

Den sametingspolitiske utkanten
En studie av valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets

Vår 2019

STV4992 – Masteroppgave i statsvitenskap

Institutt for statsvitenskap

Universitetet i Oslo

Aslak Owren

Antall ord: 35 983

Forord

Det er ikke alle forunt å få levere en masteravhandling, eller å klare det. Det er derfor med stolthet, og noe engstelse at jeg leverer denne avhandlingen. Det er enden på mange år med studier, læring, pugging, løse rutiner, stress og frihet under ansvar. Selv om det til tider, og kanskje de fleste tider ble mer frihet enn ansvar, kjenner jeg meg både glad for, og parat til å ta voksenlivet fatt.

Tusen takk til min veileder, Jo Saglie ved Institutt for samfunnsforskning. Du valgte selv å bli min veileder, og har gjort en fremragende innsats som det. Takk for alle gode faglige råd og innspill. De har vært avgjørende for at sluttproduktet ble til, og for at det ble så godt som det ble.

Jeg vil også takke By- og regionforskningsinstituttet NIBR, for at jeg fikk en studentplass hos dere, hvor jeg kunne skrive denne avhandlingen, motta faglige råd, og drikke mer kaffe enn godt er.

Takk til Sametinget, for at dere gav meg innsyn i valgprotokollene fra sametingsvalget i 2017, og en oversikt over antallet innmeldte i hver av Sør-Norges mange kommuner. Takk også, for at dere var hjelpsomme og mottagelige gjennom alle de senere e-postutvekslingene, der små og store detaljer måtte ordnes.

Jeg vil også takke alle dere som sa dere villige til å stille til intervju med meg. Dere har bidratt med svært verdifulle innspill, og uvurderlig informasjon som har gjort denne masteravhandlingen bedre enn den ellers kunne bli.

Til sist, vil jeg takke deg, min samboer Marie for ditt tålmod og din omsorg. Vi mennesker har ofte litt ulike reaksjoner på stress. Mens noen er flinke til å gjøre alt annet enn det de skal, og gjerne tar til seg flere hobbyer som de blir merkverdig dyktige til på kort tid, var det ikke tilfellet med meg. I stedet, har jeg grodd hvite hår, og knapt rettet blikket eller tankene mot annet enn avhandlingen, eller opplevelsen av at jeg i større grad burde fokusere på den.

Og aller sist, vil jeg dedisere denne masteravhandlingen til min venn Audun Matthias Laading, som gikk bort i en bilulykke 28. mars. Du levde drømmen som musiker, og er dypt savnet.

Sammendrag

I denne masteravhandlingen har jeg tatt for meg forskningsspørsmålet om hva som kan forklare den lave valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets. Det er den største valgkretsen målt i areal, og nest størst hva angår stemmeberettigede, og i vekst. På lengre sikt kan den lave valgdeltagelsen lede til at det stilles spørsmål ved Sametingets legitimitet. Avhandlingen er en casestudie, som gir dypere innsikt i valgdeltagelsen blant de stemmeberettigede samene i Sør-Norge, og tilværelsen som same der. Aspirasjonene i avhandlingen er derimot noe større, ved at jeg også vurderer og gir innspill til forskningen som alt gjøres om sametingsvalg, og om samer i Sør-Norge.

For å svare på dette forskningsspørsmålet, har jeg tatt utgangspunkt i både generell forskning på valgdeltagelse, og den foreliggende litteraturen om sametingsvalg. De viktigste bidragene i det første henseendet, er John Aldrich (1993) sin teori om rasjonell beslutningstaking, samt Brennan og Lomasky (1993) sin videreutviklede teori om instrumentelle og ekspressive motiver for deltagelse i valg. De viktigste bidragene fra den foreliggende litteraturen om sametingsvalg var «Sametingsvalg – Velgere, partier, medier» (2011) av Josefsen og Saglie (Red.), «Samepolitikkens utvikling» (2015) av Bjerke og Selle (Red.), «Ett folk, ulike valg» (2017) av Josefsen, Mörkenstam, Nilsson og Saglie (Red.), og «Den samiske medborgeren» (2015) av Selle, Semb, Strømsnes og Nordø.

Jeg har tatt i bruk kvantitative og kvalitative metoder. I først rekke, var det viktig å undersøke hvorvidt og hvordan deltagelsen varierer innad i kretsen, både mellom dets ulike fylker, og mellom kommunene der man kan stemme på valgdagen, og kommunene der man må stemme på forhånd. Jeg utviklet et datasett der jeg kombinerte dataene fra valgprotokollene fra sametingsvalget i 2017, og en oversikt fra Sametinget over antallet stemmeberettigede i de ulike kommunene i Sør-Norge valgkrets. Jeg utførte også intervjuer med stemmeberettigede samer i Sør-Norge. Det er en gruppe som det kan være vanskelig å rekruttere fra. De ble i hovedsak rekruttert i sosiale medier, og ved å ta i bruk snøballmetoden. Spørsmålene som jeg stilte dem, var i stor grad inspirert av Brennan og Lomaskys begrepspar om instrumentelle og ekspressive motiver for deltagelse.

I tråd med de tidligere funnene om at regelen om forhåndsstemming har en kraftig, negativ virkning på valgdeltagelsen, finner jeg at dette fortsatt gjelder, og at det ikke er grunnlag for å tro det var en kortvarig virkning. Jeg finner også at regelen har den samme virkningen nesten overalt, og at den har mer å si for valgdeltagelsen enn hvor i Sør-Norge de stemmeberettigede bor. Jeg fant også at instrumentelle overveielser har liten betydning for mange samer i Sør-Norge valgkrets, og at ekspressive motivene knyttet til å uttrykke samisk identitet trolig er de viktigste for svært mange av sametingsvelgerne, men at slike motiver kan stå og falle på deres samiske selvsikkerhet.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning.....	1
2.0	Om Sametinget og dets valgmanntall.....	3
3.0	Teori og tidligere forskning.....	8
3.1	Motiver for innmelding i Sametingets valgmanntall.....	11
3.2	Hva vet vi om valgdeltagelsen i Sametingsvalg?.....	14
3.3	Ulike institusjonelle rammebetingelser.....	18
3.4	Mediesituasjonen.....	20
3.5	Konklusjoner og antagelser.....	24
4.0	Metode.....	27
4.1	Valgprotokollene.....	27
4.2	Intervjuene.....	29
5.0	Analyse.....	35
5.1	Valgprotokollene.....	35
5.2	Intervjuene.....	39
5.2.1	Om valgdeltagelsen, eller mangelen på sådan.....	40
5.2.2	Om innmeldelsen i Sametingets valgmanntall.....	45
5.2.3	Om selve valgdeltagelsen.....	46
5.2.4	Om informasjon.....	50
5.2.5	Om nettverk.....	54
5.2.6	Om Sametingets begrensninger.....	58
5.2.7	Om Sametingets prioriteringer.....	59
5.2.8	Om Sametingets fjernhet.....	62
5.2.9	Om samisk identitet.....	64
6.0	Diskusjon.....	68
6.1	Konklusjon.....	73
	Litteraturliste.....	76

1.0 Innledning

Sør-Norge valgkrets (Lulli-Norgga válgabiire) er den sørligste valgkretsen ved valg til det norske Sametinget. Den består av samtlige kommuner sør for Trøndelag fylke, med unntak av tre i Møre og Romsdal, og seks i Hedmark (Selle, Semb, Strømsnes og Nordø, 2015, s. 221). Det er den største av alle valgkretsene målt i areal, og den nest største hva angår antallet valgmannfallsinnførte. I forkant av sametingsvalget i 2017 hørte 2 893 av i alt 16 958 innmeldte til i Sør-Norge valgkrets (Statistisk Sentralbyrå [SSB], 2017). Valgkretsen har i løpet av det siste tiåret opplevd en stor vekst i antallet stemmeberettigede. I perioden mellom sametingsvalgene i 2009 og 2013 økte det med 391 personer, hvilket tilsvarer en vekst på 21 prosent (Selle m.fl 2015: 206). Veksten fra 2 247 stemmeberettigede i 2013 (Selle m.fl, 2015, s. 223), til 2 893 i 2017 var på 646 personer, eller omlag 29 prosent (SSB, 2017). Denne høye veksten skyldes både at mange samer flytter dit fra de samiske kjerneområdene i Nord-Norge og Trøndelag, og at det har funnet sted en revitalisering av samisk identitet blant samer, eller etterkommere av samer, som tidligere enten har lagt skjul på, eller ikke ønsket å se på seg selv som samiske. Dette omtales gjerne i slike ordelag som at man «tar tilbake» den samiske identiteten. Det kan også tolkes dithen at det har funnet sted en politisk mobilisering blant samene som allerede er bosatt sørpå. Valgkretsens økende betydning førte til at antallet mandater som velges derfra økte fra fire til seks, av totalt 39 i forkant av sametingsvalget i 2013 (Selle m.fl, 2015, s. 223).

Samtidig som betydningen av Sør-Norge valgkrets øker, er valgdeltagelsen der lavere enn i resten av landet. Ved sametingsvalget i 2017 var den 61,4 prosent, mens den nasjonale deltagelsen var på 70,3 prosent (SSB, 2017). Mens et gap på ni prosentpoeng er stort, var gapet enda større ved valgene i 2009 og 2013, da valgdeltagelsen i Sør-Norge var henholdsvis elleve (Selle m.fl, 2015, s. 231) og sytten (Norsk rikskringkasting AS [NRK], 2013) prosentpoeng lavere enn på nasjonalt plan. Med unntak av det første sametingsvalget i 1989, og senere ved valget i 1997, der valgdeltagelsen var på høyde med den nasjonale, har den ved de øvrige valgene vært seks-syv prosentpoeng lavere i Sør-Norge valgkrets enn ellers (Pettersen, 2010: 90). Ifølge det deltagerdemokratiske perspektivet innen demokratiteorien, er lavere valgdeltagelse et sykdomstegn ved demokratiet. Dette kan knyttes til mangler ved demokratiets eller de folkevalgtes legitimitet hos befolkningen (Aardal, 2002, s. 20). Samtidig bør det påpekes at selv om den prosentvise deltagelsen har sunket ved de fleste av valgene i Sametingets historie, har det ved ethvert sametingsvalg, også i Sør-Norge valgkrets, vært avlagt et høyere antall stemmer enn ved det foregående valget. Det skyldes at veksten i antallet innmeldte er høyere enn veksten i avlagte stemmer ved sametingsvalg (Bergh, Dahlberg, Mörkenstam og Saglie, 2018, s. 270). Likevel, har Sør-Norge valgkrets en gjennomgående lavere valgdeltagelse enn både

den nasjonale deltagelsen, og i de fleste andre valgkretser. Sett i dette lyset, er valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets et fenomen som påkaller statsvitenskapens oppmerksomhet, ettersom det er faglig og teoretisk interessant. Det er også en viktig problemstilling for det sametingspolitiske systemet i Norge. Valgkretsens betydning er økende, og vil trolig fortsette å øke. Det kan heller ikke utelukkes at den en dag vil bli den største valgkretsen ved sametingsvalg. Derfor kan både spørsmål knyttet til Sametingets legitimitet som folkevalgt organ for samene i Norge, samt de ulike problemstillingene og perspektivene som finnes i Sør-Norge få økt betydning i årene som kommer. Spørsmålet som jeg i denne masteravhandlingen vil forsøke å besvare lyder derfor som følger:

Hva kan forklare den gjennomgående lave deltagelsen ved sametingsvalg i Sør-Norge valgkrets?

Denne problemstillingen innebærer at jeg i mine analyser vil undersøke valgdeltagelsen og de stemmeberettigede i Sør-Norge valgkrets alene, heller enn å gjøre sammenligninger med de øvrige valgkretsene i det sametingspolitiske systemet. Formålet er ikke bare å forklare hvorfor deltagelsen er lavere i Sør-Norge valgkrets, men også hvordan den varierer innad i kretsen, og hvilke faktorer som fører til denne variasjonen. I så måte, kan denne masteravhandlingen anses som en casestudie, hvis formål er både å bidra til dypere forståelse av Sør-Norge valgkrets, og å vurdere hvorvidt og i hvilken grad forklaringene som tidligere har vært foreslått om valgkretsen, eller valgdeltagelse mer overordnet, er gyldige for hele valgkretsen, eller bare deler av den. Mens det har vært forsket en del på sametingsvalg, og noe på Sør-Norge valgkrets, er mange av spørsmålene om disse temaene enten utilstrekkelig besvarte eller tilstrekkelig ubesvarte. Det er derfor rom i forskningslitteraturen for en masteravhandling som denne. Mens mitt arbeid kun vil utgjøre et lite bidrag til denne litteraturen, er det mitt håp at det kan bidra med noen nye teoretiske innsikter, og gi innspill til fremtidig forskning.

For å svare på denne problemstillingen, vil jeg ta utgangspunkt i noe av teorien som benyttes innen generell valgforskning, og koble det sammen med den allerede foreliggende forskningen om sametingsvalg. Dette presenteres i kapittel 3, der jeg avleder noen forventninger om valgdeltagelsen og de valgmannfallsførte samene i Sør-Norge. Etter at jeg har belyst og drøftet mine metodiske valg og overveielser i kapittel 4, vil jeg i kapittel 5 undersøke de avledede forventningene ved å ta i bruk to datakilder. Den første av disse, er et datasett som jeg utviklet på bakgrunn av valgprotokollene fra sametingsvalget i 2017, og en oversikt over antallet innmeldte i de ulike kommunene i valgkretsen i det samme året. Den andre, og største datakilden, er dataene som jeg fikk gjennom intervjuer med stemmeberettigede samer ulike steder i Sør-Norge valgkrets. Mine konklusjoner gis i kapittel 6.

2.0 Om Sametinget og dets valgmanntall

Den norske samepolitikken er forankret i internasjonal folkerett, hvorav to kilder er sentrale. Den første av disse er FNs konvensjon fra 1966 om sivile og politiske rettigheter, som i artikkel 27 slår fast at alle minoriteter har rett til egen kultur, religion og språk. Den andre er ILO-konvensjon nr. 169 fra 1989 *Om urfolk og stammefolk i selvstendige stater*, som handler om forholdet mellom stater og urfolk på ulike politikkområder (Bjerkli og Selle, 2015, s. 18). Norge var i 1990 det første landet i verden som ratifiserte ILO-konvensjon nr. 169 (Selle m.fl, 2015, s. 72). Denne avgjørelsen kom som kronen på verket etter et tiår med store endringer i norsk samepolitikk. Etter Alta-sakens dramatiske sluttspill mot enden av syttitallet, hvor samenes stilling fikk økt oppmerksomhet både i og utenfor Norge, ble Samekulturutvalget og Samerettsutvalget satt ned i 1980 (Selle m.fl, 2015, s. 65). Utvalgene ble gitt brede mandater til å foreslå endringer i den norske stats politikk ovenfor det samiske folket. Samerettsutvalget anbefalte at samene burde betraktes som en etnisk minoritet,¹ og dermed være omfattet av artikkel 27 i FNs konvensjon fra 1966 om sivile og politiske rettigheter (Selle m.fl, 2015, s. 66). Utvalget foreslo at Grunnloven burde ha egne bestemmelser om samene, som var i overensstemmelse med artikkel 27 (Selle m.fl, 2015, s. 67), og at det regjeringsoppnevnte høringsorganet om samiske saker, Norsk Sameråd, skulle bli erstattet av et samisk folkevalgt organ (Selle m.fl, 2015, s. 68). Begge forslagene ble godkjent. 27. mai 1988 vedtok Stortinget innføringen av Grunnlovens § 110 A (§ 108 siden 2014), som lyder: «Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv». Dette markerte en betydelig kursendring fra de tidligere tiders aktive eller passive fornorskningpolitikk, og gav dessuten samene et rettsvern som ingen andre etniske minoriteter i Norge har (Selle m.fl, 2015, s. 67). Året før vedtok Stortinget at Sametinget skulle opprettes ved Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (Sameloven), mot tre stemmer. Sametinget ble åpnet i 1989 (Selle m.fl, 2015, s. 68).

Ifølge Samelovens § 2-1, skal Sametinget ta del i «alle saker som etter tingets oppfatning særlig berører den samiske folkegruppe». Ifølge konsultasjonsavtalen som ble forhandlet og signert i 2005, plikter den norske stat å informere og konsultere Sametinget i saker som kan påvirke samers interesser (Broderstad, Hernes og Jenssen, 2015, s. 91).² Et saksfelt som gjennom dets historie har vært av særlig betydning for Sametinget, er spørsmål om samers tilgang til og bruk av landarealer og naturressurser i de tradisjonelle samiske områdene (Selle m.fl, 2015, s. 241). Sametinget har fått

---

1 Samene har i dag status som urfolk i Norge, med utgangspunkt i ILO-konvensjon nr. 169 (Statsministerens Kontor 2018). Dette er en status som samene ikke har fått av staten i Sverige, Finland eller Russland.

2 Regjeringen har i 2018 fremmet forslag om at denne konsultasjonsretten skal lovfestes, og utvides til flere forvaltningsnivåer. Saken er per dags dato til behandling hos Stortinget (Regjeringen 2018).

flere ansvarsområder delegert fra staten, blant annet gjennom sameloven og kulturminneloven, og forvalter dessuten en del tilskuddsordninger for ulike samiske språk-, kultur- og opplæringsformål (Selle m.fl, 2015, s. 71). Sametinget øver også betydelig innflytelse på de samiskspråklige tilbudene som gis i de ulike kommunene innen det samiske språkforvaltningsområdet. Her inngår Karasjok, Kautokeino, Tana, Porsanger og Nesseby i Finnmark, Kåfjord og Lavangen i Troms, Tysfjord og Hattfjelldal i Nordland, samt Snåsa, Røyrvik og Røros i Trøndelag (Forskrift om område for samisk språk, 2018, § 1). I disse kommunene plikter det offentlige å svare samiskspråklige henvendelser på samisk, tilby samiskspråklig undervisning, og tilrettelegge for bruk av samisk i både rettsvesenet og helsevesenet. Sametinget utnevner representanter til flere styrever, som Samisk Høgskole (Selle m.fl 2015: 19). Det er av særlig betydning for politikken i Finnmark at Sametinget utnevner tre av seks medlemmer til styret i Finnmarkseiendommen (FeFo), som rår over 96 % av landarealet i Finnmark på den norske stats vegne. Det samlede arealet på 48 600 kvadratkilometer er større enn fastlands-Danmark. Minst én av disse tre styremedlemmene må representere reindriftsnæringen (Selle m.fl 2015: 73). Sametinget bevilger også årlig pengestøtte til utøvere av tradisjonelle samiske næringer som fiske, jordbruk, reindrift og kunsthåndverk (Duodji) (Selle m.fl 2015: 71).

Det er åpenbart at Sametinget har betydelig innflytelse innenfor flere ulike politikkområder. Formuleringene i Sameloven om at Sametinget skal befatte seg med alle saker som etter dets egen oppfatning særlig berører den samiske folkegruppe, åpner for at dets virkeområde og myndighet kan strekke seg langt utover de tradisjonelle samiske bosetningsområdene i Nord-Norge og Trøndelag, ettersom stadig flere samer bor sørpå. Samtidig er mye av Sametingets virke avgrenset til nettopp de tradisjonelle bosetningsområdene, og institusjonene som er etablert der. Det vises i dets budsjetter.

Ifølge Sametingets budsjett for 2019, mottok Sametinget totalt 503 069 000 kroner i statlige bevilgninger, hvorav 330 000 000 kroner stod disponibelt etter at driftskostnadene ved Sametinget og dets administrasjon var budsjettet (Sametinget, 2018, s. 13). Samtlige av tilskuddene til samiske formål som Sametinget overrekker kommuner og fylkeskommuner gikk i 2019 til de fire nordligste fylkene (Sametinget, 2018, s. 20). Det er lokalisert samiske språksentre i disse fylkene som bevilges direkte tilskudd (Sametinget, 2018, s. 22), samt et i Oslo, opprettet i 2018 (Samisk Hus, 2018).³ Utover de søkerbaserte tilskuddsordningene til samiske språk- og kulturformål som samer over hele landet kan søke på, og det samiske skole- og barnehagetilbudet i Oslo, dekket av budsjettpostene for skole og barnehage i Sametingets budsjetter, var det én budsjettpost som direkte angikk Sør-Norge, nemlig en bevilgning på 1 451 000 kroner til Samisk Hus i Oslo (Sametinget, 2018, s. 66). Det kan

---

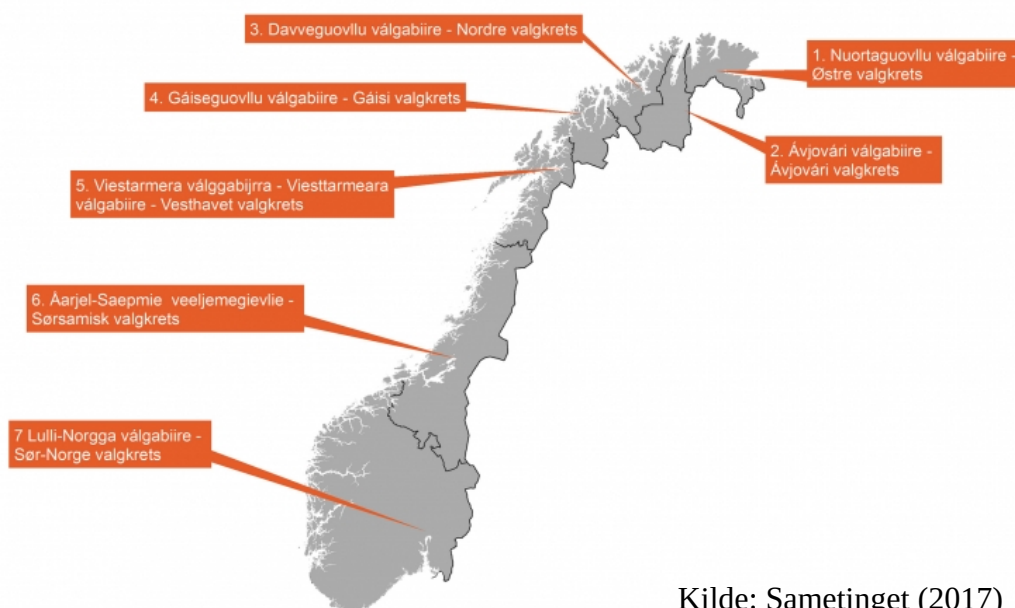
³ Det står i pressemeldingen at det er bevilget kr 250 000 til språksenteret i Oslo. Jeg finner det imidlertid ikke som en egen post i budsjettet, og antar derfor at det er del av en budsjettpost for flere formål.

derfor fremstå som noe underlig at samiske velgere over hele landet stemmer i sametingsvalg. I de senere årene, har imidlertid Sametinget rettet mer oppmerksomhet til samene i byene og tettstedene utenfor språkforvaltningsområdet. For eksempel, har Sametinget inngått politiske samarbeidsavtaler med bykommunene Bodø, Tromsø og Oslo (Sametinget 2016).

Sametingets representanter utpekes gjennom demokratiske valg. Sametingsvalget avholdes hvert fjerde år gjennom forholdstallsvalg i flermannskretser, som ved valg til Stortinget. Valget blir avviklet på samme dag og, for de fleste, samme sted som stortingsvalget. Fra og med valget i 2009, skal i alt 39 sametingsrepresentanter velges fra syv valgkretser. Hver av disse syv valgkretsene gis to mandater, uavhengig av deres størrelse. Deretter fordeles de resterende 25 mandatene ved bruk av den rene Sainte-Laguës metode.⁴ Dette fører til at de mindre valgkretsene er noe overrepresentert på Sametinget. Bortsett fra dette, etterstrebes det at antallet mandater som velges fra hver valgkrets skal være proporsjonalt med andelen valgmanntallsførte som bor der. Derfor blir mandatfordelingen revidert to år før ethvert sametingsvalg, med utgangspunkt i valgmanntallet per 30. juni (Josefsen og Aardal, 2011, s. 39). Det finnes en særbestemmelse for Sør-Norge valgkrets som skal motvirke at den på lik linje med de mindre valgkretsene blir overrepresentert (Josefsen og Aardal, 2011, s. 40). Den har imidlertid ikke lenger noen praktisk betydning, siden Sør-Norge etterhvert har blitt en stor valgkrets.

Bilde 1 Kart over Sametingets valgkretser

Kilde: Sametinget (2017)

4 Mer om Sainte-Laguës metode her: https://snl.no/Sainte-Lagu%C3%ABs_metode

Stemmerett i sametingsvalg er forbeholdt dem som er innmeldt i Sametingets valgmanntall. Ifølge samelovens § 2-6, kan følgende personer melde seg inn, forutsatt at de oppfyller alle øvrige kriterier som trengs for å stemme i stortingsvalg: «Alle som avgir erklæring om at de oppfatter seg selv som same, og som enten a) har samisk som hjemmespråk, eller b) har eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller c) er barn av person som står eller har stått i Sametingets valgmanntall». Her foreligger det et subjektivt kriterium, som angår en persons egen identitet som same, mens de resterende kriteriene er objektive (Pettersen, 2011, s. 61). Ved sametingsvalget i 2017 var det 16 958 stemmeberettigede. Selv om valgmanntallet har hatt en jevn vekst siden dets etablering i 1989, er det uvisst hvor stor andel av de som kvalifiserer til å bli innmeldt som faktisk er det.

Ingen vet hvor mange samer som bor i Norge, og forsøk på å fremskrive et antall basert på tidligere folketellinger er vrient. Samisk tilhørighet ble flittig dokumentert i norske folketellinger frem til slutten av 1930-årene, dog med skiftende definisjoner, og ofte uklar avgrensning mot andre nasjonale minoriteter, som kvenene. Det siste forsøket på å telle antallet samer ble gjort i anledning den norske folketellingen i 1970. Det ble da sendt ut spørreskjemaer til et utvalg av husholdninger nord for Saltfjellet, der fire spørsmål om samisk tilhørighet og samisk språk var med. Sosiologen som stod for analysene, Vilhelm Aubert, trakk selv den konklusjonen at dataene ikke kunne regnes som en fullverdig nasjonal «sametelling», grunnet både geografiske begrensninger i folketellingen, og at mange samer trolig ikke ville vedkjenne eller oppgi sin samiske identitet til myndighetene, på grunn av fornorskningspolitikken som staten hadde ført ovenfor samene (Pettersen, 2011, s. 59). I undersøkelsen som ble gjort, oppgav 9175 personer at de regnet seg som samer, mens 10 535 svarte at deres førstespråk var samisk. Henholdsvis 16 808 og 19 635 oppgav at minst én av deres foreldre eller besteforeldre hadde et samisk førstespråk. Siden dataene var mangelfulle, anslo Aubert at det i 1970 var omlag 40 000 samer i Norge (Pettersen, 2011, s. 60). Det er mulig at tallet var enda høyere den gang. Mens en kunne gjort estimer med utgangspunkt i dette tallet, fødselsrater og dødsrater, og således funnet et estimat for antallet samer i Norge i dag, ville dette være en usikker øvelse.

Det åpner for spørsmål om hvem som skal defineres som samer. Om man legger til grunn samisk avstamning, er det ikke sikkert at de aktuelle personene kjenner til det, vedkjenner seg det, vil tilkjenne det for andre, eller tillegger det betydning for sin egen identitet. Det er også tenkelig at den samiske identiteten «hopper over et ledd», i den forstand at en oldeforelder som var samisk, fikk etterkommere som ikke kjente til, anså seg som eller ville tilkjenne at de var samiske, men hvis etterkommere «tar tilbake» den samiske identiteten. Et eksempel på det, er Agnete Lorås som i

en alder av nitti fortalte sin familie at hun er samisk. Hun vokste opp da fornorskingspolitikken var svært aktiv, der forbudet mot all bruk av samiske språk på skolen ble håndhevet med både fysisk og psykisk vold. Av hennes etterkommere, er det kun noen av dem som siden har begynt å identifisere seg som samiske, mens andre har latt være (NRK 2018).

Den samiske identiteten kan også, i likhet med andre identiteter, variere i intensitet. Det kan skje mellom generasjoner, eller innenfor en persons liv, avhengig av livets faser, utpekte hendelser, endret syn på identiteten hos en selv eller ens omgivelser, og hvor framskutt identiteten er innenfor sammenhengen hvor en befinner seg. Den samiske identiteten trenger heller ikke å være den eneste. Som Torunn Pettersen beskriver det, kan man identifisere seg som «kun same, først og fremst same, som litt same, nok same og/eller same i kombinasjon med annen etnisk identitet» (2011, s. 73). På den andre siden, kan definisjoner knyttet til identitet lede til spørsmål om hvem som definerer denne identiteten, og hvor samisk en bør være i andres øyne for å tilskrives eller få godkjent den, eller om det holder å selv identifisere seg som så. Mange samer snakker ikke et samisk språk, og kan dermed få sin samiske identitet betvilt av både samer og ikke-samer som synes at det blir meningsløst eller pretensiøst å gjøre hevd på samisk identitet eller tilhørighet, uten at de samiske språkferdighetene er tilstrekkelige, eller andre egenskaper som en mener at er nødvendig for å kunne betegnes som same er tilstede. Foruten kriteriene som må oppfylles for å kunne føres i Sametingets valgmanntall, er det en helt annen sak om man ønsker å gjøre det. Det kan være flere grunner til at man velger å la være, ifølge Pettersen. For eksempel, kan det skyldes liten interesse for sametingspolitikken, eller politikk overhodet. Det kan skyldes misnøye med Sametingets virke, dets eksistens mer overordnet, eller at man finner det prinsipielt galt å føre offentlige registre over borgeres etniske tilhørighet. En annen mulighet, er at man ikke er misfornøyd med Sametinget, og attpåtil verdsetter det, men simpelthen finner det lite relevant for en selv (2011, s. 73).

3.0 Teori og tidligere forskning

Spørsmålet som man innen studiet av valgdeltagelse egentlig forsøker å besvare er: Hvorfor stiller folk opp på valgdagen for å stemme (Geys, 2006, s. 1)? Her kan en også stilles det beslektede spørsmålet om hvorfor noen lar være å stemme, og hva som skiller dem fra de som velger å avlegge stemme. Valgdeltagelse forklares sjelden med én faktor alene, og de ulike forklaringene kan føyes til ulike analytiske nivåer. Det mest nærliggende utgangspunktet for å besvare slike spørsmål, er å studere den individuelle velgeren, som befinner seg på det analytiske mikronivået. Det leder gjerne til spørsmål om vedkommendes politiske kunnskaper, interesse og tilgjengelige tid (Aardal, 2002, s. 24). Dette oppsummeres gjerne i begrepene 'ressurser' og 'motivasjon' (Bergh m.fl, 2018, s. 265). Samtidig opptrer enhver velger i en sammenheng. Man kan se på betydningen av medier, sosiale miljøer og politiske partier. Disse aktørene, som kan plasseres på det analytiske mesonivået, spiller en viktig rolle i mobiliseringen av den individuelle velgeren (Aardal, 2002, s. 23). De har makt til å utpeke og definere de problemstillingene og problemforståelsene som preger ethvert sametingsvalg. Dermed utformer de konteksten som velgeren opptrer innenfor når vedkommende skal sette seg inn i sakene som diskuteres, diskutere dem med andre, eventuelt overvære andres diskusjoner av dem, og finne frem til sine egne standpunkter. På det analytiske makronivået finner vi de institusjonelle rammebetingelsene som regulerer valgets avvikling, og legger føringer for valgdeltagelsen (Aardal, 2002, s. 24). Selv om en finner forklaringer på flere ulike nivåer, vil disse nødvendigvis operere i et samspill. Den individuelle sametingsvelgerens politiske kunnskaper og interesse kan tenkelig være avhengig av vedkommendes tilgang på medier som omtaler sametingspolitikken, eller på samiske miljøer hvor diskusjoner om den føres. I forsøket på å forklare valgdeltagelsen i Sør-Norge bør man dermed ta hensyn til at det finnes forklaringer på flere analytiske nivåer som interagerer. Likevel er det i siste rekke den individuelle velgeren som velger å stemme eller ikke.

En utbredt teoretisk retning innen studiet av valgdeltagelse, og hva som kan tenkes å påvirke den, er teorien om rasjonell beslutningstaking (Rational choice). Teorien hviler på to antagelser. For det første, vil velgeres adferd reflektere deres politiske preferanser, holdninger og verdier (Aldrich, 1993, s. 247). Derfor vil velgerne legge *instrumentelle* motiver til grunn når de vurderer nytten som kan oppnås ved å stemme på den ene eller andre kandidaten, eller ikke i det hele tatt. Den andre av disse antagelsene, er at det kan være brydsomt å stemme. Velgerne må tilegne seg informasjon om de ulike alternativene som finnes, vurdere om de svarer til deres politiske preferanser, ta stilling til om det er viktig eller nødvendig for dem å stemme, og faktisk stemme (Aldrich, 1993, s. 248). Dersom antagelsene ses i sammenheng med hverandre, dannes en kalkyle der nytten og de ulike kostnadene

ved å avlegge stemme veies mot hverandre. Hvis kostnadene oppleves større enn den mulige nytten, kan det oppleves like lønnsomt å ikke stemme. Dette gjelder særlig om valgets utfall later til å være gitt på forhånd (Aldrich 1993: 251). Siden mange av de valgmanntallsførte samene bor utenfor det tyngste virkeområdet til Sametinget, er det mulig at de opplever at sametingsvalg har liten virkning på deres egne liv. Dermed vil de i større grad oppleve det som kostbart enn nyttig å stemme, enten utfallet av valget er gitt eller ikke. Samtidig er det lite empirisk støtte for at rasjonelle modeller som kun legger instrumentelle motiver til grunn forklarer valgdeltagelse. For eksempel, fant Blais (2000) i sine studier av kanadiske velgere at instrumentelle overveielser kun var utslagsgivende hos velgere som hadde liten interesse for politikk, og ikke så på deltagelsen som en plikt (Blais 2000 i Aardal, 2002, s. 27).

Brennan og Lomasky skiller mellom *instrumentelle* og *ekspressive* motiver for å stemme. De instrumentelle motivene er de samme som nevnt av Aldrich, nemlig velgernes politiske preferanser, knyttet til utfallet av de politiske prosessene. Begrepet om ekspressive motiver derimot, handler om den symbolske verdien velgerne knytter til deltagelse i valg (1993, s. 25). Ideen om borgerplikt er et eksempel på dette. For de som opplever en plikt til å stemme i valg, er det viktig og verdifullt å avgi stemme i seg selv, uavhengig av valgets utfall. Det samme motivet ligger til grunn når en velger vil gi sin stemme til partiet de liker aller best, selv om partiet har liten sjanse til å vinne valget. I valget mellom de tre kandidatene A, B og C, der velgeren foretrekker A over B, og B over C, vil en velger som stemmer ekspressivt gi sin stemme til kandidat A, selv om kandidat B er den eneste som kan få flere stemmer enn kandidat C. Dermed er det viktigere for velgeren at vedkommende «foretrekker å foretrekke A framfor B, snarere enn kun at A er å foretrekke over B» (Brennan og Lomasky, 1993, s. 32, min oversettelse). Dersom velgeren gir sin støtte til kandidat A, blir det en ekspressiv handling, som gjøres på bakgrunn av ekspressive motiver. Det er en symbolsk handling som gjøres for handlingens skyld, heller enn for å oppnå et bestemt utfall (Brennan og Lomasky, 1993, s. 25). Om det er slik at en del sametingsvelgere synes at det er verdifullt i seg selv å stemme, kan det bety at de vil stemme i sametingsvalget selv om de ser få materielle eller instrumentelle gevinster for dem selv ved å gjøre det. Riker og Ordeshook (1968) utviklet følgende modell for å illustrere den rasjonelle kalkylen bak valgdeltagelse, hvor både instrumentelle og ekspressive motiver passer inn:

$$R = PB + D - C.$$

Produktet, *R*, står for det engelske ordet «rewards», hvilket avhengig av hvordan det bøyes,

eller brukes i ulike sammenhenger, kan oversettes løst til uttrykk som «belønninger», «nytte» eller noe «givende». Denne nytten, R , er i Riker og Ordeshooks modell produktet av PB og D , fratrukket C . Førstnevnte, PB , er satt sammen av P for «probability of breaking a tie», som betegner velgerens oppfatning av om valget er jevnt eller ikke, og B for «benefits», eller nytte, som velgeren knytter til de ulike mulige utfallene av valget. Dette legges sammen med D for «democracy», demokrati, som dekker de ekspressive motivene en har for å delta i valg. Deretter fratrekkes C , som er en betegnelse på kostnadene ved deltagelse i valget. Dersom R fortsatt er større enn intet, vil velgeren foretrekke å avlegge stemme i valget (Aldrich, 1993, s. 252). Denne modellen leder til et par forventninger om sametingsvelgerne. Det kan for eksempel ventes at stemmeberettigede samer sørpå som stemmer etter instrumentelle motiver i mindre grad vil delta i sametingsvalg, siden de ser mindre nytte av å avlegge stemme enn samene som bor i områder hvor Sametingets liv og virke har større betydning. Her kan en også vente betydelige forskjeller på samene i og rundt Oslo, og ellers i valgkretsen. Siden alle Sametingets prosjekter i Sør-Norge er lokalisert i Oslo betyr det at potensiell B er større der. På den andre siden, kan man vente at samer som legger ekspressive motiver til grunn for sin valgdeltagelse i større grad vil avlegge stemme i sametingsvalg, selv om de opplever en liten mulig instrumentell nytte ved å gjøre det. Disse motivene kan ta form av en borgerplikt som gjelder ved de fleste, om ikke alle valg, eller noen særegne motiver som angår sametingsvalg.

Videre i kapitlet vil jeg presentere noe av den foreliggende forskningen som kan bidra til å gi oss en forståelse av hvorfor valgdeltagelsen er lavere i Sør-Norge valgkrets enn ellers, og knytte den til de ulike teoretiske begrepene som jeg allerede har omtalt. Dette presenteres i fire delkapitler, der jeg tar for meg flere temaer på ulike analytiske nivåer. Gjennom kapitlet vil jeg avlede og drøfte en rekke teoretiske forventninger om de stemmeberettigede samene i Sør-Norge valgkrets på bakgrunn av funnene som presenteres i disse delkapitlene. Etter at den relevante forskningen er presentert, vil jeg i et siste delkapittel oppsummere og drøfte disse forventningene, da de har utgjort grunnlaget for min egen forskning. I de to første av disse delkapitlene presenterer jeg forskning om de individuelle velgerne, som er gjort med utgangspunkt i sametingsvalgundersøkelsene. Det første av dem handler om hvorvidt og hvorfor mange samer melder seg inn i Sametingets valgmanntall på grunn av ulike ekspressive, snarere enn instrumentelle motiver. I det påfølgende delkapitlet, viser jeg til forskning som undersøker hva som påvirker deltagelsen i sametingsvalg. Siden begge delkapitler handler om egenskaper ved den individuelle velgeren, hører de klart til på det analytiske mikronivået.

I de tredje og fjerde delkapitlene viser jeg til forskning som befatter seg med konteksten den individuelle valgmanntallsførte opptrer innenfor når vedkommende skal ta stilling til sin deltagelse i

sametingsvalg. I det første av dem viser jeg til forskning som undersøker hvorvidt valgdeltagelsen påvirkes av en institusjonell rammebetingelse som i særlig grad angår Sør-Norge valgkrets; nemlig regelen om at sametingsvelgere som bor i en kommune med færre enn tretti valgmanntallsførte ikke har mulighet til å stemme på valgdagen, men heller er nødt til å forhåndsstemme. Mens en vanligvis regner institusjonelle rammebetingelser som tilhørende det analytiske makronivået, siden de gjelder likt for alle (Aardal, 2002, s. 24), er bestemmelsen om forhåndsstemming annerledes, siden den kun angår noen kommuner. I Sør-Norge angår den riktignok et overveldende flertall av dem. Dersom vi legger til grunn at nasjonalstaten er makroenheten,⁵ bør vi ikke føye denne regelen til det analytiske makronivået. Det er imidlertid ikke så viktig å entydig kunne plassere den på ett analytisk nivå. Den fører fortsatt til at vilkårene for deltagelse i sametingsvalg blir ulike avhengig av hvilken kommune velgerne bor i, og bør derfor regnes som en viktig del av konteksten som de opptrer innen ved et sametingsvalg. I det fjerde delkapitlet presenterer jeg forskningen som hører til det analytiske mesonivået der rollen til og omfanget av samiske medier, og samiske saker i norske medier belyses.

Det har vært gjort noe forskning som kan bidra til å forklare valgdeltagelsen i sametingsvalg og forholdene rundt å være sametingsvelger. Mesteparten av forskningen er gjort med utgangspunkt i velgerundersøkelser som utføres blant de valgmanntallsførte i etterkant av et sametingsvalg. Disse kvantitative undersøkelsene har blitt utført i etterkant av hvert valg siden 2009. Utover disse, har det ikke vært gjort noen kvantitative undersøkelser av samene i Sør-Norge. Det er fordi sannsynligheten er uhyre liten for å trekke et tilfeldig utvalg av samer der, med mindre man har tillatelse til å benytte seg av valgmanntallet. Utfordringene blir enda større om man vil nå samene som ikke er innført der. Som nevnt, er det uvisst hvor mange samer som bor i Norge. Et utbredt anslag er omlag 50 – 65 000 (Sápmi 2016). Dersom antallet stemmeberettigede i de ulike valgkretsene er en indikator på hvor i landet samene bor, er det liten grunn til å tro at det er flere samer i Sør-Norge enn noen titusener på det meste. Om man sammenligner det med Sør-Norges totale befolkning på nærmere fire millioner (SSB 2018), blir det åpenbart hvorfor det er utfordrende å utføre kvantitative undersøkelser av dem.

3.1 Motiver for innmelding i Sametingets valgmanntall

I *Den samiske medborgeren* (2015) fant Selle, Semb, Strømsnes og Nordø, ved å undersøke dataene fra valgundersøkelsen fra 2009, at mange samer melder seg inn i valgmanntallet med andre primære hensikter enn å ville påvirke sametingspolitikken. Respondentene ble spurt om de først og fremst meldte seg inn for å påvirke sametingspolitikken, som ville være et instrumentelt motiv, for å

---

5 Hvilket en ikke behøver å gjøre.

uttrykke sin samiske identitet, som er et ekspressivt motiv, eller om begge motivene var like viktige. Det bør påpekes at spørsmålets ordlyd åpner for at begge motiver kan ha vært til stede, uavhengig av hvilket svaralternativ respondentene valgte. Av svarene som ble avgitt ser man at mens det var vanlig over hele landet å melde seg inn av andre årsaker enn å ville påvirke politikken, var det betydelig variasjon mellom landsdelene. Andelen av respondentene i Sør-Norge som oppgav at de i hovedsak meldte seg inn for å uttrykke samisk identitet var 46,1 prosent. Med andre ord, var det for nær halvparten av de valgmanntallsførte i Sør-Norge i større grad de ekspressive motivene som lå til grunn for at de meldte seg inn i et valgmanntall. Sammenlignet med respondentene i Kautokeino og Karasjok, som av Selle m.fl defineres som kjernen i det samepolitiske sentrum, der kun en femtedel oppgav det samme, er dette en svært høy andel. Det var også bemerkelsesverdige forskjeller innad i Sør-Norge valgkrets. Omlag halvparten av respondentene utenfor Oslo oppgav at de først og fremst meldte seg inn for å uttrykke sin samiske identitet, mens andelen respondenter i Oslo som svarte det samme kun utgjorde en tredjedel. Til sammenligning, var andelen i hovedstaden som oppgav at de i hovedsak meldte seg inn for å påvirke sametingspolitikken femten prosentpoeng høyere enn den var blant respondentene ellers i Sør-Norge valgkrets (Selle m.fl, 2015, s. 230).

Det er to nærliggende forklaringer på dette funnet. Den ene, er at flere av samene som legger til grunn instrumentelle motiver når de tar stilling til om de vil melde seg inn i valgmanntallet eller ikke, lar være i Sør-Norge valgkrets, sammenlignet med andre steder. Hvis det stemmer, er det ikke så overraskende at andelen av valgmanntallsførte som melder seg inn på bakgrunn av ekspressive motiver er høyere. Ettersom det er uvisst hvor mange samer som bor i Norge, eller hvor i landet de bor, er dette et spørsmål som vi vanskelig kan besvare. Den andre forklaringen, er at behovet for å uttrykke sin samiske identitet er mer presserende for mange samer i Sør-Norge, og at innmeldelse i valgmanntallet spiller en viktigere rolle i dette henseendet for flere av samene der enn andre steder.

Det er noen forhold ved livet for samene i Sør-Norge som kan bidra til å forklare hvorfor et slikt behov ville være sterkere der, og hvorfor andelen som velger å melde seg inn i valgmanntallet for å uttrykke sin samiske identitet er høyere der enn andre steder. Av valgundersøkelsen i 2009, ser vi at mange av samene sørpå i liten grad er tilknyttet samiske miljøer, og sjeldent har en stor samisk omgangskrets (Selle m.fl 2015: 224). De fleste av de manntallsførte samene der, nærmere seks av ti, opplever selv at de i begrenset eller ingen grad behersker noen av de samiske språkene (Selle m.fl, 2015, s. 228). Andelen som oppgav at det kun ble snakket norsk i deres oppvekst er like stor (Selle m.fl, 2015, s. 227).⁶ Språk er en viktig identitetsmarkør, og mangelen på sådan kan styrke behovet

---

6 Selle m.fl bemerker at disse tallene ikke sier noe om kårene til samene som ikke er innført i valgmanntallet, men at det trolig står dårligere til med dem i disse henseendene (2015, s. 225).

for å uttrykke, eller få bekreftet sin samiske identitet ved å bli innmeldt i valgmanntallet. Dessuten kan disse personenes tilgang til samiskspråklige medier og debatter om samiske spørsmål minskes av at de ikke snakker et samisk språk, eller i begrenset grad gjør det, og dermed også hemme deres kunnskaper om sametingspolitikk, og interessen for det. Tolket innenfor rammene av den rasjonelle modellen til Riker og Ordeshook, er dette faktorer som vil øke kostnadene ved å delta i valg.

Hvilke antagelser kan vi gjøre om valgdeltagelse i Sør-Norge på bakgrunn av disse funnene? Det er tenkelig at andelen som stemmer i sametingsvalg er høyere blant de valgmanntallsførte som i hovedsak meldte seg inn i valgmanntallet med den hensikt å påvirke sametingspolitikken. Samtidig er det ikke nødvendigvis så enkelt. Motivet som ligger til grunn for innmeldelsen og senere motiver for å forbli innmeldt trenger ikke å være de samme. For eksempel, kan en melde seg inn med sikte på å stemme i sametingsvalg, men siden oppleve at det er mye bry og liten nytte ved å gjøre det. Det kan føre til at man lar være å stemme, stemmer av og til, eller i stedet begynner å gi stemme i valget på bakgrunn av ekspressive motiver. Likeså, kan det tenkes at man melder seg inn for å uttrykke sin samiske identitet, men etterhvert utvikler en instrumentell interesse for og motivasjon til å stemme i sametingsvalg. Gapet mellom de ulike vekstratene for antallet stemmeberettigede og antallet avgitte stemmer ved sametingsvalg kan tyde på dette.⁷ En slik senere interesse for å delta i valget kan, men behøver ikke å grunne i instrumentelle motiver for deltagelse.⁸ På bakgrunn av dette, kan vi gjøre to antagelser. For det første, kan vi anta at ulikhetene i valgdeltagelse mellom gruppene av samer som meldte seg inn i valgmanntallet av enten instrumentelle eller ekspressive årsaker er mindre enn det gruppens størrelse skulle tilsi. For det andre, kan vi vente at en del av de manntallsførte innen hver gruppe stemmer på bakgrunn av andre motiver enn de som motiverte innmeldelsen i valgmanntallet.

Hvis vi likevel finner samsvar mellom motivet for innmelding i valgmanntallet, motivet for deltagelse i og den faktiske deltagelsen i valg, kan vi også vente å finne noen forskjeller mellom de stemmeberettigede i Oslo, og i Sør-Norge valgkrets for øvrig. Ettersom en vesentlig større andel av de spurte samene i Oslo meldte seg inn på grunn av instrumentelle motiver, bør vi vente en høyere valgdeltagelse der. Av samme grunn, kan vi vente at en større andel av velgerne der stemmer etter instrumentelle motiver. Siden de fleste tilbud for samene i Sør-Norge er lokalisert der, er det trolig at den forventede nytten ved å delta i sametingsvalg er høyere der. Dermed kan vi også vente at en høyere andel av velgerne ellers i valgkretsen stemmer på bakgrunn av ekspressive motiver.

---

7 Dersom veksten i antallet avgitte stemmer vedvarer etter at veksten i innmeldinger når sitt metningspunkt, er det grunn til å vente at den prosentvise deltagelsen vil øke ved fremtidige sametingsvalg – også i Sør-Norge valgkrets.

8 Mer om dette i det påfølgende delkapitlet.

3.2 Hva vet vi om valgdeltagelsen i sametingsvalg?

I en artikkel i *Scandinavian Political Studies* (Vol. 41 – No. 4, 2018), undersøkte forfatterne Johannes Bergh, Stefan Dahlberg, Ulf Mörkenstam og Jo Saglie hva som påvirker deltagelsen ved sametingsvalg i Norge og Sverige. De tok utgangspunkt i velgerundersøkelsene som ble utført i de to landene i etterkant av sametingsvalgene i 2013 (2018, s. 264). Deres teoretiske utgangspunkt var at valgdeltagelsen kan forklares enten med variabler som ofte benyttes i studier av valgdeltagelse på individnivå, oppsummert av paraplybegrepene 'ressurser' og 'motivasjon', med særskilte variabler for sametingsvalg, tilknytning til samisk kultur og samfunnsliv, eller begge deler (Bergh m.fl, 2018, s. 265). Ressurser kan betraktes som kostnadslettende faktorer. Blant dem, er høyere utdanning, som kan tenkes å representere enten gode kunnskaper om sametingspolitikken, om politikk mer generelt, eller i det minste bedre forutsetninger for å tilegne seg det. Motivasjon, her representert ved politisk interesse, kan slik jeg antydte i det forrige delkapitlet være fundert i ekspressive og instrumentelle motiver, eller begge deler. Hva angår de særskilte samiske variablene, kan eksempler på disse være ens tilgang på samiske miljøer, graden av samisk språkbeherskelse og ulike motiver for innmelding i Sametingets valgmannstall. De to første variablene kan anses som kostnadslettende faktorer, mens sistnevnte variabel måler hvorvidt det i hovedsak var instrumentelle eller ekspressive motiver som lå til grunn da respondentene valgte å melde seg inn i valgmannstallet. Bergh m.fl inkluderte også variabler for institusjonelle faktorer, knyttet til ulikheter ved valgordningene til sametingene i Norge og Sverige (2018, s. 266). Mens flere av dem er relevante i deres sammenligning av valgdeltagelsen i disse landene, er de ikke det i denne oppgaven. Unntaket er spørsmålet om velgerne hadde adgang til å avlegge stemme på valgdagen, eller måtte stemme på forhånd. Denne regelen diskuteres videre i det neste delkapitlet. For nå, kan vi nøye oss med å etablere at den kan virke kostnadsøkende, ved at de den angår ikke «like gjerne» kan stemme i sametingsvalget når de stemmer i stortingsvalget, og at den kan fjerne eller minske den ekspressive eller symbolske verdien velgerne tillegger å kunne stille opp på valgdagen for å stemme i sametingsvalg.

I den første modellen, der kun variablene fra generell valgforskning inngikk, fant Bergh m.fl at variabler på mikronivået som normalt forklarer deltagelse ved valg i Norge, knyttet til begrepene om ressurser og motivasjon, også er egnet til å forklare deltagelsen i sametingsvalg i Norge.⁹ Blant annet, fant de at kvinner er mer tilbøyelige til å stemme enn menn, at de middelaldrende stemmer i større grad enn folk i andre aldre, og at personer med høyere utdanning eller inntekt stemmer oftere enn dem med lavere utdanning eller inntekt (2018, s. 271). De fant òg en klar sammenheng mellom

---

9 Dette var i mindre grad tilfellet blant de valgmannstallsinnførte ved sametingsvalget i Sverige.

respondentenes grad av generell politisk interesse, og hvorvidt de oppgav å ha avgitt stemme, samt et klart sammenfall av velgere som stemte både i stortingsvalget og sametingsvalget. Sistnevnte er ikke særlig overraskende, ettersom valgene avholdes på samme dag, og de fleste sametingsvelgere kan stemme i valglokalene hvor de ellers kan stemme til Stortinget (Bergh m.fl, 2018, s. 273). De fant også at respondentenes grad av generell tillit til myndighetene, og særlig tilliten til Sametinget, hadde en positiv sammenheng med deres valgdeltagelse (Bergh m.fl, 2018, s. 276).

Variablene for samisk tilknytning hadde også forklaringskraft. Respondentenes interesse for samepolitikk hadde en klar sammenheng med deres valgdeltagelse. Mens det ikke er overraskende, ser variabelen ut til å være markant bedre til å predikere valgdeltagelse enn den generelle politiske interessen. Videre, fant de at valgdeltagelsen var høyere blant respondenter med en høyere grad av samisk språkbeherskelse, som vokste opp i samiske lokalsamfunn, og hadde mange venner som var innmeldt i Sametingets valgmanntall. Det kan knyttes både til økt motivasjon for å delta i valg, men også til lavere kostnader ved å gjøre det. Respondentene som meldte seg inn i valgmanntallet med den hensikt å påvirke sametingspolitikken var klart mer tilbøyelige til å delta i valget. Hvis samene som melder seg inn på bakgrunn av instrumentelle motiver også stemmer på bakgrunn av dem, kan det tyde på at disse motivene bedre forklarer valgdeltagelse enn de ekspressive. Samtidig, oppgav respondentene som meldte seg inn i for å uttrykke samisk identitet også høyere valgdeltagelse enn gjennomsnittet.¹⁰ Bergh m.fl foreslår at større grad av identifisering med, og deltagelse i det samiske samfunnet virker positivt på valgdeltagelsen (2018, s. 274). Det kan også tyde på at mange samer som meldte seg inn i valgmanntallet på bakgrunn av ekspressive motiver senere har begynt å delta i valget med instrumentelle motiver, hvilket styrker antagelsen i det forrige delkapitlet. Eventuelt, og desto mer interessant på et teoretisk plan, kan det også være et tegn på at vi ikke bør undervurdere betydningen av ekspressive motiver for valgdeltagelse.

Ved bruk av multivariat analyse, fant Bergh m.fl at mens flere av variablene for ressurser og motivasjon hadde betydelig forklaringskraft på deltagelsen i sametingsvalg, forblir de ikke statistisk signifikante når variablene for samisk tilknytning tas med (2018, s. 277). I den fjerde modellen, der samtlige variabler inngår, er det kun fire som forblir statistisk signifikante: Samepolitisk interesse, årsak til innmeldelse i Sametingets valgmanntall, tillit til Sametinget, og hvorvidt en hadde adgang til å stemme på valgdagen eller ikke. Interesse for sametingspolitikk hadde, ikke overraskende, en kraftig, positiv sammenheng med valgdeltagelse.

---

10 I motsetning til valgundersøkelsen 2009, hvor en bare kunne oppgi at en ville påvirke politikken, uttrykke samisk identitet eller begge deler, kunne en i 2013 oppgi at en ville påvirke politikken, uttrykke samisk identitet, sikre sine barn retten til å melde seg inn i Sametingets valgmanntall, eller «andre årsaker». De nye svaralternativene har trolig fått frem noen viktige nyanser blant de valgmanntallsførte som ikke først og fremst meldte seg inn for å stemme.

Politisk interesse er en sentral del av motivasjonen for å delta i valg. Det er ikke sikkert om politisk interesse bør knyttes til ekspressive og instrumentelle motiver for stemmegivning alene. Det kan tenkes at interesse for valg fører med seg en glede over å delta i valg, og at å stemme derfor òg blir en form for ekspressiv handling. Ikke minst, kan det ved interesse følge en grad av partiloyalitet, slik at støtte til et parti blir en ekspressiv handling, samtidig som kostnadene ved å velge et parti blir lavere. Uavhengig av om det oppstår partiloyalitet eller ikke, vil det med interesse følge kunnskaper, eller lavere terskel for å oppsøke dette, hvilket kan gjøre kostnadene knyttet til å delta i valg lavere. Utfordringene som følger av mangelfulle språkferdigheter og svakere tilknytning til samiske miljøer kan derimot minske interessen for sametingspolitikk, øke de opplevde kostnadene ved å delta i valg, og redusere den forventede nytten. Det kan skape en betydelig *psykologisk avstand* til Sametinget, som bidrar til å passivisere velgerne (Selle m.fl 2015: 225). Et slikt begrep om psykologisk avstand passer godt inn i C-begrepet i Riker og Ordeshooks modell.

I *Den samiske medborgeren* undersøkte Selle m.fl interessen for sametingspolitikken blant respondentene i 2009. Mens andelen som svarte at de var «ganske interessert»¹¹ var omlag like stor innen alle grupper, var det klar variasjon ved ytterpunktene. 16,4 prosent av respondentene i Sør-Norge oppgav at de var «meget interesserte». Til sammenligning, utgjorde andelen en tredjedel av respondentene i Kautokeino og Karasjok, og en fjerdedel i språkforvaltningsområdet for øvrig. På den andre siden, meldte 31,1 og 7,1 prosent av samene i Sør-Norge at de var henholdsvis «litt» eller «overhodet ikke interessert» i samepolitikk. Med andre ord, oppgav omlag fire av ti at de har liten eller ingen interesse for sametingspolitikk. Sett under ett, valgte kun en fjerdedel av respondentene i det samiske språkforvaltningsområdet et av disse to alternativene. Forskjellene var også små blant samene innad i Sør-Norge valgkrets. Andelen av litt eller overhodet ikke interesserte var noe høyere i enn utenfor Oslo, men forskjellen var liten (Selle m.fl, 2015, s. 231).

Bergh m.fl fant også at både instrumentelle motiver for innmeldelse i valgmanntallet, og høy tillit til Sametinget hadde klare, positive sammenhenger med valgdeltagelse (2018, s. 278). I *Den samiske medborgeren*, forsøkte Selle m.fl å finne ut om den lavere valgdeltagelsen i sør gjenspeiler en dypere konflikt mellom samepolitikken sentrum og dets periferi, som blir klarere jo lengre sør en kommer.¹² Det vises imidlertid ikke på ulikhetene mellom valgkretsene hva tilliten til Sametinget angår, ettersom svarfordelingen blant respondentene var rimelig lik både i og utenfor det samiske

11 En bør ha i mente at hva som menes med størrelser som «ganske interessert» kan variere både mellom og innad i gruppene. Det kan for eksempel tenkes at de meget interesserte i det samepolitiske sentrum er såpass interesserte og informerte, at respondenter som i en sør-norsk sammenheng ville beskrevet seg som, eller blitt omtalt som «meget interesserte», her vurderer seg som «ganske interesserte» i stedet.

12 Selle m.fl poengterer selv at det kan virke underlig at Finnmark utgjør et politisk sentrum, og Sør-Norge periferien, ettersom en gjerne omtaler forholdet mellom disse landsdelene på motsatt vis i en norsk, politisk sammenheng.

språkforvaltningsområdet (Selle m.fl, 2015, s. 123). På den andre siden, var graden av tilfredshet med Sametingets arbeid, fra dets etablering til i dag, ulik i forskjellige deler av landet. Andelen som oppgav misnøye med Sametinget var betydelig høyere utenfor enn i Kautokeino og Karasjok. Det kan tas til inntekt for at det foreligger en konflikt, om latent, mellom det samepolitiske sentrum og dets periferi. Samtidig er det overraskende at respondentene i Sør-Norge fremstår som mer fornøyde med Sametingets arbeid enn samene i språkforvaltningsområdet utenfor Kautokeino og Karasjok. En mulig forklaring på det, som Selle m.fl trekker frem, er at det skyldes den lavere interessen for sametingspolitikken (2015, s. 233). Det kan hende at lavere interesse gjør at en i mindre grad følger med på samisk politikk, og vier mindre tid til samiske nyheter. Kanskje får en ikke med seg annet enn nyttårstalen til sametingspresidenten. Dermed kan en tenkelig ha et generelt, positivt inntrykk av Sametinget som institusjon, uten egentlig å ha kjennskap til, eller formening om dets daglige arbeid eller politikk.¹³ Et slikt inntrykk blir forsterket av at respondentene i Sør-Norge utenfor Oslo fremstår som mer fornøyde med Sametinget enn samene i Oslo. Samtidig er også andelen av svært misfornøyde høyere utenfor Oslo. Samene i Oslo ser faktisk ut til å være særlig lite misfornøyde med Sametinget (Selle m.fl, 2015, s. 233). Det skyldes trolig at de fleste av tilbudene for samer i sør, som samisk skole og barnehage, er plassert der. Det er ikke tilfeldig, ettersom Oslo har det klart høyeste antallet manntallsførte samer i Sør-Norge (Selle m.fl, 2015, s. 238). Således kan man hevde at Oslo er et privilegert sentrum i periferien, ikke ulikt Johan Galtungs begrep om periferi-sentrum fra hans teori om strukturell imperialisme (Østerud, 2007, s. 255), uten sammenligning for øvrig. Variabelen som hadde størst forklaringskraft i modellen til Bergh m.fl, derimot, var spørsmålet om hvorvidt man hadde adgang til å avlegge stemme på valgdagen eller ikke. Deres modell tyder på at tilbøyeligheten til å avlegge stemme er tjue prosentpoeng høyere i kommuner hvor det er adgang til å avlegge stemme på valgdagen (2018, s. 282). Denne institusjonelle rammebetingelsen diskuteres i nærmere detalj i det neste delkapitlet.

Forventningene som kan avledes på bakgrunn av dette sistnevnte funnet, vil jeg heller drøfte på enden av det neste delkapitlet, ettersom temaet gis mer oppmerksomhet og et større datagrunnlag der. Mens det ikke er overraskende at de stemmeberettigedes interesse for sametingspolitikk henger sammen med deres deltagelse i sametingsvalg, er det viktig å ha i mente at interessen næres av at man har, og tæres dersom man ikke har tilgang på informasjon og debatter om sametingspolitikken, og samiske miljøer hvor en kan diskutere den med andre. Mens man kunne tenke seg at behovet for å uttrykke sin samiske identitet gjorde at en i større grad interesserte seg for, søkte informasjon om,

---

13 Dette poenget er hentet fra min bacheloroppgave fra 2016, som tok for seg det samme temaet.

og deltok i sametingsvalg, ser dette ikke ut til å være tilfellet. Politisk interesse kan betraktes som en funksjon av motivasjon og kostnader. Slik vi alt har vært inne på, er det flere forhold ved livet som same i Sør-Norge som kan øke terskelen for å delta i sametingsvalg, og gjøre forsøk på å holde seg oppdatert om politikken på Sametinget vanskeligere. Altså forhold som øker kostnadene ved å delta i valg. Noen av dem, som manglende samiske språkkunnskaper og tilgang til samiske miljøer er alt nevnt. For mange samer i Sør-Norge, er denne tilgangen liten. En annen faktor, som drøftes i det fjerde delkapitlet, er tilgangen til mediasaker der det skrives om sametingspolitikken.

3.3 Ulike institusjonelle rammebetingelser

Fra og med sametingsvalget i 2009 har sametingsvelgerne i kommuner med færre enn tretti valgmanntallsførte kun rett til å forhåndsstemme.¹⁴ Dette ble innført for å møte to ulike hensyn. Det var ønsket at valgresultatet skulle være klart på valgnatten, heller enn flere dager senere, slik det var ved tidligere valg. Samtidig, måtte retten til frie og hemmelige valg ivaretas. For å få til begge deler, ble det bestemt at stemmene fra kommunene med færre enn tretti valgmanntallsførte skulle telles av de kretsvisse opptellingsvalgstyrene, heller enn i den enkelte kommune. For at utfallet av valget skal kunne offentliggjøres valgnatten, må disse stemmene være ankommet styret på valgdagen (Josefsen og Aardal, 2011, s. 49). Ved sametingsvalget i 2009, gikk valgdeltagelsen ned med 3,3 prosentpoeng på nasjonalt nivå (Bergh og Saglie, 2011, s. 85). Dette var i seg selv ikke nytt. Som nevnt, har den prosentvise deltagelsen falt ved nærmest alle valg siden 1989, samtidig som valgdeltagelsen i form av antallet avgitte stemmer har økt. Det skyldes at økningen av innmeldte i valgmanntallet er større enn økningen i antallet avgitte stemmer (Pettersen, 2010, s. 46).

Mer urovekkende var imidlertid fallet i valgdeltagelsen på mer enn tolv prosentpoeng i Sør-Norge valgkrets (Bergh og Saglie, 2011, s. 85). Noe av det kan tilskrives at valgdeltagelsen i 2005 var avvikende, ettersom det ble mobilisert kraftig blant særlig kvinnelige og unge velgere. Vedtaket samme år om at FeFo skulle opprettes kan også ha virket mobiliserende (Selle m.fl, 2015, s. 151). Likevel var ikke endringene i valgordningen uten betydning. Ved å undersøke valgprotokollene fra valgene i 2005 og 2009, fant Johannes Bergh og Jo Saglie at mens gapet i prosentvis valgdeltagelse mellom kommunene med flere enn tretti stemmeberettigede, og de som ble U30-kommuner var på 4,1 prosentpoeng i 2005, var gapet økt til hele 23,2 prosentpoeng ved sametingsvalget i 2009 (2011, s. 104). Ved valget i 2009 var det kun mulig å avlegge valgtingstemme i 3 av totalt 284 kommuner i Sør-Norge valgkrets.¹⁵ Nedgangen i valgdeltagelse var ulikt fordelt mellom de to typene kommuner.

---

14 Herved vil jeg i kortform omtale denne bestemmelsen som U30-regelen, og kommunene som U30-kommuner.

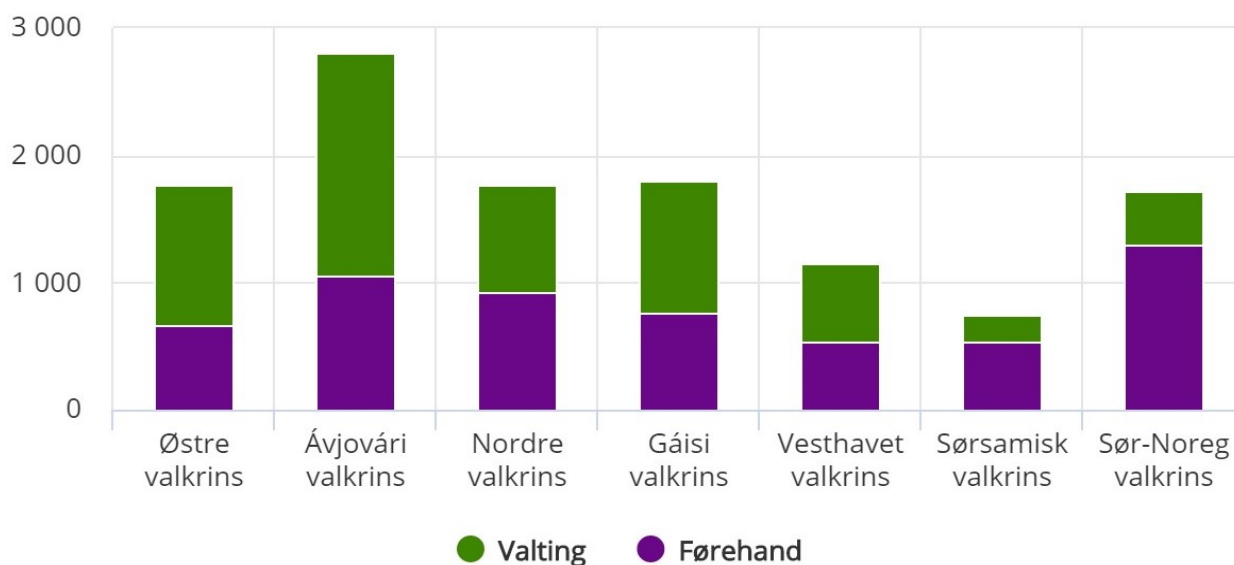
15 Tallet er hentet fra valgprotokollen for Sør-Norge valgkrets ved sametingsvalget i 2009.

I de tre kommunene hvor en kunne stemme på valgdagen, var fallet 5,7 prosentpoeng. Mens dette i seg selv er en stor nedgang, blekner det i forhold til fallet på 20,2 prosentpoeng i U30-kommunene. Gapet i valgdeltagelse mellom disse gruppene gikk fra å være tilnærmet ikke-eksisterende i 2005, til å være omlag 15 prosentpoeng stort (Bergh og Saglie, 2011, s. 105). Endringen i de institusjonelle rammebetingelsene ser dermed ut til å ha hatt en betydelig, negativ effekt på valgdeltagelsen.

Noe av fallet skyldes at det før valget ble mobilisert kraftig for at flere samer skulle melde seg inn i valgmanntallet i kommunene som risikerte å bli U30-kommuner. Mens antallet innmeldte økte i hele Sør-Norge, var det i kommunene som risikerte å bli omfattet av U30-regelen at denne veksten var størst (Bergh og Saglie, 2011, s. 106). Om man studerer valgdeltagelsen målt i avgitte stemmer, kan man se at det i Sør-Norge ble avlagt flere stemmer ved sametingsvalget i 2009 enn i det forrige valget, uavhengig av kommunegruppe. Veksten var likevel størst i kommunene hvor en kunne avgi valgtingstemme (Bergh og Saglie, 2011, s. 107). Det kan ser dermed ut til at U30-regelen ikke har hatt så store konsekvenser for valgdeltagelsen som en i utgangspunktet skulle tro. Det er i hvert fall ikke gitt at den negative effekten på valgdeltagelsen har vedvart. Det er mulig at den brå nedgangen skyldtes uvisshet om den nye valgordningen blant mange av velgerne som den angikk. I etterkant av sametingsvalget i 2017, konkluderte SSB med at en økning i antallet forhåndsstemmer har ført til en høyere valgdeltagelse ved de siste sametingsvalgene. De påpeker at mens antallet valgtingstemmer har vært stabilt ganske ved de siste valgene, har en jevn økning i forhåndsstemmer ført til at trenden mot stadig lavere valgdeltagelse er i ferd med å snu (SSB 2017a). Dette kan til dels tilskrives at det har vært en generell trend i retning av at flere avgir forhåndsstemme ved valg i Norge. Samtidig, er andelen som avlegger forhåndsstemme betydelig høyere ved sametingsvalg. Tatt i betraktning at det for mange sametingsvelgere kun er mulig å avgi stemme på forhånd, er det ikke overraskende. Ved stortingsvalget i 2017 var andelen forhåndsstemmer 36,1 prosent (SSB 2017b). Til sammenligning, var halvparten av de avlagte stemmene ved sametingsvalget forhåndsstemmer (SSB 2017c). Begge tallene blekner imidlertid når de sammenlignes med Sør-Norge valgkrets, der tre fjerdedeler av alle de avgitte stemmene var forhåndsstemmer. Det er likevel ikke gitt at det er blant forhåndsstemmene at veksten i valgdeltagelse er i ferd med å skje. Det er for eksempel mulig at flere av velgerne som tidligere stemte, eller ville gitt stemme på valgdagen, har begynt å gi forhåndsstemme i stedet, og at veksten tvert imot har skjedd hos nye velgere i kommunene der det i utgangspunktet er mulig å avgi valgtingstemme. Jeg vil i kapittel 5 undersøke hvordan andelen av de avlagte forhåndsstemmene i Sør-Norge er fordelt mellom gruppene av U30- og O30-velgere. Det vil imidlertid ikke være mulig, på bakgrunn av det tilgjengelige datamaterialet, å fastslå om eller i hvilken grad forhåndsstemmene

som avgis i O30-kommunene stammer fra velgere som tidligere har avgitt valgtingsstemme.

Bilde 2 Sametingsvalget 2017. Godkjente forhåndsstemmer og valgtingstemmer, etter valgkrets.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå (2017).

På bakgrunn av funnene som presenteres i dette og det forrige delkapitlet, kan vi forvente at valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets er lavere fordi en svært høy andel av kommunene der er U30-kommuner. Samtidig er det ikke gitt at det er en stor andel av de stemmeberettigede som bor i dem, og at hele forklaringen på den lavere valgdeltagelsen finnes i U30-regelen. En annen mulighet som bør undersøkes, er om det brå fallet i valgdeltagelse i 2009 kan tilskrives en sjokkeffekt, heller enn en varig endring som fulgte av U30-regelen. Derfor bør vi undersøke om gapet i deltagelse mellom de to kommunegruppene har vært like stort mellom de to kommunegruppene ved senere valg, eller om det har endret seg. Dersom veksten i antallet forhåndsstemmer har skjedd i kommuner der man ellers har hatt adgang til å avgi valgtingstemme, kan det tyde på at gapet tvert imot har økt.

3.4 Mediesituasjonen

Foruten faktorene på det analytiske mikronivået, finnes det en rekke aktører og faktorer som hører hjemme på mesonivået. Betydningen av samiske miljøer og omgangskretser er allerede belyst, men hører til her. Mediene bør også vies oppmerksomhet. De har en viktig funksjon som formidlere og fortolkere av informasjon, og har dermed stor betydning for de opplevde kostnadene ved å følge med på og delta i sametingspolitikken, og motivasjonen for å delta. Norske medier omtaler sjelden

sametingspolitiske saker, med mindre de er av klar nasjonal eller lokal interesse. Sistnevnte finner en oftest blant lokalaviser i Finnmark (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 259). Samiske saker fremstår trolig som en nisje for mange aktører i det norske medielandskapet, som heller bør dekkes av samiske medier, hvilket det finnes flere av.

Noen av de disse aktørene, er NRK Sápmi, Ávvir og Ságat. Førstnevnte er en avdeling i NRK med hovedkontorer i Karasjok, og distriktskontorer i ulike deler av landet, blant annet i Oslo. Deres målsetning er å være en allmennkringkaster for alle samene i Norge, med medieproduksjon på nett, radio og TV. Ávvir og Ságat er begge dagsaviser. Det finnes også en rekke mindre aktører, som for eksempel det kristelige magasinet Nuorttanáste, forskjellige tidsskrifter, magasiner og nettmedier, samt lokalradiokringkastere som Guovdageainnu Lagasradio (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 252). Ságat er særlig rettet mot samene i de sjøsamiske områdene der fornorskningspolitikken var hardest.¹⁶ Avisen ble publisert på nordsamisk i starten, men gikk tidlig over til å benytte norsk som hovedspråk. Ságat har vært kontroversiell både på grunn av sitt publiseringspråk, og på bakgrunn av dets historisk ikke-radikale redaksjonelle linje i spørsmål om fornorskningspolitikken og særlig Alta-konflikten. Ved siden av dets dekning av sametingspolitikken, fungerer Ságat som en lokalavis for de tradisjonelle sjøsamiske områdene (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 255). Ávvir har et mindre opplag enn Ságat, og er en langt yngre avis. Avisen har nordsamisk som publikasjonsspråk, (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 255), og ble til ved sammenslåingen av Min Áigi og Áššu i 2008. Ávvir forsøker å fylle nisjen som lokalavis for Kautokeino og Karasjok, slik dens forgjengere gjorde (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 256).

Ønsket om å fylle nisjene både som nasjonal avis for sametingspolitikken, og som lokalavis for enkeltområder i Finnmark kan føre med seg noen avveininger i valget av saker, som gjør at den oppmerksomheten som gis til samer og samiske saker utenfor især Finnmark, men også det samiske språkforvaltningsområdet blir beskjedent. Dekningen av sør-norske forhold er ganske begrenset i de samiske mediene. NRK Sápmi trolig den medieaktøren som har best forutsetninger for å gjøre det, med tanke på at de allerede har kontorer i Oslo. Det gir dem et fortrinn sammenlignet med de andre samiske mediene. I tillegg, er de samiske mediene nødt til å ta stilling til noen språklige dilemmaer. For eksempel, er de samiske språkene i begrenset grad gjensidig forståelige (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 251). Gitt hvilke områder de to største samiske avisene tar sikte på å dekke mest, er det dermed de sørsamiske og lulesamiske språkene som risikerer å bli skadelidende. I tillegg er det, som sagt, mange samer i Norge som i liten eller ingen grad behersker noen av de samiske språkene.

---

16 Mer om sjøsamere her: <https://snl.no/sj%C3%B8samere>

Disse finner man overalt i landet, men i økende grad jo lengre sør man kommer. Dersom bruken av norsk språk skulle bli for utstrakt i de samiske mediene, vil det kunne rokke ved deres målsetninger for de samiske språkene. Slike avveininger er trolig mest presserende for NRK Sápmi, som tar sikte på å fungere som en allmennkringkaster for alle samer i Norge. En fordel som videomediet har over radiosendinger og aviser, er at det kan tilbys norske undertekster i tilfeller der det snakkes et samisk språk, samiskspråklige undertekster i tilfeller der det snakkes norsk, og oversettelse mellom de ulike samiske språkene. I de skriftlige mediene er det ikke like enkelt. Dersom alt skriftlig medieinnhold skulle oversettes, ville det trolig legge urimelig store beslag på ressursene til, og være lite lønnsomt for de avisene som i stor grad fungerer som lokalaviser. Siden de samiske mediene sjelden skriver om, og i liten grad skriver for samene bosatt i Sør-Norge, er det grunn til å tro at mange av dem er prisgitt den informasjonen som de får i norskspråklige, og gjerne sør-norske eller nasjonale medier.

I forbindelse med valgkampen før et sametingsvalg, varierer det hvorvidt samiske spørsmål eller sametingspolitiske lister og partier gis spalteplass i norske medier. Kandidatene til Sametinget er i konkurranse med kandidatene ved stortingsvalget om oppmerksomheten som gis, og de norske mediene begrunner gjerne deres prioriteringer av stortingsvalget med at interessen for det er større blant deres lesere. Blant mediene i Nord-Norge derimot, og særlig i Finnmark, gis de samepolitiske spørsmålene knyttet til landarealer, naturressurser, reindrift og motorferdsel i utmark betydelig mer oppmerksomhet, ettersom de gjerne blir tema i valgene til både Stortinget og Sametinget (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 260). Kandidatene til valgene kan dermed ende opp med å strides både om dekningen av hvert valg, og en plass i de debattene som preger begge valgkampene. For de som stiller som kandidater til sametingsvalget i Sør-Norge valgkrets er det trolig enda vanskeligere å få omtale i mediene. De sør-norske mediene dekker sjelden samiske saker, med mindre de bærer preg av kuriosa eller klar konflikt, som i tilfeller der Sametinget og norske myndigheter eller politikere på ulike forvaltningsnivåer strides (Gottardis og Skogerbø, 2017, s. 130). Foruten slike tilfeller, er dekningen sporadisk. I forbindelse med sametingsvalget i 2009 tok ingen medier, hverken norske eller samiske, på seg å systematisk dekke valgkampen i Sør-Norge (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 260). Ved å se nærmere på valgdekningen som ble gjort det året, ser man at nær halvparten av den handlet om annet enn politiske stridsspørsmål. For eksempel, handlet omtrent en femtedel av alle avisoppslagene om valget i seg selv, med saker som omtalte hvordan man avlegger stemme, og hvordan Sametinget fungerer. Reportasjene om partiene, kandidatene, og valgkampmøtene som fant sted utgjorde en fjerdedel av den totale dekningen. Reportasjene om valgkampmøtene oppgav i liten grad hva som ble diskutert der (Skogerbø, Josefsen og Bhroin, 2015, s. 262). På den ene siden, kan

reportasjer som handler om hvordan man avlegger stemme, og hvilke partier som finnes bidra til at de opplevde kostnadene ved å delta i sametingsvalg blir mindre. På den andre siden, kan det tenkes at mangelen på informasjon om de politiske konsekvensene som kan følge av ulike valgutfall bidrar både til at kostnadene ved å oppsøke denne informasjonen blir høyere, og at opplevelsen av at det er få stridsspørsmål styrkes. Det kan føre til at den forventede nytten ved, interessen for og viljen til å delta blir mindre.

Siden de norske mediene i liten grad dekker sametingspolitiske spørsmål, og den samiske dekningen som er sjelden handler om sør-norske spørsmål eller forhold, kan det se ut til at veien er lang fra Sør-Norge til det samepolitiske sentrum. Samtidig, bør det bemerkes at det ved senere valg har skjedd endringer. NRK Sápmi gjennomførte i forbindelse med sametingsvalget 2017 intervjuer med toppkandidatene fra alle partiene som stilte i Sør-Norge valgkrets. Det ble også arrangert flere valgkampaktiviteter ved Eldorado bokhandel i Oslo, der partiene fikk mulighet til å møte velgerne og stille ut sine valgbrosjyrer. Det ble også arrangert en debatt for åpent publikum, der kandidatene fra de ulike partiene og listene fikk anledning til å løfte frem sakene de var opptatt av, og debattere dem med de andre kandidatene. Mens disse initiativene var gode og viktige, var de nok i liten grad tilgjengelige for de som bodde lengre unna, og manglet anledning eller motivasjon til å dra til Oslo for å overvære dem. Samtidig er det både langt enklere, og mer virkningsfullt å gjennomføre slike arrangementer i Oslo, enn noen andre steder i Sør-Norge. Oslo har en meget høy andel av det totale antallet stemmeberettigede i hele valgkretsen, mens de aller fleste kommunene for øvrig har færre enn tretti stemmeberettigede.

Av disse funnene, kan vi avlede flere forventninger om de valgmanntallsinnførte samene i Sør-Norge valgkrets. Blant annet, og lite overraskende, kan vi vente at de samene som følger med på samiske medier er bedre informerte om sametingspolitikken. Hvem som tar disse mediene i bruk, er et annet spørsmål. Gitt at Ságat i hovedsak bruker norsk som publikasjonsspråk, vil trolig mange av samene i Sør-Norge med liten eller ingen grad av samisk språkbeherskelse ha lavere terskel for å lese den avisen, enn de samiskspråklige mediene, som Ávvir. På den andre siden, fungerer Ságat og Ávvir gjerne som lokal- og regionalaviser i sine valg av nyhetssaker. Dermed er det ikke urimelig å anta at mange av deres lesere har en nær tilknytning til områdene som de skriver for og om. Dersom det stemmer, er det mulig at disse avisene oppleves som mer aktuelle for, og i større grad leses av de samene som har flyttet sørover fra disse områdene, eller nær dem, enn blant samene som er født og oppvokst i Sør-Norge. Hvis vi deretter kan anta at de mer informerte velgerne er mer tilbøyelige til å stemme på bakgrunn av instrumentelle motiver, blir det trolig at samene som er født og oppvokst

sørpå i mindre grad deltar i sametingsvalg, men oftere stemmer på bakgrunn av ekspressive motiver hvis de gjør det. Mens mediesituasjonen er den samme, uavhengig av hvor i Sør-Norge en befinner seg, er ikke tilgangen til samiske miljøer det. Av den grunn, kan vi vente å finne at valgdeltagelsen er høyere i og rundt Oslo enn ellers. Ikke minst ettersom forholdene ligger bedre til rette for å drive valgkamp der, enn noen andre steder i Sør-Norge.

3.5 Konklusjoner og antagelser

I dette kapitlet har jeg presentert og diskutert flere forskningsbidrag som undersøker hvorfor mange samer velger å melde seg inn i Sametingets valgmanntall på bakgrunn av andre motiver enn å ville påvirke sametingspolitikken, hva som påvirker den individuelle deltagelsen i sametingsvalg, hvilke konsekvenser som følger av at mange av velgerne i Sør-Norge er nødt til å forhåndsstemme for å kunne delta i sametingsvalg, og hvordan tilgangen på informasjon om sametingspolitikken i de norske og samiske mediene er. Mange av samene i sør behersker i liten eller ingen grad noen av de samiske språkene, og har sjelden en stor samisk omgangskrets. Interessen for sametingspolitikk er jevnt over lavere i Sør-Norge, enn i andre deler av landet. Disse faktorene forklarer trolig langt på vei funnet til Selle m.fl om at en stor andel av samene der melder seg inn i valgmanntallet på grunn av ekspressive motiver. Samtidig, fant Bergh m.fl at mens valgdeltagelsen er høyere blant samene som meldte seg inn for å påvirke sametingspolitikken, var den også høyere enn gjennomsnittet hos respondentene som oppgav at de meldte seg inn for å uttrykke sin samiske identitet. Det tyder på at motivene som legges til grunn for deltagelse i sametingsvalg ikke nødvendigvis er de samme som ledet en til innmeldelse i valgmanntallet. Med andre ord, tror jeg ikke at vi finner hele forklaringen på den lavere valgdeltagelsen her. Samtidig, kan vi vente at det blant de stemmeberettigede som legger til grunn instrumentelle motiver for deltagelse er flere som velger å stemme på bakgrunn av dem i og rundt Oslo enn ellers. Likeså, kan vi vente at en større andel av velgerne utenfor disse områdene stemmer på bakgrunn av ekspressive motiver. Ettersom Bergh m.fl fant at sammenhengen mellom instrumentelle motiver for innmeldelse i valgmanntallet og valgdeltagelse var positiv, er det også trolig at valgdeltagelsen er høyere i og rundt Oslo enn ellers i valgkretsen.

Bergh m.fl fant at variablene som kan samles under betegnelsen «samisk integrasjon», som språkferdigheter og samiske omgangskretser, hadde stor forklaringskraft på valgdeltagelsen. Derfor er det trolig at valgdeltagelsen er høyere i de kommunene der det finnes et åpent tilgjengelig samisk miljø. Ettersom Oslo har det største samiske miljøet, flere samiske organisasjoner som holder til der og dessuten er den byen der det i størst grad gjennomføres, og las gjennomføre valgkampaktiviteter,

gir det oss flere grunner til å vente at valgdeltagelsen er høyest der, uavhengig av hvorvidt det er de instrumentelle eller ekspressive motivene som legges til grunn for deltagelse. Samtidig, er det i Oslo at Sametinget og dets politikk i størst grad er synlig i Sør-Norge. Det tilsier at de stemmeberettigede der, og i Oslo sine nabokommuner, som legger til grunn instrumentelle motiver vil oppleve det som mer nyttig å stemme i sametingsvalg, enn de stemmeberettigede med lignende motiver som bor på andre steder i valgkretsen.

Mens vi dermed kan vente at motivasjonen for å delta i valg, og den forventede nytten som kan oppnås av det er ulik avhengig av hvor i valgkretsen de stemmeberettigede bor, er det ikke fullt så klart når det kommer til de opplevde kostnadene ved å delta i sametingsvalg. For det første er det ikke slik at tilgangen til medieinnhold om samiske saker er større i Oslo enn ellers. Selle m.fl fant at det ikke var store forskjeller mellom samene i Oslo og ellers i valgkretsen hva angår forståelse eller bruk av samiske språk. Derfor kan vi ikke vente at de språklige barrierene som kan gjøre deler av det samiske medieinnholdet mindre tilgjengelig for mange er mer fremtredende noe sted enn annet. Det har vi i hvert fall ikke et datagrunnlag for å hevde. På den andre siden, er valgkampaktivitetene som gjennomføres i anledning sametingsvalgene for det meste avgrenset til Oslo. Det tilsier at det er lavere opplevde kostnader ved å delta i valg i Oslo enn andre steder i valgkretsen. På den andre siden, er det trolig at det blant samene som er født og oppvokst nordpå og siden har flyttet til Sør-Norge både er vanligere å lese de samiske mediene, og at de samiske språkferdighetene jevnt over er bedre. Det er også mulig at disse personene i større grad stemmer på bakgrunn av instrumentelle motiver, ettersom de i større grad kjenner til sakene som diskuteres på Sametinget, og i større grad bryr seg om dem. Det betyr også at vi kan forvente at det blant samene som er født og oppvokst i Sør-Norge er vanligere å stemme i valg på bakgrunn av ekspressive motiver. Både av den grunn at sametingspolitikken trolig er mindre kjent for dem, og i mindre grad opptar dem, men også fordi behovet for å uttrykke samisk identitet er sterkere blant dem som har vokst opp i et samfunn med få, om noen innslag av samisk språk eller kultur, og som i liten grad har en samisk omgangskrets. Det kan også bety at valgdeltagelsen er høyere blant de innflyttede, enn samene som er født og oppvokst i Sør-Norge. Dersom tilfanget av innflyttede samer ikke er større i enkelte deler av valgkretsen enn andre,¹⁷ vil dette trolig være en sammenheng som virker likt, uavhengig av landsdel. Bergh m.fl fant også at U30-regelen har ført til lavere valgdeltagelse i Sør-Norge valgkrets ved begge valgene som har vært gjennomført etter at den trådte i kraft. Det er imidlertid ikke kjent om regelens virkning på

---

17 Mens dette kan være tilfellet, er det vanskelig å undersøke. I valgundersøkelsen er det av personvern hensyn kun mulig å skjelle mellom respondenter i og utenfor Oslo, eller gruppene av U30- og O30-kommuner. Det betyr at om andelen var høyere f.eks. i Rogaland, kan det ikke påvises statistisk.

valgdeltagelsen er like sterk overalt i valgkretsen, eller om det er i noen spesifikke landsdeler at den har størst virkning. Det kan heller ikke avskrives at nedgangen i valgdeltagelse i 2009, og fortsatte i 2013 er en sjokkeffekt, og at valgdeltagelsen vil ta seg opp igjen i U30-kommunene ved fremtidige valg. Statistisk Sentralbyrå fant at andelen og antallet forhåndsstemmer vokste ved sametingsvalget i 2017. Det blir derfor interessant å se hvor stor andel av disse stemmene som ble avgitt av velgere i U30-kommuner, og hvor mange av dem som stammer fra velgere som ellers hadde anledning til å avgi valgtingstemme.

4.0 Metode

I forsøket på å besvare spørsmålet om hvorfor valgdeltagelsen ved sametingsvalg er lavere i Sør-Norge valgkrets enn ellers, har jeg tatt i bruk to metodiske tilnærminger. De vil jeg skrive kort om her, og diskutere videre i de to påfølgende delkapitlene. Mitt første mål var å finne ut hvorvidt og hvordan valgdeltagelsen varierer innad i valgkretsen, både hva angår forskjeller mellom de ulike landsdelene der, og om U30-regelen fortsatt har den samme negative virkningen på deltagelsen som den hadde ved de to forrige sametingsvalgene. Den offentlig tilgjengelige statistikken gir oss innsyn i den samlede deltagelsen for valgkretsen, men ingen detaljer utover det. For å finne ut mer, har jeg utviklet en database med utgangspunkt i valgprotokollene fra avviklingen av sametingsvalget i Sør-Norge i 2017, og en oversikt over antallet valgmannfallsførte i de ulike kommunene der det samme året.¹⁸ Datamaterialet tjener flere formål. For det første, er empirien ny, og dermed av interesse både for de som interesserer seg for, stiller i, og forsker på sametingsvalg. For det andre, førte de funnene jeg gjorde der, til at jeg la om min strategi i den andre runden med rekruttering til mine intervjuer.

Jeg har utført tretten intervjuer av valgmannfallsførte samer i Sør-Norge valgkrets. Disse ble rekruttert gjennom ulike grupper og likersider på Facebook som var særlig rettet mot, eller aktuelle for samer som bor i Sør-Norge, mine egne bekjenskaper, og ved bruk av snøballmetoden. Formålet med intervjuene har vært å kunne stille spørsmål som ikke stilles i velgerundersøkelsene, eller å gå dypere inn på de temaene som er del av dem. Dette er ikke gjort med den hensikt å generalisere om alle de valgmannfallsførte samene i Sør-Norge, men snarere for å kunne oppnå en dypere forståelse av hvordan de sammenhengene som allerede er utforsket i den foreliggende forskningen fungerer, og for å finne nye sammenhenger der det er mulig. Den empirien, og de analysene som munner ut av mine intervjuer bør dermed anses som bidrag til teorien om og forståelsen av valgdeltagelsen i Sør-Norge, som forhåpentligvis kan bli del av det større teoretiske grunnlaget for senere forskning.

4.1 Valgprotokollene

Et spørsmål som bør adresseres umiddelbart, er spørsmålet om hvordan valgdeltagelse skal regnes ut. Statistisk Sentralbyrå legger som regel antallet godkjente stemmegivninger til grunn i sitt mål av valgdeltagelse, heller enn antallet godkjente stemmer. Jeg valgte derfor å benytte den samme definisjonen. I henhold til lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (Valgloven), skal en stemmegivning godkjennes om den oppfyller kravene i § 10-1, § 10-1a eller § 10-2. Dersom en

---

¹⁸ Tusen takk til Sametingets administrasjon for at dere gav meg tilgang til disse filene, og for at dere var hjelpsomme og tålmodige gjennom flere runder med e-postutveksling.

avlagt stemme skal godkjennes derimot, må den oppfylle kravene i § 10-3.¹⁹ Blanke stemmer, som er stemmesedler der det ikke er valgt noe parti, og tvilsomme stemmer der det er uklart hvilket parti som er valgt, er ikke godkjente stemmer, men telles som godkjente stemmegivninger, og er dermed ansett som valgdeltagelse.

Prosessen med å utvikle et datasett basert på valgprotokollene fra Sør-Norge valgkrets ved sametingsvalget i 2017 var ikke komplisert. I korte drag, bestod den av å bearbeide et regneark som jeg ble gitt av Sametinget, hvor antallet innmeldte i de ulike kommunene i valgkretsen ved valget i 2017 var oppført. Her inngikk òg kommuner der det ikke var oppført noen stemmeberettigede. Jeg bearbeidet dette regnearket ved å sortere kommunene etter deres fylkeskommuner, ved å registrere antallet stemmer som ble avlagt i hver av disse kommunene ifølge valgprotokollene, og ved å notere hvorvidt de enkelte kommunene var omfattet av U30-regelen eller ikke. Av hensyn til personvernet, vil jeg ikke omtale valgdeltagelsen i enkeltkommuner med færre enn tretti valgmanntallsførte. Hvis jeg navngir en kommune, er det fordi den per 1. juli 2015²⁰ hadde flere enn tretti valgmanntallsførte, og dermed ikke var omfattet av U30-regelen. Det var noen få tilfeller der det i valgprotokollene stod at det ble avlagt stemmer i kommuner som ikke stod oppført på listen som jeg fikk av Sametinget. I disse tilfellene, brukte jeg antallet innmeldte i 2015 som stedfortreder. Disse tallene fikk jeg utlevert fra Sametinget i etterkant. Dette angår én kommune i Hedmark, én i Telemark, én i Vestfold og to i Buskerud. Det kan hende at antallet har endret seg i tidsrommet fra 2015 til 2017. Det er en feilkilde som etter min vurdering bør tolereres, ettersom det var den beste tilgjengelige stedfortrederen. Hvis jeg i stedet hadde notert et likt antall stemmeberettigede som antallet avlagte stemmer i kommunene der dette ikke stod oppført, ville dette trolig ha ført til at valgdeltagelsen i dem ble kunstig forhøyet, hvilket kunne gjort analysene mindre pålitelige.

En annen mulig feilkilde, er at det i datasettet er oppført et høyere antall stemmeberettigede, og et lavere antall avlagte stemmer enn det som oppgis av Statistisk Sentralbyrå. Ifølge SSB, var det 2 893 stemmeberettigede ved valget i 2017, mens det offisielle antallet avlagte stemmer var 1 775. I mitt datasett, er disse tallene 2 925 og 1 771, henholdsvis. Hva ulikhetene skyldes, er jeg usikker på. Hva angår det høyere antallet innmeldte i mitt datasett, kan det tenkes at oversikten som jeg fikk fra Sametinget inkluderer personer som meldte seg inn i valgmanntallet før valgdagen, men ikke i tide til å kunne stemme i valget. En annen mulighet, som ikke nødvendigvis ekskluderer førstnevnte, er at oversikten inkluderer innmeldinger som skjedde etter valget i løpet av det samme året. Hva angår det lavere antallet stemmer, kan det skyldes at det i fintellingen som gjøres etter selve valgdagen ble

---

19 Spesielt interesserte kan lese mer her: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2002-06-28-57#KAPITTEL_10

20 Det holder ikke at kommunen har tretti eller flere valgmanntallsførte i valgåret.

telt med noen stemmer som på valgdagen ble forkastet. En tredje mulighet, er at det skyldes skrive- eller tellefeil fra min side. Gitt at jeg telte antallet stemmer flere ganger, og har kryssjekket antallet stemmer i datasettet og i valgprotokollene ved gjentatte anledninger, er jeg sikker på at dette ikke er tilfellet. I mitt datasett, er valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets 60,54 %, mens SSB oppgir 61,4 % (SSB 2017). Med mindre det høyere antallet stemmeberettigede, og det lavere antallet stemmer er betydelig skjevfordelt mellom de ulike fylkene, har det trolig liten betydning for hverken dataenes kvalitet eller mine analyser. Jeg har likevel forsøkt å utvise nøkternhet i de tilfellene der forskjellene er såpass små i datasettet at de kan tilskrives slike tilfeldigheter.

4.2 Intervjuene

Slik jeg nevnte innledningsvis, har jeg gjennomført tretten enkeltvis, kvalitative intervjuer med valgmannfallsinnførte samer i Sør-Norge valgkrets. Disse ble gjennomført over lengre tid, i en periode som strakk seg fra november 2018 til mai 2019. Jeg valgte en kvalitativ tilnærming for å få åpne, utfylte og nyanserike svar (Jacobsen, 2016, s. 129) på mine spørsmål om en relativt liten og geografisk spredt gruppe som det ikke var mulig for meg å gjøre egne kvantitative undersøkelser av. Ettersom det er vanskelig å fastslå i hvilken grad personene jeg har rekruttert er representative for andre enn seg selv, vil denne kvalitative tilnærmingen uunngåelig lede til spørsmål om hvorvidt og hvordan mine data kan brukes til å generalisere i det hele tatt. Med andre ord, er utvalgets eksterne gyldighet ikke kjent (Jacobsen, 2016, s. 131). På den andre siden, gav denne tilnærmingen meg en betydelig større grad av fleksibilitet hva angikk både hvem jeg til enhver tid søkte å rekruttere, samt hvilke spørsmål jeg ønsket å stille. Den gjorde det også mulig for meg å samle et større omfang av informasjon enn et større utvalg ville tillatt.

Mine intervjuobjekter ble i hovedsak rekruttert på tre ulike vis: Gjennom sosiale medier, der personene som jeg intervjuet selv tok kontakt med meg etter å ha lest meldinger som jeg la ut i ulike fora på Facebook, ved å spørre samer i mitt eget kontaktnettverk, og ved at personene som jeg kom i kontakt med gjennom disse rekrutteringsstrategiene ble oppfordret til å fortelle andre samer i deres omgangskrets om mitt prosjekt, og spørre dem om de kunne tenke seg å delta. Dette omtales gjerne som snøballmetoden (Jacobsen 2016: 182). Jeg ønsket ikke å få vite navnet til, eller annen personlig informasjon om disse personene, slik at jeg selv kunne kontakte dem. Det valgte jeg av hensyn til at disse tredjepersonene burde få et friest mulig valg om å stille eller ikke, og fordi samisk identitet for noen kan være et veldig personlig og sårt anliggende, som kan være forbundet med skam. De fleste intervjuobjektene ble rekruttert gjennom fem Facebook-grupper. Jeg valgte disse gruppene fordi de

var særlig rettet mot samer i Sør-Norge.²¹ På daværende tidspunkt het de «Samer i Oslo og Omegn» «Samisk Hus i Oslo: Brukergruppa», «Samer i Bergen», «Haugaland Sameforening» og «Møre og Romsdal Sameforening - NSR».²² Jeg fikk også hjelp av to likersider på Facebook ved at de delte invitasjoner på mine vegne. Disse var «Fornorskede Samers Forening» og «Oslo Sámiid Searvi».²³ Jeg la også ut en melding på min egen Facebook-profil, med oppfordring om at denne skulle deles. De ulike innleggene som jeg delte eller fikk delt på Facebook var generelle henvendelser til samiske personer som jeg kjente, samiske personer som andre kjente, medlemmer av gruppene for samer, og følgerne av likersidene rettet mot samer. I disse innleggene, fortalte jeg kort hva slags spørsmål jeg ønsket å stille, hva formålet med intervjuene var, hvordan jeg kunne kontaktes, og at alle som tok kontakt med meg ville være sikret anonymitet, og gis muligheten til å ettergå mine sitater dersom de lot seg intervju. Jeg understreket også at det ikke var nødvendig å ha utstrakte kunnskaper om eller interesse for sametingspolitikk, eller politikk mer overordnet, og at det tvert imot var et gode om de personene med lav interesse eller få kunnskaper ønsket å stille. Jeg informerte også om at intervjuet trolig ville vare omlag tjue minutter, og at det kunne gjennomføres ansikt til ansikt, over telefon, på Skype eller via e-post.

I samtykkeskjemaene som jeg overrakte eller sendte til intervjuobjektene, stod det i klartekst at alle personopplysninger om dem ville behandles konfidensielt. Det stod at deres navn, eller andre opplysninger som kan avsløre hvem de er ikke vil fremkomme i oppgaven. Det medfører også at jeg ikke navngir deres bokommune hvis den har færre enn tretti registrerte sametingsvelgere,²⁴ og heller oppgir hvilken landsdel kommunen er i. For å ha oversikt over hvilke kommuner det angikk, brukte jeg dataene som jeg fikk av Sametinget. Det ble konstatert at deltagelse er frivillig, og at samtykket til å delta kunne trekkes på ethvert tidspunkt uten å oppgi grunn, og at alle opplysninger om dem i så fall ville bli slettet. Jeg informerte om at svarene deres ville bli notert på papir under intervjuet, og siden på datamaskin, og at de ved sitering ville få anledning til å lese og endre formuleringene. Det fremkommer ikke navn på intervjuobjektene i notatene. I stedet, ble hver person gitt et nummer som identifiserte vedkommende. Deres navn, kontaktinformasjon og intervjunummer stod oppført i en passordbeskyttet intervjunøkkel. Avslutningsvis informerte jeg om at notatene ville slettes etter at oppgaven ble godkjent. Dermed mener jeg at jeg har opptrådt i tråd med de «tre grunnleggende kravene til forholdet mellom forsker og dem det forskes på: Informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt» (Jacobsen, 2016, s. 47). Jeg meldte også inn datainnsamlingen til

21 Tusen takk til administratorene av disse gruppene for at jeg fikk lov til å legge ut disse meldingene.

22 Tusen takk til Mikkel Berg-Nordlie ved By- og regionforskningsinstituttet NIBR for tips om de to siste gruppene.

23 Tusen takk til administratorene av disse likersidene for hjelp og støtte.

24 Jeg ser i etterkant at jeg burde ha skrevet «per 30. juli 2015» i samtykkeskjemaet.

Personvernombudet ved Norsk senter for forskningsdata (NSD), og fikk den godkjent av dem.

Dette valget av rekrutteringsstrategi gav meg et utvalg med en klar overvekt av samer bosatt i Oslo, men også noen som bor i Bergen, og flere som bor eller har bodd i kommuner med færre enn tretti valgmanntallsførte, og dermed har vært nødt til å forhåndsstemme. Tatt i betraktning funnet til Bergh m.fl (2018) om at valgdeltagelsen var lavere i U30-kommunene enn ellers ved valgene i både 2009 og 2013, skulle jeg gjerne ha rekruttert enda flere personer fra disse kommunene. På den andre siden, var jeg fra starten av klar over at dette er en gruppe som det er utfordrende å rekruttere, og at jeg burde være tilfreds med å få intervjuet noen av dem i det hele tatt. En annen følge av måten jeg har gjort rekrutteringen på, er at en større andel av mine intervjuobjekter trolig er mer interesserte i og informerte om sametingspolitikken enn den gjengse valgmanntallsinnførte i Sør-Norge. Det kan ha ført til at jeg fikk andre svar enn jeg ellers ville fått. Dette er en skjevfordeling som det kan være vanskelig å unngå av flere årsaker. En grunn, er at de mer politisk interesserte trolig oftere vil delta i forskning fordi de ser en egenverdi ved deltagelse i, og attpåtil verdsetter forskning. En bør også ha i tankene at det kan hende at samer som har større interesse for sametingspolitikk, også i større grad er aktive i samiske miljøer og foreninger – også de digitale.

En kan mene at jeg i rekrutteringen burde forsøkt å sile ut, eller begrense antallet intervjuer med storbysamene og de særlig politisk engasjerte. Det ønsket jeg ikke å gjøre av fire grunner. For det første, kunne det hende at spørsmålene som jeg ønsket å stille ville forandres over tid, slik at det ville være uklokt å takke nei til en informant som siden ville bli ettertraktet. For det andre, ville jeg ikke utelukke at jeg kunne bli overrasket over svarene jeg fikk. For det tredje, var det grunn til å tro at disse personene hadde tilgang til et større nettverk av stemmeberettigede samer enn meg, og at de dermed kunne gi viktige bidrag til rekrutteringen av flere intervjuobjekter. For det fjerde, men også mer personlig fundert, ønsket jeg hverken å være kresen eller utakknemlig. Disse personene valgte å sette av tid til å delta i et intervju, uten at deres deltagelse ville belønnes på annet vis enn at de ville få min takknemlighet. Jeg er dessuten ikke den eneste studenten eller forskeren som ber om tiden til medlemmene av disse Facebook-gruppene for samer. Som jeg hørte av en av informantene mine da jeg skrev min bacheloroppgave om det samme temaet, er samer lei av å bli forsket på, og særlig av ikke-samer.²⁵ Det var delvis av denne grunnen at jeg sørget for å innlede alle mine henvendelser i de ulike foraene med en hilsen på nordsamisk, som for meg ville være det mest aktuelle av de samiske språkene å lære, og hadde et profilbilde på Facebook der jeg var ikledd min porsangerkofte.

Intervjuene mine var løst strukturerte. Jeg utviklet en intervjuguide i forkant av intervjuene

---

²⁵ Da jeg tok opp denne problematikken i en seminartime på høsten 2018, ble jeg fortalt en gammel vits om at den samiske kjernefamilien består av en far, en mor, en sønn, en datter, en hund og en antropolog.

som bestod av ulike åpne spørsmål rundt noen faste temaer (Jacobsen, 2016, s. 150). Det var ikke hensiktsmessig å stille samtlige av disse spørsmålene i ethvert intervju, ettersom noen av dem var bedre tilpasset informanter som avgav visse svar på de foregående spørsmålene. Det hendte også at jeg improviserte spørsmål i løpet av intervjuet. I de tilfellene der disse spørsmålene opplevdes gode, valgte jeg å legge dem til i intervjuguiden. Det var veldig nyttig å ha en slik fleksibilitet fra starten av, ettersom det gav meg muligheten til å forbedre spørsmålene underveis. En kan innvende at dette fører til at sammenlignbarheten mellom intervjuobjektene blir mindre. Samtidig har ikke endringene vært veldig store. Et eksempel, er at jeg tidlig gikk bort fra å ta ordet «borgerplikt» i min munn. Det gjorde jeg fordi jeg i mine første intervjuer oppdaget at dette begrepet opplevdes litt stort for en del av personene jeg intervjuet. Derfor valgte jeg å heller stille intervjuobjektene spørsmål om hvorvidt de opplevde det som viktig å stemme, om de opplevde at det var moralsk viktig for dem å gjøre det, og om de syntes at andre burde mene og gjøre det samme. Jeg valgte å ikke bruke begreper om plikt eller borgerplikt, med mindre de selv tok dem i bruk, eller svarte bekreftende på disse spørsmålene.

Mens enkelte av spørsmålene ble stilt avhengig av intervjuets gang, var flesteparten av dem gjengangere. Jeg åpnet intervjuene ved å stille noen spørsmål om intervjuobjektene bakgrunn. Her inngikk deres bokommune, hvor de var født og oppvokst, hvorvidt de behersket noen av de samiske språkene, og hvordan deres forhold til dem var.²⁶ Deretter spurte jeg som regel om informanten var innmeldt i Sametingets valgmanntall. Hvis svaret var ja, spurte jeg dem om de husket hvor lenge de hadde vært innmeldt, og hva som motiverte dem til å melde seg inn. Dersom informanten derimot svarte nei på spørsmålet om de var innmeldt, ville de i utgangspunktet ikke være relevante for mine intervjuer. Selv om ingen personer gav meg dette svaret, var jeg beredt til å intervju dem likevel. Det kunne hende at jeg møtte på noen som hadde vært innmeldt i valgmanntallet, men siden hadde valgt å melde seg ut. I et slikt tilfelle, kunne motivet bak utmeldelsen være av interesse. Det kunne for eksempel hende at det lignet på motivene til personene som er innmeldt, men lar være å stemme. Deretter spurte jeg dem om de pleide å stemme i sametingsvalg. Dersom svaret var ja, ville jeg stille dem spørsmål om hvorfor de stemmer. Dette gjorde jeg i forsøket på å sondere ulike sammenhenger mellom instrumentelle eller ekspressive motiver for innmelding i valgmanntallet, og motivene som ligger til grunn for deltagelse i valg. Dersom svaret var nei, ville jeg spørre dem om hvorfor de ikke gjorde det. I tilfeller der svaret var «av og til», ville jeg spørre dem om hva som fikk dem til å delta noen ganger, men la være andre ganger. Jeg spurte også om de anså det som en borgerplikt å delta i valg. Slik jeg nevnte på forrige side, ble dette ordet erstattet med andre begreper og formuleringer.

---

²⁶ Jeg spurte dem om deres kjønn og alder på et senere tidspunkt da jeg kontaktet dem for å gjennomføre satsjekken.

Dersom svaret var ja, spurte jeg også om en slik opplevelse av plikt eller «viktighet» gjaldt ved alle valg, eller kun noen utpekte.

Videre, stilte jeg noen spørsmål som var ment å fange opp interessen for sametingsvalg, og instrumentelle motiver bak deltagelse i den. Disse ble formulert slik at jeg spurte dem om de brydde seg om hvem som ble sametingspresident, eller hvilke partier som gjorde det godt ved valget i 2017. I noen tilfeller, spurte jeg bare om de var opptatt av valget. Jeg stilte dem også ulike spørsmål om hvorvidt de opplevde at utfallet av sametingsvalg betydde noe for dem. Tanken bak dette, var å undersøke nærmere de instrumentelle overveielserne rundt deltagelse, og å fange opp aspekter ved å være sametingsvelger i Sør-Norge. Disse spørsmålene var gjerne formulert slik at informantene ble spurt om de opplevde at utfallet av sametingsvalgene hadde noe å si for det samiske samfunnet, for dem selv, og for dem som samer bosatt i Sør-Norge. Jeg spurte dem også om de opplevde det som enkelt eller vanskelig å stemme i sametingsvalg. I de tilfellene der informantene oppgav at de bodde i en kommune omfattet av U30-regelen, stilte jeg dem flere spørsmål knyttet til dette. Deriblant om og hvordan de fikk vite om regelen da den kom i 2009, dersom de var innført i valgmanntallet da. I tillegg, spurte jeg dem direkte om deres interesse for sametingspolitikk, politikk for øvrig, hvorvidt og hvordan de fikk informasjon om sametingspolitikken, om de pleide å diskutere sametingspolitikk med andre, eller annen politikk, og om de hadde andre samer i sin omgangskrets.

Selve analysen av disse dataene bør også drøftes. Mens jeg i selve intervju situasjonen gjorde en viss vurdering av hvilken informasjon som var relevant eller ikke mens jeg tok mine notater, satt jeg likevel igjen med et større *corpus* av data. Deler av dette var interessant, men ikke nødvendigvis for mine formål. Noe av informasjonen var høyst relevant, men av en slik natur at det kunne ha ført til at informantenes anonymitet ble undergravet om jeg skulle oppgi det eller sitere dem på det. Det er ikke slik at denne informasjonen nødvendigvis var avslørende i seg selv. Når anonymiteten til en informant skal sikres, handler det ikke bare om vedkommendes navn. For hvert stykke informasjon som oppgis, reduseres antallet personer i verden som tenkelig kan ha disse innsiktene, synspunktene eller egenskapene. Antallet personer som tenkelig kan ha vært mine informanter blir kraftig redusert i kraft av at de er valgmanntallsinnførte samer bosatt i Sør-Norge alene. Forutsatt at det ikke finnes noen kjønnsmessige skeivfordelinger i valgmanntallet, blir antallet potensielle personer halvert om jeg oppgir deres kjønn.²⁷ Om jeg oppgir eksakt alder, bokommune eller til og med tilknytningen til et politisk parti eller en organisasjon, vil listen bli enda kortere. Slik kan det fortsette, til det blir for enkelt å gjette hvem som står bak sitatet. I noen tilfeller, forsøkte jeg i samråd med informanten selv

---

27 Forutsatt at det svarer til en binær kjønnskategori. Jeg ville ikke oppgi det om personen anså seg som ikke-binær.

å finne ut både hva vedkommende godtok av avslørende detaljer, og hvordan vi kunne anonymisere dem uten å levne informasjonen fullstendig intetsigende. Dette la en del føringer for utvelgelsen av sitater som jeg gjorde i mine analyser. I noen få tilfeller, er det i sitatene oppgitt personlige detaljer om hvor informanten har bodd, eller bor i nærheten av. Dette er detaljer som jeg har bedt dem om å ta stilling til, og som de har gitt meg tillatelse til å gjengi. Utover etikken, måtte jeg også gjøre noen faglige vurderinger da jeg skulle velge ut mine sitater.

Mitt metodiske utgangspunkt bygger på en artikkel av Virginia Braun og Victoria Clarke kalt *Using thematic analysis in psychology* (2006). De skriver at «*tematisk analyse er en metode for å identifisere, analysere og rapportere om mønstre (temaer) i dataen*» som enklest mulig forsøker å organisere dataene, men samtidig beskriver dem på rikt og detaljert vis, men «*ofte går lengre enn dette, og forsøker å tolke ulike aspekter ved forskningsspørsmålet*» heller enn å kun forsøke å gi svar på problemstillingen i seg selv (Braun og Clarke, 2006, s. 79, mine oversettelser). Dette betyr ikke at temaene allerede eksisterer i datasettet, og simpelthen venter på å bli oppdaget av forskeren, men at de er noe som forskeren utarbeider på bakgrunn av det teoretiske rammeverket som han eller hun har valgt å ta i bruk når forskningsspørsmålet skal belyses (Braun og Clarke, 2006, s. 80). I mitt arbeid, har det teoretiske rammeverket vært utformet av de forskjellige begrepene og teoriene i det tredje kapitlet. De mest sentrale av disse er Aldrichs teori om rasjonell beslutningstaking, Brennan og Lomaskys begrepspar om instrumentelle og ekspressive motiver for deltagelse i valg, Riker og Ordeshooks rasjonelle kalkyle der begge typer motiver er inkludert, Bergh m.fl sitt begrep om grad av samisk integrasjon, og Selle m.fl sitt begrep om psykologisk avstand.

Derfor har jeg i mine analyser av dataene ikke ønsket å kun gjengi informantenes svar på de ulike spørsmålene som jeg stilte dem, og presentere informantene hver for seg, men i stedet drøftet de ulike temaene som gikk igjen blant informantene, og vise til deres sitater om dem. Ifølge Braun og Clarke, bør et tema være noe vidtrekkende, ofte et mønster i informantenes svar, som kan fortelle noe viktig om forholdet mellom dataene og forskningsspørsmålet (2006, s. 82). En tematisk analyse innebærer derfor at man ser på hele datasettet, og forsøker å finne meningsmønstre på tvers av det, heller enn hos den enkelte informant. Det er en prosess som pågår i intervjusituasjonen, mens man skriver sine notater, digitaliserer dem, transkriberer opptak fra intervjuet, leser gjennom notatene, eller skriver selve analysene. Det kan også foregå slik at man bytter på å lese notatene og å skrive om dem, eller ved at flere intervjuer gjennomføres, eller gamle utføres på nytt. Med andre ord, er dette ikke en lineær prosess (Braun og Clarke, 2006, s. 86), men heller en rekursiv prosess som har pågått helt siden jeg gjorde mine første intervjuer i november 2018.

5.0 Analyse

I dette kapitlet vil jeg presentere og drøfte de empiriske funnene som jeg gjorde på bakgrunn av dataene som jeg utviklet eller fant frem til gjennom mine egne datainnsamlinger, og gjennomføre analyser av dem der jeg drøfter og demonstrerer hva de kan fortelle både om problemstillingen, om teoriene som jeg tok utgangspunkt i, og om de forskjellige følgene som jeg mener at mine funn bør ha for den fremtidige forskningen på sametingsvalg, eller Sør-Norge valgkrets. Dette presenteres i to delkapitler. I det første av dem, viser jeg til mine funn og analyser som er gjort på bakgrunn av valgprotokollene. Dette er den kvantitative delen av mine analyser. I det andre delkapitlet, viser jeg til mine kvalitative data og analyser, som bygger på mine intervjuer av valgmanntallsinnførte samer ulike steder i Sør-Norge valgkrets. Denne empiriens formål er i større grad å gi nye bidrag til både det teoretiske og metodiske grunnlaget som forskningen på sametingsvalg og Sør-Norge valgkrets bygger på, hvilket kvalitative data er særlig godt egnet til.

5.1 Valgprotokollene

Tabell 1 Fylkesvis valgdeltagelse ved sametingsvalget 2017 i Sør-Norge valgkrets

Fylke	Avlagte stemmer	Stemmeberettigede	Valgdeltagelse
Oslo	620	848	73,11 %
Hordaland	138	208	66,35 %
Rogaland	112	174	64,37 %
Buskerud	102	169	60,35 %
Akershus	341	579	58,89 %
Østfold	103	189	54,50 %
Telemark	52	96	54,16 %
Vest-Agder	35	68	51,47 %
Oppland	47	101	46,53 %
Vestfold	65	141	46,09 %
Aust-Agder	28	61	45,90 %
Sogn og Fjordane	16	36	44,44 %
Hedmark	62	140	44,28 %
Møre og Romsdal	50	115	43,47 %
Total i datasettet	1771	2925	60,54 %
Total ifølge SSB	1775	2893	61,40 %

I tabellen over, ser man at valgdeltagelsen varierer betydelig mellom de ulike fylkene som utgjør Sør-Norge valgkrets. Det er kun tre av dem som klart bidrar til å trekke den gjennomsnittlige deltagelsen opp. Disse er Oslo, Hordaland og Rogaland. Oslo skiller seg ut med en særlig høy grad av valgdeltagelse. Faktisk er den noe høyere enn den nasjonale valgdeltagelsen ved valget i 2017 på 70,3 prosent (Valgdirektoratet 2017). Oslo har også en svært høy andel av de valgmanntallsinnførte i valgkretsen, og er derfor av stor betydning for valgdeltagelsen i Sør-Norge. Dersom ingen av de valgmanntallsinnførte der hadde stemt, ville valgdeltagelsen falt til 39,78 % i Sør-Norge, og dersom Oslo ikke var en del av valgkretsen Sør-Norge, ville valgdeltagelsen der vært på 55,41 %, hvilket er fem prosentpoeng lavere enn den samlede valgdeltagelsen i datasettet. To av fylkene er tvilstilfeller. Disse er Buskerud og Akershus. Graden av deltagelse i Buskerud ligger svært nær gjennomsnittet i datasettet, og er såpass nær den offisielle valgdeltagelsen, at det i denne omgang hverken bør anses som et pluss- eller minusfylke. Akershus derimot, har et noe større gap i valgdeltagelsen. Dermed kan vi konkludere med at Akershus i hvert fall ved sametingsvalget i 2017 bidro til å trekke ned den gjennomsnittlige valgdeltagelsen, dog ikke i særlig stor grad. Det er overraskende, tatt i betraktning at Akershus er nært Oslo, og at hele seks av totalt elleve kommuner i Sør-Norge valgkrets der man har adgang til å stemme på valgdagen befinner seg der. Disse er Lørenskog, Ullensaker, Skedsmo, Eidsvoll, Asker og Bærum. Foruten Ullensaker og Eidsvoll, befinner disse kommunene seg ganske nært Oslo. Som nevnt, fant Bergh m.fl at valgdeltagelsen var betydelig lavere i U30-kommunene enn i kommunene der det var mulig å stemme på valgdagen. Heretter vil jeg omtale disse som O30-kommunene. Slik man kan lese av tabellen under, var gapet i valgdeltagelse mellom U30- og O30-kommunene større ved sametingsvalget i 2017, enn det var i 2009, da regelen ble innført. At gapet har vokst fra omlag femten til tjue prosentpoeng etter åtte år tyder på at vi ikke har grunnlag for å hevde at det var snakk om en sjokkeffekt, men heller må konstatere at dette er en varig virkning av U30-regelen. Det bør påpekes at gruppen av O30-kommuner ikke er den samme som i 2009, siden antallet O30-kommune har økt fra tre til elleve, og det finnes ikke samiske miljøer i flere av de nye. Selv om det burde tilsi at noe lavere deltagelse i O30-kommunene, ser det ikke ut til å være tilfellet.

Tabell 2 Samlet valgdeltagelse i gruppene av O30- og U30-kommuner

Valgordning	Avlagte stemmer	Stemmeberettigede	Valgdeltagelse
O30-kommune	1048	1483	70,66 %
U30-kommune	723	1442	50,13 %
Totalt	1771	2925	60,54 %

Gruppen av U30-velgere er fordelt på 221 kommuner, mens O30-velgerne kun er fordelt på elleve.²⁸²⁹ Mange U30-kommuner har svært få stemmeberettigede. I en del tilfeller teller de kun én eller to. Selv om en stor andel av U30-kommunene har svært få stemmeberettigede, utgjør gruppen av valgmanntallsførte i U30-kommuner omtrent halvparten av det fulle antallet stemmeberettigede i Sør-Norge. Derfor kan vi konstatere at mens valgdeltagelsen i mange U30-kommuner i seg selv vil ha liten innvirkning på den samlede deltagelsen, har de sammen bidratt til å trekke den betraktelig ned ved de senere valgene. Et spørsmål som bør undersøkes nærmere, er om denne virkningen av U30-regelen finnes overalt i valgkretsen, og om den virker likt uavhengig av landsdel. Dersom det er tilfellet, har U30-regelen trolig større betydning for de stemmeberettigedes deltagelse enn hvor i Sør-Norge vedkommende bor. For å undersøke dette, og om det ser ut til å være forskjell på de nye og eldre O30-kommunene, har jeg regnet ut hvordan deltagelsen varierer i fylkene hvor det finnes både O30- og U30-kommuner. Disse er Hordaland, Rogaland, Buskerud, Akershus og Østfold. I tabellen under, kan vi se hvordan valgdeltagelsen varierte innad i dem ved valget i 2017.

Tabell 3 Fylkesvise gap i valgdeltagelse mellom gruppene av O30- og U30-kommuner

Kommunetype	Avlagte stemmer	Stemmeberettigede	Valgdeltagelse	Fylkesvise gap mellom U30- og O30-kommunene
O30 Rogaland	56	73	76,71 %	21,27 pp.
U30 Rogaland	56	101	55,44 %	21,27 pp.
O30 Østfold	29	41	70,73 %	20,73 pp.
U30 Østfold	74	148	50,00 %	20,73 pp.
O30 Hordaland	98	137	71,53 %	15,2 pp.
U30 Hordaland	40	71	56,33 %	15,2 pp.
O30 Akershus	210	327	64,22 %	12,24 pp.
U30 Akershus	131	252	51,98 %	12,24 pp.
O30 Buskerud	35	57	61,40 %	1,58 pp.
U30 Buskerud	67	112	59,82 %	1,58 pp.
O30 Totalt	428	635	67,40 %	13,6 pp.
U30 Totalt	368	684	53,80 %	13,6 pp.

I de fleste av disse fylkene, er det et betydelig gap i valgdeltagelse mellom O30-kommunene

28 Her menes folkeregistrert adresse.

29 Ved sametingsvalget i 2017 var det ingen registrerte velgere i 52 av kommunene i Sør-Norge valgkrets.

og de øvrige kommunene. Buskerud er det eneste unntaket. Valgdeltagelsen ser ut til å være omtrent like høy i U30-kommunene der som i O30-kommunen Drammen. Det er mulig at tilfellet Buskerud er et unikum som bør undersøkes på egenhånd. Jeg kan i hvert fall ikke komme på en god, plausibel forklaring på at Buskerud skiller seg slik ut fra de andre fylkene. Dersom man ikke hadde telt med stemmene som ble avgitt i O30-kommunene, ser vi at resten av fylkene ville trukket valgdeltagelsen betraktelig ned. Tatt i betraktning mine tidligere antagelser om at valgdeltagelsen ville være høyere i og rundt Oslo enn ellers i valgkretsen, siden de instrumentelle overveielserne tilsier det, er det verdt å legge merke til at den var noe høyere i Rogalands O30-kommune, Stavanger, enn den var i Oslo. Det er overraskende, siden det etter min erfaring hverken finnes noen sameforeninger eller et åpent tilgjengelig samisk miljø der. Det samme er tilfellet i Fredrikstad i Østfold. Det kan lede en til å tro at mesteparten, om ikke hele forklaringen på den lavere valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets er å finne i U30-regelen, og at betydningen av tilgangen til samiske miljøer er ganske liten. Det er noen spørsmål som bør undersøkes før en slik konklusjon kan trekkes.

Et av dem, er hvorfor mange av sametingsvelgerne i U30-kommunene lar være å delta etter at regelen trådte i kraft. Det er ikke gitt at mange velgere nødvendigvis har sluttet å delta, ettersom det selv ved regelens innføring skjedde en økning i antallet avgitte stemmer. Der er likevel noe som har ført til at veksten i andelen avgitte stemmer går nedover i disse kommunene, mens veksten i antallet stemmeberettigede har fortsatt. Slik SSB påpekte, har mesteparten av veksten innen antallet avgitte stemmer ved de senere valgene i Sør-Norge vært utgjort av forhåndsstemmer. Ved valget i 2017 var 615 av 1 048, som tilsvarer omlag seksti prosent, av alle stemmer som ble avgitt i O30-kommunene forhåndsstemmer. Dermed ble omlag 46 prosent av i alt 1 338 forhåndsstemmer i Sør-Norge avgitt av velgere som i utgangspunktet hadde anledning til å avlegge valgtingstemme. Av den grunn er det nødvendig å spørre om det er slik at flere velgere i U30-kommunene faller fra fordi de mangler motivasjonen for eller ikke har muligheten til å stemme på valgdagen, og om det samme ville hende i O30-kommunene hvis man ikke hadde anledning til å avgi valgtingstemme der heller, eller om det er noe med tilværelsen i noen av, om ikke alle kommuner som påvirkes av U30-regelen som gjør at forhåndsstemming er mindre attraktivt der enn i andre kommuner. Det er et noe intrikat spørsmål, ettersom gruppen av U30-kommuner er ganske sammensatt. Mange av U30-kommunene har få innbyggere, og spredt bosetning. I disse kommunene, er det tenkelig at reiseveien er ganske, eller i det minste noe lengre til stemmelokalene enn tilfellet er i de større byene, og at det derfor blir mer brysomt å avlegge stemme der, særlig om man foretrekker å stemme på valgdagen i stortingsvalg. Det kan handle om den symbolske eller ekspressive verdien velgere tillegger å kunne stemme på

valgdagen, men kan også tenkes å skyldes at en del velgere er usikre på sitt partivalg, og vil vente til sist med å ta en endelig avgjørelse. Denne muligheten frarøves de om der er nødt til å forhåndsstemme i et av valgene. Det finnes derimot også større byer innenfor gruppen av U30-kommuner, som Sandnes og Kristiansand. De er begge blant de ti største byene i Norge. I disse byene er det neppe mer brysomt å forhåndsstemme enn det er i O30-kommunene. Mens jeg ikke vil omtale den faktiske valgdeltagelsen i noen enkelte U30-kommuner, kan jeg påpeke at valgdeltagelsen i fylkene Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Hedmark, Oppland, Vestfold og Aust-Agder³⁰ var omlag like lav, selv om det i ulik grad finnes større byer innenfor disse fylkene. En annen mulighet, er at det er slik at det er de mindre interesserte blant de stemmeberettigede i U30-kommunene som har sluttet, eller ikke har begynt å delta i sametingsvalg. Dette er velgere som trolig «like gjerne» ville avlagt stemme i sametingsvalget idet de stemte i valget til Stortinget. Dersom det er tilfellet at økt avstand til stemmelokalene virker negativt på valgdeltagelsen, kan det hende at det er de mindre interesserte som i størst grad lar være å delta i sametingsvalg i særlig de små, men også i de andre kommunene. En tredje mulighet, er at det finnes noen forskjeller på de valgmanntallsinnførte i og utenfor U30-kommunene, eller til og med innenfor gruppen av stemmeberettigede i U30-kommunene hva angår egenskaper som deres alder, utdanning eller politiske interesse som kan tenkes å ha en sammenheng med deres valgdeltagelse, eller forhold til forhåndsstemming. Det kan for eksempel tenkes at høyere utdanning medfører, eller på annet vis henger sammen økt interesse for politikk, eller en opplevelse av at deltagelse i valg er en borgerplikt som må overholdes. Det kan også tenkes at det i byer finnes en sterkere kultur for borgerplikt som virker på de stemmeberettigede nærmest uavhengig av deres politiske interesse eller utdanningsnivå.³¹

5.2 Intervjuene

Jeg har utført tretten kvalitative intervjuer av stemmeberettigede samer bosatt i Sør-Norge valgkrets. Ti av dem var kvinner, og tre var menn. Fem av dem bodde i U30-kommuner, mens to bodde i Bergen og seks var bosatt i Oslo. En av dem har tidligere bodd i en U30-kommune, men siden flyttet til Oslo. To av dem hadde aldri stemt i et sametingsvalg, en pleide å stemme, men har siden latt være, én har stemt ved alle valg, bortsatt fra valget i 2009 da U30-regelen ble innført, og ni har stemt ved samtlige valg siden de ble innmeldt. Fem av dem har riktignok kun hatt anledning til å stemme i ett valg, og én av dem stemte blankt. Fem av dem var født og oppvokst sørpå, og åtte

---

30 Samtlige av disse fylkene kan omtales som U30-fylker, da de kun består av U30-kommuner.

31 Det bør utvikles spørsmål som skiller mellom ekspressive og instrumentelle motiver for deltagelse. Det er ikke tilstrekkelig at det måles instrumentelle og ekspressive motiver for innmeldelse i valgmanntallet.

av dem flyttet sørover i voksen alder. Én av dem var født i sørpå, men tilbragte sine tenår nordpå. Aldersspennet var ganske vidt, med noe overvekt av godt voksne. Jeg kom dessverre ikke i kontakt med noen eldre, og fikk således ikke intervjuet noen personer i denne aldersgruppen. Selv om det er mulig at den klare overvekten av kvinner, innflyttede og unge til godt voksne har ført til at jeg fikk andre svar, eller en annen svarfordeling enn jeg ellers ville fått, vurderer jeg ikke dette som særlig problematisk. Dessuten er det ikke ved generaliserbarheten eller representativiteten man bedømmer kvaliteten til kvalitative data, men ved deres dybde og detaljrikdom. Det er også en klar overvekt av velgere som stemmer fast. De viste seg likevel å ha mange ulike svar, perspektiver og erfaringer, og har alle gitt verdifulle bidrag til mine analyser. La oss begynne med valgdeltagelsen, eller mangelen på sådan.

5.2.1 Om valgdeltagelsen, eller mangelen på sådan

Jeg spurte alle informantene om hvorvidt de stemte i sametingsvalg, og om hva som fikk dem til å gjøre det, eller eventuelt ikke gjøre det. Informantene som sa at de stemte i sametingsvalg, eller gjorde det av og til, oppgav ulike motiver for deltagelse. Noen sa at de gjorde det fordi de ville være med på å påvirke sametingspolitikken, mens andre gav uttrykk for at de deltok fordi det var viktig for dem å delta, eller fordi deltagelsen i sametingsvalg var viktig for deres samiske identitet. I dette delkapitlet vil jeg vise til noen lengre sitater fra noen av disse informantene, som illustrerer hvorfor de deltok, eller ikke gjorde det, hva som fikk dem til å ta dette valget, og hvordan deres forhold til deres samiske identitet, eller sametingspolitikken var en del av disse valgene.

Jeg intervjuet en kvinne i tjuetårene med bosted i Oslo, som også var født og oppvokst der. Hun hadde aldri stemt i et sametingsvalg, men hadde lyst til å gjøre det i 2013. Selv om hun ikke var innmeldt i valgmanntallet på det tidspunktet, og dermed ikke påvirket valgdeltagelsen, er det tydelig at hun hadde en interesse for og en motivasjon til å stemme i sametingsvalg. Videre fortalte hun om hvorfor hun ved det påfølgende valget, etter å ha meldt seg inn i valgmanntallet, endte opp med å ikke ville stemme likevel.

Jeg hadde hatt samisk på skolen i fem år, og jeg var veldig opptatt av min samiske identitet. Faren min er samisk, og i min oppvekst i Oslo ble jeg bevisstgjort på hvor lite nordmenn vet om samer. Det ble viktig for meg å bevare og videreføre samisk kultur, samtidig som jeg var veldig interessert i og identifiserte meg med samisk kultur. Jeg trodde at jeg allerede var med i manntallet fordi faren min var det, og hadde brukt månedene før

valget på å lese meg opp på samisk politikk. Jeg glemte derimot å dobbeltsjekke dette (Jeg var en ganske surrete tenårings), og det viste seg litt for sent at jeg ikke var medlem likevel. Jeg fikk derfor ikke stemt i 2013, men meldte meg inn med en gang for å kunne stemme ved neste valg.

Etter videregående flyttet jeg til Bergen og begynte å studere. Da mistet jeg kontakten med de få samiske vennene jeg hadde i Oslo, og fant ikke noe lignende nettverk i Bergen. På samme tid flyttet faren min tilbake til Finnmark, og jeg hadde mye mindre kontakt med ham. På denne tiden flyttet fokuset mitt seg, og det ble rett og slett mindre viktig for meg å ivareta min samiske identitet. Da jeg to år senere flyttet tilbake til Oslo, fikk jeg igjen kontakt med mine samiske venner. På dette tidspunktet kjente jeg likevel at de to årene uten å tenke på samisk kultur, og uten å ivareta språket gjorde at jeg følte meg for fjern fra kulturen til å identifisere meg med den. Dette ble bekreftet og forsterket da jeg fikk høre fra en av mine samiske venninner som var født og oppvokst i Finnmark at hun mente at det var uriktig av meg å identifisere meg med samisk kultur, siden jeg hverken snakket språket eller var oppvokst i Finnmark.

Alle disse faktorene har gjort at jeg i de siste årene har vært veldig usikker på i hvilken grad jeg har "rett" til å kalle meg samisk, og dermed også hvilken rett jeg har til å bruke stemmeretten min i sametingsvalget. Jeg drar iblant på arrangementer på Samisk Hus i Oslo, og prøver å engasjere meg når det dukker opp saker eller debatter jeg interesserer meg for, men føler meg mer som en samisk-interessert nordmann enn en same på dette tidspunktet. Jeg valgte derfor å droppe å stemme i sametingsvalget sist gang».

Dette er en trist fortelling, som illustrerer godt hvordan den samiske identiteten er både skjør og sårbar for mange samer – særlig om de ikke snakker samisk godt nok. Det er også et eksempel på hvordan graden av samisk integrasjon kan påvirke motivasjonen til å delta i sametingsvalg, og at spørsmålet om hvem som skal bli inkludert i den samiske folkegruppen er kontroversielt, ikke bare i møtet med storsamfunnet, men også blant samene selv. I sitatene trekker hun selv frem at det var de ekspressive motivene knyttet til å være samisk og å delta i det samiske samfunnet som lå til grunn for at hun ønsket å delta i 2013, og at hun ved det neste sametingsvalget var så i tvil om sin identitet at ønsket om å delta på bakgrunn av de samme motivene ble svekket. Jeg spurte henne også om hun opplevde at å stemme i valg var en borgerplikt for henne.

I utgangspunktet, ja! Jeg er veldig politisk interessert og mener at stemmeretten er noe av det viktigste vi har. Samtidig tenker jeg at det ligger et ansvar bak stemmeretten, og at det er problematisk å stemme kun for å stemme. Jeg er ikke sikker på om det er riktig for en person som ikke påvirkes av konsekvensene av et valg å stemme i det. Da bør en i alle fall gå inn for å være så informert som mulig, og ikke minst lytte til dem saken gjelder. Derfor følte det ikke riktig for meg å stemme ved sist valg.

Dette svaret har flere interessante nyanser ved seg. For det første, sier hun at hun opplever at å stemme er en borgerplikt. Samtidig, mener hun at denne plikten ikke bare består av å gi stemme i seg selv, men også at valget av parti bør være gjennomtenkt og velinformert, og at hun ikke syntes at hun var klar til å gjøre et tilstrekkelig informert valg i 2017. Dette er et aspekt ved borgerplikten som ikke er del av D-begrepet i Riker og Ordeshooks rasjonelle modell for valgdeltagelse. Ved å ta med dette aspektet, er det ikke gitt at D-begrepet behøver å være en positiv faktor i modellen, men tvert imot kan bidra til å trekke ned sannsynligheten for å delta. Hun sa også at hun hadde gjort en overveielse av de instrumentelle motivene hun kunne ha for å stemme i valget, men at hun fant at valgfallet hadde mindre betydning for henne som same i Sør-Norge, enn det ville ha for samer andre steder i landet. Det fremstår imidlertid som at de ekspressive motivene knyttet til å delta i det samiske samfunnet, og hennes tvil knyttet til om hun var "samisk nok" til å ha retten til å kalle seg samisk, eller delta i sametingsvalget, hadde størst betydning for henne da hun tok stilling til om hun ville delta i valget eller ikke.

Jeg intervjuet også en annen kvinne i tjuårene som aldri hadde deltatt i et sametingsvalg. Hun bodde i en U30-kommune på Østlandet, og var født og oppvokst sørpå. Da jeg spurte henne om hvorfor hun ikke stemmer i sametingsvalg, sa hun at: «Jeg har vært innmeldt siden 2010, men har ikke stemt i noen av valgene selv om jeg fikk valgkort og brosjyrer fra de forskjellige partiene. Jeg har ikke engasjert meg i noen saker, så jeg ville ikke stemme. Jeg skal innrømme at jeg ikke har satt meg inn i det, men jeg har ikke inntrykk av at sakene berører meg der jeg bor. Sametinget føles litt fjernt for meg». Hun påpeker at Sametinget oppleves fjernt, og at politikken der ikke vil påvirke henne der hun bor. Disse opplevelsene var hun ikke alene om. Dette var derimot to temaer som gikk igjen blant flere av informantene, som jeg vil komme tilbake til senere i dette kapitlet. I motsetning til den andre av de to kvinnene i tjuårene som aldri hadde deltatt i et sametingsvalg, trakk hun frem at det ikke var de ekspressive, men snarere de instrumentelle overveielsene som førte til at hun ikke ville delta i valget. Hun sa at mens hun i utgangspunktet ikke var særlig interessert i politikk, var det

viktig for henne å stemme i valg: «Jeg har alltid stemt i andre valg, og synes at det er viktig for meg å stemme, selv om jeg ikke er så interessert i politikk. Jeg tviler ikke på om det ville være riktig av meg å stemme i sametingsvalg, men det er ikke viktig for meg, selv om jeg er samisk. Det blir litt som å være «personlig kristen». Man kan være troende, uten å måtte gå i den lokale kirken». Det er interessant at denne opplevelsen av borgerplikt ikke strekker seg til sametingsvalg. Slik hun omtaler det, handler stemmegivning for henne om å uttrykke tilhørighet til et fellesskap, heller enn å påvirke politikken. Mens dette behovet er til stede i forbindelse med stortingsvalg og lokalvalg, er det ikke tilfellet ved sametingsvalg. Hun omtaler det som å være «personlig kristen». Med det mener hun at det ikke er viktig for henne å uttrykke sin samiske identitet ved å delta i sametingsvalget, og at hun heller foretrekker å ha et privat forhold til den. Dermed opplever hun at hverken de ekspressive eller de instrumentelle motivene er sterke nok til at hun ønsker å delta i sametingsvalg.

Jeg møtte også en kvinne i førtiårene med bosted i Oslo, som i utgangspunktet hadde sluttet med å delta i sametingsvalg, og latt være å delta i to sametingsvalg på rad. Hun forklarte at det ble for mye bry for henne å finne informasjon om de ulike partiene igjen, etter at hennes faste kandidat trakk seg fra sametingspolitikken.

Jeg stemte da jeg bodde i nord, men droppet det ved valgene i 2009 og 2013. Jeg kommer fra en familie hvor det å være i manntallet og å stemme er viktig. Der jeg kommer fra, stemmer man gjerne på personer som man kjenner. Da representanten jeg pleide å stemme på trakk seg unna sametingspolitikken, ville jeg ikke prioritere å sette meg inn i sakene og partiene igjen. Den utløsende årsaken til at jeg stemte i 2017, var en sak i media hvor et medlem av NSR gjorde narr av en sentral person i Samefolkets parti. I tillegg til at jeg kjenner en av kandidatene deres, var det dette som gjorde at jeg stemte på dem i protest.

Det er flere ting som er interessante ved dette sitatet. For det første, sier det klart og tydelig at kostnader betyr noe. Den gangen hun hadde en foretrukken kandidat, var kostnadene ved å delta lave. Hun trengte bare å dra til stemmelokalet for stemme på sitt faste parti. For det andre, viser det at merkostnadene som fulgte av at kandidaten trakk seg opplevdes som så store at hun ikke ønsket å gi stemme i de to påfølgende sametingsvalgene. Det tyder på at interessen i utgangspunktet ikke var så stor. For det tredje, sier hun at kandidatene har større betydning for hennes partivalg, enn partiet de stiller til valg på vegne av. Dersom flere er av en slik oppfatning, kan det tyde på partiene er for like hverandre, eller at de i utilstrekkelig grad klarer å kommunisere hvordan de er ulike. Begge to

av disse mulighetene vil i grunn være problematiske. For det fjerde, sa hun at den utløsende årsaken til at hun likevel valgte å stemme ved sametingsvalget i 2017, var en sak i media der et medlem av NSR (Norske Samers Riksforbund) gjorde narr av en person i Samefolkets parti, og at hennes støtte til det sistnevnte partiet var å anse som en proteststemme. Med andre ord, var hennes støtte til dette partiet en ekspressiv handling, som ikke handlet om partiets politikk, men et ønske om å vise at det ikke er greit å gjøre narr av kandidater som stiller i et demokratisk valg. Det virket ikke som at hun hadde til hensikt å støtte partiet i fremtiden, og kanskje heller ikke å delta i fremtidige valg. Hun sa også at: «Jeg har mange verv, fritidsaktiviteter og annet, så det er ikke trolig at noe kunne fått meg til å engasjere meg mer. Det koster gjerne mer enn det smaker, og jeg er ikke så ideologisk av meg». Her understreker hun igjen at hun opplever kostnadene ved å delta i valg som for høye, og at hun i utgangspunktet ikke bryr seg nok om politikken til at det er en barriere hun ønsker å forsere.

En annen av personene jeg intervjuet, en kvinne i tjuårene bosatt i Bergen, snakket også om at kostnadene var høye. Hun prøvde å sette seg inn i det sametingspolitiske landskapet i forkant av valget i 2017, men syntes at det var for vanskelig å finne informasjon om alle partiene. For å vise at hun likevel var interessert i å delta i sametingspolitikken, endte hun opp med å stemme blankt.

Jeg stemte blankt fordi min stemme hadde for mye å si til at jeg kunne stemme med bind for øynene. Jeg fikk brosjyrer i posten fra fire partier, og minst to av dem var uaktuelle alternativer for meg. Partiene som stiller til valg for Sametinget må bli flinkere til å formidle politikken sin konkret og direkte. Jeg opplever at mye av politikken ikke er relevant for oss sørpå, og siden flere av listene ikke har kompetanse og midler til å drive seriøs valgkamp, står det mellom de store partiene – NSR og AP. Tenk hvor problematisk det hadde vært om det i realiteten bare var to partier på Stortinget som hadde midler til valgkamp, og til å formidle politikken sin til velgerne, og det kun var de som ble sett på som seriøse partier. Jeg stemte blankt fordi jeg syntes det var viktig å vise at jeg faktisk bryr meg, selv om jeg ikke klarer å orientere meg i landskapet i samepolitikken.

Kvinnen gir her uttrykk for et aspekt ved borgerplikt, *D* i Riker og Ordeshooks modell som ligner på det kvinnen i tjuårene som bodde i Oslo snakket om. Hun sier at hun har lyst til å delta, men at hennes stemme har for mye å si til at hun kan tillate seg å ta et uinformert valg. Forskjellen er at dette aspektet ved borgerplikten i dette sitatet tilskrives det faktum at hver individuelle stemme i et sametingsvalg har mer å si enn i andre valg, mens kvinnen i tjuårene bosatt i Oslo omtalte det

som et iboende aspekt ved all borgerplikt. Her pekes det også på at det er vanskelig å oppdrive informasjon om de ulike partiene, og at hun bare fikk valgbrosjyrer fra noen få av de ulike partiene som stilte lister i Sør-Norge valgkrets. Hun trekker også frem at sametingspolitikken ikke er fullt så relevant for henne sørpå, som den er for samene lengre nord. Disse temaene behandles nærmere i et par av de senere delkapitlene. Hun valgte likevel å stemme blankt i sametingsvalget. Som nevnt, er dette å anse som valgdeltagelse. Det er også en høyst ekspressiv handling, for det tjener i liten grad et instrumentelt formål. Ved å stemme blankt, ønsker hun å vise til det sametingspolitiske systemet at hun bryr seg, og gjerne vil delta, men at det er for vanskelig å ta et informert valg, når det finnes lite informasjon om partiene, og mye av den informasjonen som finnes ikke er tilstrekkelig klar. På et vis, kan man si at hun ønsker å delta på bakgrunn av instrumentelle motiver, fordi hun har lyst til å påvirke politikken, men at hun på grunn av de høye kostnadene ved å delta ser seg tvunget til å gi stemme på bakgrunn av ekspressive motiver i stedet. Dersom flere har den samme opplevelsen som henne, men ikke opplever en borgerplikt, eller ser det som tilstrekkelig meningsfullt å avgi en blank stemme, kan det godt tenkes at de lar være å delta i det hele tatt.

5.2.2 Om innmeldelsen i Sametingets valgmanntall

Jeg spurte også de ulike informantene om hvorfor de valgte å melde seg inn i Sametingets valgmanntall. Selv om jeg i de fleste tilfellene ikke foreslo noen motiver, var det flere svar som gikk igjen. Flere trakk frem at de meldte seg inn for å uttrykke eller få bekreftet deres samiske identitet. Kvinnen i tjuårene med bosted i en U30-kommune på Østlandet sa at: *«Jeg meldte meg inn for å få det svart på hvitt at jeg er samisk. Mine foreldre er ikke innmeldt, og ikke søsken mine heller, men jeg lurer på om mine tanter er det»*. Dette er et klart ekspressivt motiv. De fleste sa derimot at flere motiver lå til grunn for deres innmeldelse, hvorav noen kan betegnes som instrumentelle, og andre som ekspressive. I de tilfellene, ba jeg dem om å forsøke å velge hvilket av disse som var det aller viktigste for dem. En av dem, en mann i tjuårene fra en U30-kommune på Østlandet hadde både instrumentelle og ekspressive motiver, men trakk frem et instrumentelt motiv som det viktigste for ham. Det handlet derimot ikke om deltagelse i sametingsvalg: *«Jeg meldte meg inn for å ta tilbake det samiske. Hverken mor eller mormor var innmeldt, så jeg ville melde meg inn for å sikre mine etterkommere muligheten til å være innmeldt i manntallet»*. Det er et motiv som også har blitt en del av svaralternativene i de senere utgavene av sametingsvalgundersøkelsen. De fleste av informantene oppgav imidlertid at de meldte seg inn fordi de ville stemme i sametingsvalg. Samtidig var det noen som sa at mens dette var motivet deres for å forbli innmeldt, var det ikke motivet som lå til grunn da

de meldte seg inn. For eksempel, sa en kvinne i femtiårene som bodde i Oslo at: «*Det var viktigere for meg å uttrykke min samiske identitet, enn å stemme i valg da jeg meldte meg inn. Jeg kunne ikke stort om Sametinget. Interessen kom etterhvert*». En av totalt to kvinner i femtiårene som var bosatt i en U30-kommune på Vestlandet, herved omtalt som «den første», fortalte at hun meldte seg inn på bakgrunn av to ekspressive motiver.

Jeg har vært innmeldt siden 1989. På det tidspunktet bodde jeg i Oslo, og det var nok viktigere for meg å holde på den samiske identiteten da, ettersom jeg var langt unna Karasjok. Det var nok mest for å støtte ideen om Sametinget at jeg ble med, men jeg har siden fått mer politisk interesse. Jeg har stemt ved hvert eneste valg, men på litt ulike partier. Jeg vil være med på å styre retningen. Jeg leser partiprogrammene, og er særlig opptatt av kunst og kultur.

Begge sitatene gir støtte til min antagelse om at motivet for innmeldelse ikke trenger å være det samme som motiverer en til å forbli innmeldt i Sametingets valgmanntall. Dette lar seg derimot ikke undersøke statistisk, ettersom respondentene i velgerundersøkelsen kun spørres om hvorfor de meldte seg inn i utgangspunktet. Det kan hende at svarene som avgis på dette spørsmålet av enkelte respondenter er farget av deres nåværende motiver for å forbli innmeldt. Det er en feilkilde som det er vanskelig å unngå. Samtidig er det mulig at man ved å stille separate spørsmål om daværende og nåværende motiver for å være innmeldt kunne redusert denne feilkilden noe, i tillegg til at det er en interessant nyanseforskjell som i mine øyne burde undersøkes i fremtiden, sammen med motivene for deltagelse. De fleste av informantene sa at de deltok i valg fordi de var interesserte i utfallet av sametingspolitikken. Det gjaldt også blant de som hadde meldt seg inn på bakgrunn av ekspressive motiver. Dette gir støtte til min andre antagelse om at motivet for innmeldelse i valgmanntallet, og motivene for å delta i sametingsvalg ikke trenger å være, eller forbli de samme. Min antagelse gikk ut på at det kan finnes tilfeller der valgmanntallsinnførte har meldt seg inn på grunn av ekspressive motiver, men siden forblitt innmeldt og deltatt i valg med instrumentelle motiver, og motsatt. Dette betyr i så fall at variabelen for årsak til innmeldelse i valgmanntallet ikke er tilstrekkelig egnet for å vurdere de nåværende motivene for deltagelse i valg. Selv om begge muligheter er plausible, klarte jeg kun å komme i kontakt med valgmanntallsinnførte som hadde beveget seg fra de ekspressive til instrumentelle motiver. Dette er likevel sammenhenger som etter min mening burde undersøkes i de fremtidige velgerundersøkelsene.

5.2.3 Om selve valgdeltagelsen

Ettersom valgdeltagelsen er betraktelig lavere i U30-kommunene enn ellers, var jeg veldig interessert i å spørre personer fra disse kommunene om deres tanker og opplevelser rundt at de var nødt til å forhåndsstemme. Dersom de hadde vært innmeldt lenge nok til å ha deltatt i sametingsvalg før regelen trådte i kraft, spurte jeg dem også om hvorvidt og hvordan de fant ut om den. En mann i femtiårene som tidligere bodde i en U30-kommune på Østlandet, men siden flyttet til Oslo, fortalte at han ikke fikk stemme ved sametingsvalget i 2009, fordi han ikke fikk med seg regelendringen.

Jeg har stemt ved alle valg siden 1989, bortsett fra ett. I 2009 oppdaget jeg på valgdagen at jeg var nødt til å forhåndsstemme. Det var veldig skuffende. Jeg var både skuffet, skamfull og flau da jeg ikke fikk stemme det året, fordi jeg ikke fikk med meg at jeg måtte forhåndsstemme.

Jeg gjorde tidligere en antagelse om at det store fallet i valgdeltagelse i U30-kommunene ved sametingsvalget i 2009, i hvert fall delvis, kunne tilskrives en sjokkeffekt som fulgte av at en del av velgerne der ikke visste at det var kommet en regel om at de måtte forhåndsstemme. Mens gapet i valgdeltagelse mellom disse gruppene av kommuner ved valget i 2017 tyder på at det tvert imot var en varig virkning, ser vi at det i hvert fall var tilfellet for en av dem, og trolig flere, at de ikke fikk deltatt fordi de ikke var kjent med at de var nødt til å forhåndsstemme. Det er ikke utenkelig at det ved hvert av de senere sametingsvalgene har vært slik at en del av de nyinnmeldte i valgmannallet stiller opp på valgdagen, men oppdager at de var nødt til å forhåndsstemme. I så måte, er det mulig at det finnes en slags gjentakende sjokkeffekt som virker på en andel av uviss størrelse ved ethvert sametingsvalg. Det er derfor leit at filterspørsmålet i valgundersøkelsen fra 2017 om hvorvidt man stemte i sametingsvalget eller ikke kun leder personene som svarer nei til ett oppfølgingsspørsmål der de bes om å oppgi hvilket parti de stemte på ved det forrige valget, dersom de stemte i det hele tatt. Det er en tapt mulighet, siden man kunne stilt dem spørsmål om hvorfor de ikke stemte, med flere mulige svarkategorier. Et spørsmål som man burde stilt, var om de ønsket å stemme, men ikke fikk gjøre det fordi de ikke var kjent med at de måtte forhåndsstemme. Selv om U30-regelen er en forholdsvis ny del av valgordningen ved sametingsvalg, har vi god grunn til å hevde at den har en stor, og trolig vedvarende negativ virkning på valgdeltagelsen. Det virker derfor merkelig for meg at den ikke vies større oppmerksomhet i velgerundersøkelsene, enn at den som bakgrunnsvariabel gjør det mulig å konstatere at den fører til lavere valgdeltagelse, men i for liten grad kan gi en god

forklaring på hvorfor eller hvordan.

En mann i tjuårene bosatt i en U30-kommune på Østlandet hadde følgende å si om å måtte forhåndsstemme: «*Jeg må forhåndsstemme. Det er litt trist siden jeg synes at det er stas å stille opp i finstasen på valgdagen for å avlegge stemme*». For ham har det en symbolsk egenverdi å pynte seg til ære for demokratiet og å stå i kø sammen med andre for å støtte valget som institusjon gjennom handling. Mens slike ekspressive motiver for deltagelse ikke var utslagsgivende for ham, da han var meget interessert i sametingspolitikken, er det mulig at det for en god del av de mindre interesserte er nettopp disse aspektene ved å delta i valget som gjør det meningsfullt for dem, og motiverer dem til å gjøre det. På grunn av min antagelse om at det i noen kommuner kunne være mer brydsomt enn i andre å avgi forhåndsstemme, spurte jeg kvinnen i tjuårene fra en U30-kommune på Østlandet om hun pleide å forhåndsstemme i stortingsvalg, og om hun opplevde at det var langt til stemmelokalet. Hun svarte at: «*Jeg pleier å forhåndsstemme i stortingsvalget, og hadde ikke hatt problemer med å gjøre det i sametingsvalg. Det er bare ti minutter med bil til stemmelokalet*». De fleste informantene med bosted i en U30-kommune som jeg kom i kontakt med syntes ikke at det var dumt at de måtte forhåndsstemme. Kvinnen i tjuårene med bosted i en U30-kommune på Vestlandet sa: «*Jeg måtte forhåndsstemme, men det gjorde ikke noe. Jeg stemte i sametingsvalget samtidig som jeg stemte i stortingsvalget*», mens den første kvinnen i femtiårene som bodde i en U30-kommune på Vestlandet sa: «*Jeg visste ikke at regelen kom i 2009. Jeg har alltid forhåndsstemt*». Hun hadde også positive ting å si om U30-regelen: «*Det er helt greit å måtte forhåndsstemme, for jeg liker ikke å stå i kø*». Hun var ikke alene om å oppleve det slik. En annen kvinne i femtiårene som var bosatt i en U30-kommune på Vestlandet, heretter omtalt som «den andre», mente at regelen hadde gjort det enklere å avgi stemme.

Jeg syntes ikke at det var vanskelig å få med meg regelendringen i 2009. Min opplevelse var at det ble enklere å levere stemme etter at den kom. Før det opplevde jeg at personene i stemmelokalet ikke var forberedt på å ta imot sametingsstemmer. Det har blitt bedre siden, men det har også hendt at mine barn har måtte vente på at de skal finne ut hvordan man tar imot sametingsstemmer. Det er vanskelig å stemme når de ikke er forberedt på å ta imot sametingsstemmer.

Mens spørsmålene om forhåndsstemming kun var aktuelle for de informantene som bodde eller hadde bodd i en U30-kommune, spurte jeg alle om deres opplevelser av å stemme. Mange av

informantene opplevde at det gikk greit å stemme i sametingsvalget. For eksempel, fortalte kvinnen i førtiårene bosatt i Oslo at: «*Det var enkelt å stemme i 2017. Jeg gikk til et tilfeldig stemmelokale i Oslo, og ble tatt godt imot der. Det var akkurat som nordpå*». Flere av informantene tok imidlertid opp, i likhet med den andre kvinnen i femtiårene i sitatet over, at valgarbeiderne ikke var forberedt på å ta imot sametingsvelgere. Kvinnen i tjuårene med bosted i en U30-kommune på Vestlandet fortalte om hennes opplevelse av å skulle stemme i Drammen:

Det var litt gøy da jeg skulle stemme i Drammen. Valgarbeiderne der ble litt sånn "Hvordan var det igjen da?" og "Hva gjør vi nå?", liksom. Det var både fordi det var sametingsvalget i seg selv, men også fordi jeg skulle stemme fra hjemkommunen min på Vestlandet. De var positive, men ble litt satt ut. Det tok ikke lang tid, men de måtte lese seg litt opp på det og sånn.

Den første kvinnen i femtiårene fra en U30-kommune på Vestlandet fortalte at: «*Da jeg først skulle stemme i sametingsvalget, ble det litt oppstyr. De samlet alle de ansatte i valglokalet, så de kunne få opplæring*». Mens begge kvinnene tok det greit, og husket det som en morsom opplevelse, var det andre som fant det ubehagelig. En mann i tjuårene fra en U30-kommune på Østlandet sa at: «*Ved valget i 2017 stemte jeg i Steinkjer, som er en relativt stor samisk by. Likevel opplevde jeg at valgarbeiderne der var usikre på hvordan man skulle håndtere sametingsvelgere. Det gjør terskelen for å stemme høyere, for det kan fort bli litt pinlig*», og en kvinne i tjuårene fra Bergen sa at: «*Da jeg skulle stemme, så de ganske rart på meg. De spurte meg om det var hos dem man kunne stemme i sametingsvalget. Det tok ganske lang tid, kanskje femten eller tjue minutter ekstra, fordi de måtte finne ut hvordan de skulle gjøre det*». Mens det uansett er klanderverdig at valgarbeiderne ikke var forberedt på å ta imot sametingsstemmer, som er et spørsmål om opplæring, er det langt drøyere at de ikke engang var kjent med at sametingsvalget er deres ansvar. Det er lett å se for seg at dette kan bli svært pinlig for mange. Hvis man i utgangspunktet ikke er særlig interessert i å delta, eller ikke opplever en plikt til å gjøre det, kan det tenkes at slike barrierer, eller bare ryktet om slike barrierer, fører til at man snur i døren til valglokalet, eller lar være å dra dit i det hele tatt. Tolket i lys av Riker og Ordeshooks rasjonelle modell, er dette faktorer som vil bidra til at C-begrepet, kostnadene ved å delta i valget, blir større. Mens disse barrierene i hovedsak handlet om tapt tid og en opplevelse av utilpasshet, fortalte mannen i femtiårene som flyttet til Oslo fra en U30-kommune på Østlandet om et annet, mer alvorlig problem: «*I kommunen hvor jeg bodde før opplevde jeg ved flere valg at det*

manglet valglister. Jeg lærte å ta med valglistene som kom i posten sammen med valgbrosjyrene. Sist jeg gjorde dette var i 2013». Dersom det er slik at det mangler valglister over gjentatte valg, er det et alvorlig problem. Det undergraver prinsippet om frie og rettferdige valg. Det kan også lede en til å ikke ville stemme ved fremtidige valg fordi man er blitt gitt grunn til å tvile på at det vil være mulig å støtte ens foretrukne parti, eller attpåtil har begynt å mistro valgets integritet.

5.2.4 Om informasjon

Jeg spurte også informantene om hvor de fikk tak i informasjon om sametingspolitikken. De fleste oppgav at de fikk denne informasjonen fra flere forskjellige kilder. Flesteparten nevnte at de hadde fått tilsendt valgkampmateriell fra de ulike partiene som stilte til valg, men fortalte derimot om noe ulike opplevelser knyttet til dette. Flere av dem mente at de ikke hadde fått flygeblader eller valgbrosjyrer fra alle partiene. Kvinnen i tjuårene bosatt i Oslo som pleide å delta i sametingsvalg sa at *«man må aktivt gå inn for å finne informasjon. Jeg fikk ikke valgbrosjyrer fra alle partiene engang»*, og en av kvinnene i femtiårene bosatt i en U30-kommune på Vestlandet fortalte at de ikke nødvendigvis kom tidlig nok: *«Det kan være vrient å få tak i valgprogrammene. Jeg husker et valg da jeg var usikker på hvilket parti jeg ville stemme på, og disse programmene kom veldig sent»*. En mann i trettiårene bosatt i Oslo fortalte at han var usikker på om han fikk alle valgbrosjyrene, men at det uansett ikke var disse som avgjorde hans partivalg.

Jeg følte ved valget i 2017 at jeg burde finne ut litt. Flygebladene som kom i posten var litt informative, men ikke veldig. Jeg er usikker på om jeg fikk flygeblader fra alle partier også. Jeg husker at jeg fikk fra NSR, Ap, FrP og Samefolkets parti. Partiet mitt fant jeg gjennom media. Det var en sak som gjorde meg interessert nok til å lete opp mer om partiet, og jeg opplevde at de hadde et fokus på Sør-Norge. Jeg tenker at det var naturlig for meg å stemme på et parti som hadde fokus på "min gruppe".

Det er også interessant at han snakker om "min gruppe". Med dette, mente han gruppen av samer bosatt i Sør-Norge, og at Sametinget ikke gjør nok for denne gruppen. Det er et tema som vil behandles nærmere mot slutten av dette kapitlet. Flere av informantene trakk frem at de gjerne leste ulike samiske medier. Jeg spurte også de fleste av dem, særlig om de hadde lært seg et samisk språk som et andrespråk, om de opplevde at det var til hinder for dem i de tilfellene der nyhetssakene var skrevet på et samisk språk. Dette fikk jeg noe ulike svar på. Mannen i tjuårene som var bosatt i en

U30-kommune på Østlandet opplevde det som utfordrende, men nyttig: «*Mye av informasjonen jeg får kommer gjennom venner og partiene, men også medier. Jeg leser Ságat og NRK Sápmi. I de sørsamiske sakene, som jeg har push-varsler på, får jeg ofte ut essensen av sakene, selv om jeg ikke forstår alt. De er nyttige for å øve på språket*». En kvinne i tjuårene bosatt i en U30-kommune på Vestlandet opplevde derimot at det var til hinder for henne:

Jeg brydde meg om politikken også, men det var vanskelig å sette meg inn i det. Jeg så den ene debatten som gikk på TV, og fikk noen brosjyrer, men det kunne vært bedre. Stortingsvalget gis masse dekning, og det er stands overalt. Jeg fant litt informasjon om valget, men skjønnte tidlig at man må være observant. Jeg leser NRK Sápmi, men hopper gjerne over de sakene som er på samisk. Jeg prøver også å se på Oddasat.

I tillegg til at hun oppgav at deler av nyhetsinnholdet ble gjort mindre tilgjengelig for henne, påpeker hun at det er krevende å finne informasjon om sametingspolitikken, og at det sammenlignet med stortingsvalget gis langt mindre dekning av sametingsvalget, og at dets valgkamp er betraktelig mindre i både omfang og synlighet. Flere informanter trakk frem at det står lite om samisk politikk i norske medier, og at de gjerne skulle ønske at det gjorde det. For eksempel sa en kvinne i trettiårene som var bosatt i Bergen at: «*Ja, jeg er ganske interessert i samisk politikk, men får ikke med meg så mye av det som skjer. Det står lite om samisk politikk i norske medier, og jeg skulle gjerne fått denne informasjonen i de mediene som jeg vanligvis leser*». Damen i tjuårene fra Oslo kom med en lignende uttalelse: «*Såvidt jeg kan huske, har jeg aldri lest noe om samisk politikk i norske medier*». Samtidig, var det flere informanter som uttrykte forståelse for at det er slik. En mann i femtiårene bosatt i Oslo sa:

Lokalpressen i nord skriver ofte om Sametinget. Jeg følger med i Ávvir og NRK Sápmi, og kjenner en del sametingspolitikere som jeg diskuterer med fra tid til annen. NRK Sápmi dekker ikke Sametinget godt nok, og de har et særlig ansvar for å dekke det. I dagens medie verden, som jeg kjenner på grunn av min bakgrunn i mediebransjen, er det vanskelig å håpe på at medier som er avhengige av klikk og annonser skal dekke samiske saker, om det ikke er av interesse for deres lesere. Sametingsvelgerne kunne trengt å lettere få informasjon om hvilke valgløfter partiene hadde, om disse er blitt holdt og lignende. Sametingspolitikken trenger også saker som engasjerer folk. Man må kjenne seg igjen i Sametinget, og sakene som

diskuteres der.

Han trekker frem at de samiske mediene bør ta mer ansvar for å dekke sametingspolitikken, og at det også er opp til det sametingspolitiske systemet å ha et innhold som kan engasjere velgerne, og derav også mediene. Det er et godt poeng, som bør være del av enhver diskusjon om hvorfor det ikke er flere som deltar i eller interesserer seg for valg. Han mente at sametingspolitikken var preget av for mange, og til forveksling like partier: *«Partiene er veldig like, bortsett fra Fremskrittspartiet og Nordkalottfolket. Partiene har mange fine ord og erklæringer som er veldig like. Det koker ned til person, tillit og hvorvidt jeg kjenner dem for min del»*. Kvinnen i førtiårene som var bosatt i Oslo hadde en lignende oppfatning av partilandskapet i sametingspolitikken, og gjorde sine partivalg på bakgrunn av lignende overveielser.

Det har ikke stort å si for meg, men det har nok noe å si for andre. Jeg bryr meg ikke så mye om næringspolitikk, og er mer engasjert i spørsmål om kunst og kultur. Bortsett fra Fremskrittspartiet er partiene i grunn veldig like, så jeg tror ikke at det har så mye å si hvem som vinner. Det er viktig at sametingsrepresentanten er en god representant.

Dersom flere er av denne oppfatningen, er det ikke rart om de ikke vil delta i sametingsvalg. Hvis partiene fremstår som for like, er det av liten betydning hvilket parti eller hvilke partier som vinner valget. Det er derimot ikke en unik problemstilling for Sør-Norge, med mindre oppfatningen av at partiene er like er mer utbredt der enn andre steder. Hva angår dekningen av sametingsvalg i de norske mediene, ville det være umulig, og trolig heller ikke ønskelig at den skulle bli like stor som dekningen av stortingsvalget. De fleste medier er avhengige av å få selge sine publikasjoner, være det seg på papir eller til deres nettabonnenter, og å generere klikk i sine digitale plattformer, slik at de blir attraktive selgere av annonseplasser. Disse utfordringene gjelder også for de samiske mediene. Ved siden av at det ville være en fallitterklæring for de samiske mediene å kun tilby sitt medieinnhold på norsk, kan det også hende at flere av dem har sine lesere nettopp fordi de har et samisk publikasjonsspråk. Samtidig, er det ikke utenkelig at man i større grad enn i dag, om ikke på fullstendig vis kunne tilby oversettelser til norsk av det medieinnholdet som publiseres på samiske språk. Som tidligere nevnt, er dette noe NRK Sápmi gjør i stor grad allerede, i tillegg til at de tilbyr norske undertekster i de videoklippene der det snakkes på et samisk språk, og omvendt. Samtidig er NRK, som mannen i sitatet over pekte på, i en særstilling innenfor det norske medielandskapet hva

angår både dets finansiering, og ved at det er en aktør som skjermes fra konkurransen som de øvrige medieaktørene er del av. Jeg kom i kontakt med en mann i trettiårene bosatt i Oslo som også hadde bakgrunn i mediebransjen. Han påpekte òg at NRK er i en særstilling i det norske medielandskapet, og mente derfor at de i tillegg til å være bedre rustet til å dekke sametingspolitikken enn de øvrige mediene, attpåtil har et særlig ansvar for å gjøre det.

Jeg oppsøker i liten grad informasjon om samisk politikk. Hadde jeg vokst opp i Finnmark, hadde jeg nok fremdeles lest lokalaviser derfra og fått mer informasjon slik. Det dukker av og til opp saker i Nordlys, som er en mer aktuell avis for meg. Jeg tenker at også riksmidia har et ansvar for å formidle saker om samisk politikk, selv om det kanskje ikke alltid vil være klikkvinnere. NRK, både på grunn av sin særstilling i medielandskapet og sine lovmessige forpliktelser, er en aktør som i større grad enn i dag burde ta ansvar for at saker fra f.eks. NRK Sápmi frontes i de riksdekkende sendingene og nettsidene. Mitt inntrykk er at det skjer sjelden. Eksponering for samisk kultur er viktig for nordmennene, men også for samer utenfor det samiske kjerneområdet, som burde kunne bli oppdatert om samiske saker og sametingspolitikken i det ordinære nyhetsbildet.

Han påpekte også at det ikke bare er den samiske befolkningen i Sør-Norge som kunne ha godt av å eksponeres for flere nyhetssaker om sametingspolitikken eller kultur. Selv om det trolig er gode grunner til at norske medier ikke dekker sametingspolitikken i større grad, er det en faktor som øker kostnadene knyttet til å delta i sametingsvalgene at de ikke gjør det. Hva angår valgkampene i anledning sametingsvalg, som kvinnen i tjuårene fra en U30-kommune på Vestlandet mente at var nærmest fraværende, er det trolig ikke mulig for de samiske partiorganisasjonene å føre en synligere valgkamp i Sør-Norge. Både fordi deres valgkampmidler er begrenset, og at det ikke finnes et stort nok antall aktivister til å utføre konvensjonelle valgkampaktiviteter der, men også fordi det foruten i kommuner der det bor et forholdsvis høyt antall stemmeberettigede vil være en nær umulig oppgave å komme i kontakt med velgerne i Sør-Norge. En annen informant, en kvinne i femtiårene bosatt i Oslo, sa at hun opplevde at det var en språklig barriere, eller snarere ville vært en, dersom hun ikke kunne trekke på sitt nettverk. Hun påpeker også at Sametinget oppleves fjernt og utilgjengelig for henne. Dette er et tema som gikk igjen hos flere av personene som jeg intervjuet, og som jeg vil komme tilbake til senere i dette kapitlet.

Jeg får informasjon fra NRK Sápmi for det meste, men ser også i Sáogat av og til. Språkbarrieren i NRK Sápmi er ikke så stor, siden jeg alltid kan spørre folk jeg kjenner om det er noe jeg ikke forstår på samisk. Jeg skulle ønske at man kunne se direktesendinger fra plenumsmøtene i Sametinget. Sametinget blir fort litt fjernt og lukket, når debattene foregår der uten at vi har mulighet til å se dem eller delta i dem.

5.2.5 Om nettverk

Hun var ikke den eneste informanten som trakk frem at tilgangen til ulike samiske miljøer og nettverk var viktige for dem. Ikke bare for den sosiale omgangen, men også fordi de var nyttige kilder til informasjon om sametingspolitikken. En kvinne i tjuårene bosatt i Oslo trakk frem at hun gjerne ble informert om, og tok del i diskusjoner av sametingspolitikken på ulike samiske festivaler og kulturarrangementer.

Jeg får med meg en del av det folk deler på Facebook, og snakker også med folk. Jeg snakker for eksempel med andre når jeg deltar på samiske festivaler som Márkomeannu. I forkant av valget i 2017 var jeg også på valgdebatten som ble avholdt på Eldorado. Jeg leser ingen samiske aviser, men leser av og til på NRK Sápmi sine nettsider og følger dem på Facebook. Jeg opplever ingen språkbarriere der. Det er heller en oppfordring til å øve på samisken min.

Hun trakk også frem at Facebook var en nyttig kilde til informasjon for henne. Hun var ikke den eneste som gjorde det. Flere av informantene trakk frem at sosiale medier som Facebook var svært nyttige for dem, siden de kunne følge med på nyhetsaker som ble delt der, og på diskusjoner som ble ført der. En kvinne i førtiårene bosatt i Oslo, sa at hun nær utelukkende fant informasjon om sametingspolitikken ved å bruke Facebook, og gjennom personer i sin samiske omgangskrets: «Jeg følger bare med på enkeltsaker. Mye av informasjonen får jeg gjennom partier og venner på Facebook. Ellers får jeg med meg en del av samtalene på Samisk Hus. En sjelden gang iblant får jeg med meg nyhetene på Sameradioen eller NRK Sápmi». En kvinne i femtiårene bosatt i en U30-kommune på Vestlandet oppgav at hun leste samiske medier, men at Facebook også var viktig for henne: «Jeg leser meg opp om sametingspolitikken i Finnmarken og NRK Sápmi. Jeg får også med meg en del på Facebook. Jeg synes at det er enkelt å få informasjon om sametingspolitikken, men jeg må jo gjøre en innsats. I hvert fall når jeg bor sørpå». En annen av de to kvinnene i femtiårene

som var bosatt i en U30-kommune på Vestlandet oppgav at hun ikke leser noen samiske medier.

Jeg opplever at det er ganske enkelt å finne informasjon om sametingspolitikken. Det meste kommer fra folk som jeg er venn med på Facebook. Noen av dem er sametingspolitikere. Jeg leser ingen samiske medier. Ságat og sånn oppleves fjernt for meg. De skriver ofte om ting som ikke angår meg. Samiske helseombud, for eksempel? Sikkert relevant for samer i Nord-Norge, men ikke for meg. Om barnevernet i Karasjok ikke leverer, angår det ikke meg på samme vis som det angår samene der. Ávvir og Ságat er også lokalaviser. Jeg leser samiske medier annerledes enn jeg leser nasjonale medier. De sakene som når nasjonale medier oppleves mer aktuelle for meg, og trolig for andre også. Nussir-saken er en sånn sak.

I dette sitatet kan vi igjen se hvor stor betydning en samisk omgangskrets kan ha, og særlig på sosiale medier som Facebook. Hun fremhever også noe som Skogerbø, Josefsen og Bhroin (2015) pekte på, i likhet med flere av informantene. De samiske avisene er ikke rendyrkede riksaviser, men spiller også en rolle som lokal- og regionalaviser i Finnmark. Dette er en viktig del av opplevelsen som flere av intervjuobjektene hadde av at Sametinget virker fjernt, i den forstand at den samiske offentligheten også oppleves fjern. Det viser også hvor viktig sosiale medier som Facebook er for å informere mange sametingsvelgere om sametingspolitikken. Dette er en informasjonskilde som ikke er like tilgjengelig for alle, og i ulik grad vil være nyttig for alle. Den er nemlig avhengig av at man har et samisk nettverk på Facebook, eller at man både kjenner til, har lyst til, og får tillatelse til å bli en del av de nettverkene som befinner seg innenfor lukkede, eller attpåtil hemmelige grupper³² i de sosiale mediene. Derfor kan en hevde at administratorene av disse gruppene, eller personene som legger til rette for diskusjoner om sametingspolitikken på sine egne profiler i de sosiale mediene er portvoktere for en digital samisk offentlighet der borgerne i ulik grad har adgang, om de har adgang i det hele tatt. Jeg opplevde ikke selv noen vansker med å bli medlem av gruppene på Facebook som jeg henvendte meg til for å rekruttere mine intervjuobjekter. Jeg trengte derimot å bli fortalt om at det fantes Facebook-grupper for samer på Haugalandet eller i Møre og Romsdal, da jeg ikke fant dem på egenhånd ved å benytte de søkeordene som jeg trodde at ville være relevante for å oppdrive dem. For de som ikke vet at dette er noe man kan søke etter i de sosiale mediene, eller er usikker på hvilke begreper som i det hele tatt kan være relevante å bruke i sine søk, er dette likevel en terskel

---

32 Jeg kjenner ikke til noen hemmelige grupper, eller at det finnes hemmelige grupper, men kan ikke utelukke at dette er en mulighet.

som kan føre til at viktige samiske nettverk blir mindre tilgjengelige for dem. Et eksempel på det, er at kvinnen i tjuårene som bodde i Oslo og aldri hadde stemt i et sametingsvalg sa at hun ikke klarte å finne et samisk nettverk i Bergen, selv om det finnes både en Facebook-gruppe for samene der, og en sameforening.

Jeg spurte alle informantene om de hadde noen samiske personer i sin omgangskrets, og om de pleide å diskutere sametingspolitikk med dem. Kvinnen i tjuårene som bodde i Oslo, men hadde flyttet dit fra Nord-Norge, sa at hun stort sett snakket om sametingspolitikk med familiemedlemmer nordpå: *«Jeg diskuterer med foreldre mine, søskenbarnene mine, tanten min og onkelen min. Utover det, diskuterer jeg sjelden samisk politikk, for min samiske omgangskrets i Oslo er ikke særlig stor»*. Mannen i trettiårene som bodde i Oslo, men òg kom fra Nord-Norge sa: *«Jeg diskuterer i liten grad politikk, men eksponeres oftere for andres diskusjoner. Jeg har i liten grad en samisk omgangskrets, utenom i Nord-Norge. De har jeg sjelden politiske diskusjoner med»*. Mens de begge sa at de i størst grad snakket om sametingspolitikk med sine familiemedlemmer nordpå, fordi de ikke hadde mange samer i sin omgangskrets i Oslo, oppgav også en del av personene med flere samiske personer i sin omgangskrets sørpå at de i liten grad diskuterte sametingspolitikk med dem. Kvinnen i trettiårene som bodde i Bergen sa at de *«diskuterer litt i sameforeningen, men ikke mye»*, mens en kvinne i femtiårene bosatt i Oslo sa: *«Jeg diskuterer sjeldent sametingspolitikk med folk. Jeg kjenner mange samer i Oslo, men det faller seg ikke naturlig. Vi møtes for å snakke om andre ting»*. Det er ikke slik at deltagelse i samiske miljøer og nettverk nødvendigvis leder til at en i større grad diskuterer eller i det minste får med seg andres diskusjoner om sametingspolitikken. Det kan attpåtil være slik at det tvert imot ikke er ønskelig at man diskuterer politikk i noen av disse arenaene, fordi man har funnet sammen for å bedre kunne holde på og utvikle sitt forhold til samisk kultur og samiske språk, og vil unngå å komplisere disse relasjonene ved å diskutere sametingspolitikk, eller annen politikk for den saks skyld. Flere av de andre personene som jeg intervjuet trakk frem at de gjerne diskuterte samisk politikk med personer i sin omgangskrets, men at disse diskusjonene ofte handlet om saker utenfor det sametingspolitiske systemet. For eksempel, sa kvinnen i tjuårene fra Oslo som aldri har stemt i et sametingsvalg at:

Jeg har ofte diskutert samiske saker med norske og samiske venner. Disse diskusjonene er derimot aldri direkte relatert til Sametinget eller konkrete politiske saker der, rett og slett fordi ingen av oss har noe særlig peiling på hva Sametinget holder på med.

Diskusjonene har heller vært rundt for eksempel den norske læreplanen, hva som er greit av vitsing om samer, diskusjon rundt bruk av kofte som kostyme og lignende.

Av den samme grunnen, sa hun at: «Jeg pleier ikke å diskutere samisk politikk med mine bekjente som er aktive i sametingspolitikken fordi jeg ikke føler meg kunnskapsrik nok». Flere av personene som jeg intervjuet kom med lignende uttalelser. En av kvinnene i femtiårene bosatt i en U30-kommune på Vestlandet sa at: «Jeg diskuterer ikke sametingspolitikk med andre i særlig grad. Av og til, kanskje. Jeg kjenner ikke så godt til hva som diskuteres på Sametinget», mens den andre kvinnen i femtiårene bosatt i en U30-kommune på Vestlandet oppgav at: «De samene jeg kjenner er opptatt av å stemme. Vi diskuterer sametingspolitikk sammen, men helst når det angår oss lokalt, eller er en større nasjonal sak i nasjonale medier, som Nussir-saken». Kvinnen i tjuårene som var bosatt i en U30-kommune på Vestlandet sa at:

Jeg pleier å diskutere sametingspolitikk hjemme med samboeren min. Vi ville nok stemt litt ulikt. Vi diskuterer oftere samiske saker i norsk politikk, i forbindelse med lokalvalg og stortingsvalg. Nå for tiden snakker vi en del om Nussir-saken, Jovvset Ánte, rettigheter i skolen og om hva som kan gjøres bedre der. Det er mye som er fint på papiret, men ikke i praksis. I læreplanen står det for eksempel at man skal ha samiske kroppsøvings-aktiviteter i skolen, men jeg har aldri hatt det. Det er mange saker som hører hjemme i det norske systemet, så det er grenser for hva Sametinget kan gjøre med det.

Det er to aspekter ved disse utsagnene som er interessante. De har begge til felles at de viser til at mens det finnes politisk engasjement for samiske saker, blir de ikke nødvendigvis sett på som sametingspolitiske saker. Dette handler til dels om at man kan oppleve at kunnskapene man har om sametingspolitikken, og hva den befatter seg med, ikke er tilstrekkelige til å diskutere den. Flere av sitatene peker i den retning. Samtidig kan det, slik noen av sitatene peker på, skyldes at Sametinget faktisk ikke, eller i for liten grad, har noen myndighet over flere politikkområder som er viktige for og av interesse for samene som folkegruppe.

5.2.6 Om Sametingets begrensninger

Flere av informantene tok opp at Sametinget manglet myndighet til å gjøre noe med det de anså som samiske saker i sitt nærmiljø. Kvinnen i trettiårene bosatt i Bergen hadde et klagemål som burde rettes mot Bergen kommune, heller enn Sametinget: «*Mine barn lærer samisk på skolen. Det er mye bry med å skaffe dem samiskundervisning, siden kommunen ikke er klar over sitt ansvar. Det er mangel på lærere*». Kvinnen i tjuårene som bodde i Oslo, og aldri hadde stemt i sametingsvalg, hadde flere tanker om Sametingets begrensninger.

Mitt inntrykk er at sakene på Sametinget først og fremst dreier seg om forvaltning av natur i Finnmark og om reindrift. Samtidig vet jeg at Sametinget kommer med uttalelser om andre saker som miljøvern og rasisme. Jeg har likevel inntrykk av at disse uttalelsene har liten gjennomslagskraft. De sakene som kunne engasjert meg mer, opplever jeg ikke at Sametinget har myndighet til å rå over. For eksempel er det viktig for meg å få mer samisk språk og kultur inn i norsk skole, noe jeg har inntrykk av at Sametinget ikke kunne fått til om de prøvde.

Slik jeg påpekte tidligere i kapitlet, gjorde hun også en overveielse av hvorvidt hun kunne ha noen instrumentelle motiver for å stemme i sametingsvalg. Det opplevde hun ikke at hun hadde, og hun var ikke alene om det. Flere påpekte at sametingsvalget har mer å si for samene i Nord-Norge, enn det har å si for dem sørpå. Med andre ord er Riker og Ordershooks B-begrep, *benefits*, som jeg valgte å oversette til det norske begrepet «nytte», mindre for samene i Sør-Norge enn i Nord-Norge. En av kvinnene i femtiårene som bodde i en U30-kommune på Vestlandet mente at nytten er mindre for samene i Sør-Norge, men var likevel opptatt av valgfallet: «*Ja, jeg bryr meg om valgfallet. Samtidig har det nok mer å si for samene i nord, enn for oss i sør. Sametingsvalget har lite å si for oss i Sør-Norge. Det har liten betydning for mitt daglige liv*». I sitatet til kvinnen i tjuårene over, hevdes det at Sametinget ikke har den nødvendige myndigheten til å bli mer relevant i Sør-Norge. Mannen i trettiårene som bodde i Oslo pekte også på at Sametinget hadde for lite makt til å være synlig nok i Sør-Norge. Han peker også på at Sametinget er for lite synlig i de norske mediene, men tilskriver dette at Sametinget har for få myndigheter til å være en synlig aktør i Sør-Norge.

Jeg skulle ønske at Sametinget var mer synlig i sør. Det er kanskje urealistisk med mer makt i Sør-Norge, men jeg skulle ønske at folk i større grad visste hva det er. Folk vet

sjokkerende lite om samer og samisk kultur. Jeg har tenkt lenge at samiske spørsmål og samisk kultur er for lite synlig i norske medier. Det hadde kanskje vært enklere om Sametinget hadde en synligere rolle i den norske politikken.

5.2.7 Om Sametingets prioriteringer

Han påpekte også at Sametinget etter hans mening kunne prioritert annerledes: «Jeg skulle ønske at bevaring av kultur, og tanken om å tilby mest og best mulig språkopplæring i Sør-Norge hadde blitt snakket mer om». Flere av de andre personene som jeg intervjuet snakket også om det som et prioriteringsspørsmål. Kvinnen i trettiårene bosatt i Bergen sa for eksempel at «ja, valget betyr noe, men det handler mye om Nord-Norge. Jeg skulle gjerne sett at de store partiene tenkte mer på oss i Sør-Norge». Jeg spurte henne om hvilke saker hun opplever at Sametinget holder på med. Til det svarte hun at: «Jeg opplever at man ofte snakker om landerettigheter, ressurs spørsmål og til dels samisk språk og kultur. Jeg bryr meg om disse temaene, men skulle ønske at man jobbet mer med hverdagen for samer i sør. For eksempel ved å bedre forholdene for samisk språk og kultur her hvor jeg bor». Kvinnen i tjuårene som bodde i en U30-kommune på Vestlandet trakk frem at mens hun brydde seg om sakene «der oppe», savnet hun at det ble rettet mer oppmerksomhet mot samene i sør.

Jeg synes at det er litt vanskelig å sette meg inn i Sametinget. Hva vil dere gjøre for oss i Sør-Norge, og i hvert fall oss i og rundt Bergen? For meg er det viktigst hva de kan gjøre for språket, og skolen mer overordnet. Jeg er opptatt av å løfte språket, og å bevare det. Jeg savner noen som er mer opptatt av oss her, og selv om jeg bryr meg om sakene der oppe, vil jeg at noen skal tale bysamenes sak. Jeg synes at de har blitt flinkere til å snakke om språk og hjertespråk, men jeg vil ha mer fokus på oss som det er vanskelig å lære det til. Jeg fikk det ikke på ungdomsskolen fordi jeg ikke rakk en frist for å søke om det som jeg ikke visste om. Skolen fortalte ikke om den, og tok ikke tak i dette de senere årene heller. Da jeg dro på kontoret første skoledag i det nye året var det fortsatt ikke tidlig nok.

Mannen i tjuårene som bodde i en U30-kommune på Østlandet sa at: «Jeg skulle ønske at representantene for Sør-Norge i større grad løftet frem livet til samene her. Særlig for bysamene». I tillegg til at han fremhever dette som et prioriteringsspørsmål, mente han at det var et problem at

ingen av representantene på Sametinget er født og oppvokst i Sør-Norge, og at det ville vært rettet mer oppmerksomhet mot samene i Sør-Norge dersom noen av dem var det.

Som velger merker jeg meg at det ikke sitter en eneste søring på Sametinget. Jeg skulle gjerne sett noen representanter der som minnet mer om meg selv, og min bakgrunn. Jeg tror at en representant som er født og oppvokst i Sør-Norge ville fått med noen andre perspektiver som en representant som er utvandret fra Nord-Norge ikke nødvendigvis vil ha. Partiene bør ta ansvar for å representere sine velgere, og det bør få konsekvenser for valget av kandidater. Samene som har vokst opp i Oslo, og gått på skole og i barnehage der blir velgere, og muligens politikere en dag, de også. Da blir det kanskje flere søringer på tinget. Det ville hjulpet på den provoserende holdningen som en del har om at samer som ikke kan samisk, eller ikke kommer fra Nord-Norge ikke er samer.

Dette er et poeng som retter seg mot både B-begrepet og D-begrepet i Riker og Ordeshooks rasjonelle modell. Mens B-begrepet handler om sakene som representantene fra Sør-Norge ønsker å fremme på Sametinget, handler D-begrepet om hvem som utgjør det samiske, og deretter hvem som får eller bør delta i sametingsvalg. Det sistnevnte poenget minner også om fortellingen til kvinnen i tjuårene fra Oslo som aldri har stemt i et sametingsvalg. Hun var i tvil om hvorvidt hun hadde rett til å kalle seg samisk, og fikk høre fra en venninne som snakket et samisk språk flytende og var født og oppvokst i Finnmark at det var noe hun ikke hadde rett til, i hennes øyne. Flere av informantene snakket om at de opplevde at deres samiske identitet kunne være skjør, og bli trukket i tvil av både nordmenn og samer, og kanskje i særlig grad av samer. Dette er en tematikk som jeg vil undersøke nærmere senere i dette kapitlet. Kvinnen i tjuårene som bodde i Oslo mente at selv om politikken på Sametinget har større betydning for samene i Nord-Norge, enn for hennes liv i Oslo, var det ikke uten betydning for henne hvilke beslutninger som fattes der, eller hvilke partier eller politikere som er med på å ta dem: «Sametinget har noe å si for arenaene her, som Samisk Hus. I tillegg lages det nettressurser som alle har tilgang til. Det har også noe å si for feriene mine som jeg ofte tilbringer i nord, om ikke hverdagen. Jeg besøker jo gjerne ulike kulturarrangementer, og støtten til duodji og annet i Oslo setter jeg jo pris på». Dette er gode poenger. Sametingspolitikken har noe å si, også for samene i Sør-Norge. Jeg tenker likevel at det trygt kan hevdes at dette i størst grad er sant for samer som ønsker, har anledning til, og føler seg trygg nok på sin samiske identitet og tilknytning til å selv oppsøke disse arrangementene, være de seg i Nord-Norge eller Oslo.

Hun var skeptisk til om man burde føre valgkamp på bakgrunn av konflikt mellom sentrum og periferi, og hevdet at Samefolkets parti hadde gjort det i 2017: «*Samefolkets parti hadde et visst bysamisk fokus. Det er vel og bra, men er det der kampen står?*». Kvinnen i femtiårene bosatt i Oslo var uenig med prioriteringene til Sametinget, men omtalte det ikke som en interessekonflikt mellom samene i Sør-Norge og Nord-Norge. Tvert imot, var det en nord-norsk konflikt: «*Det blir fort mye snakk om innlandssamer og reindrift, og jeg skulle ønske at det ble snakket mer om sjøsamiske kår. Den kulturen er nesten helt utradert. Egentlig burde det være mer fokus på samisk kultur over hele Sápmi utenfor Karasjok og Kautokeino*». Mens dette ikke er en konfliktlinje som går mellom samer i Nord-Norge og i Sør-Norge, men tvert imot er en av de vanlige konfliktlinjene på Sametinget, er det en konfliktlinje som skjærer tvers gjennom gruppen av samer i Sør-Norge. Særlig blant samene som er innflyttet, ettersom de kan ventes å ta med seg sine perspektiver nordfra, og i større grad ha vokst opp med disse konfliktlinjene i sine daglige liv.

De fleste av informantene som opplevde at Sametinget hadde liten, ingen, eller i det minste ikke like stor betydning for samene i Sør-Norge enn lengre nord var likevel velgere. Flesteparten av dem oppgav også at de var ganske, eller veldig interesserte i sametingspolitikk. Det er likevel mulig at det for velgere med mindre interesse for sametingspolitikken, eller i hvert fall den politikken som de opplever at diskuteres på Sametinget, er utslagsgivende for deres vurdering av om de ønsker å ta del i valget eller ikke. Mannen i tjuårene som bodde i en U30-kommune på Østlandet sa at selv om sametingspolitikken ikke var så relevant for ham, hadde han en grunn til å bry seg: «*For meg alene, hadde jeg nok hatt et like godt liv om jeg ikke hadde stemmerett i sametingsvalg. Jeg stemmer heller for andre. Jeg har tatt et aktivt valg om å engasjere meg i sametingspolitikken, og påvirkes dermed av den fordi jeg bryr meg om sakene*». Siden han har valgt å engasjere seg, bryr han seg også om sametingsvalgets utfall. Det er et valg som krever utstrakt interesse, eller i hvert fall en kvalitativt annen form for interesse enn den rent egennyttige. En av de to kvinnene i femtiårene som bodde i en U30-kommune på Vestlandet interesserte seg også for sametingsvalg, selv om det i hennes øyne hadde liten virkning på hennes hverdag: «*Jeg bryr meg om utfallet av valget. Det har kanskje ikke store konsekvensene for meg her jeg bor, men det gjør det for min slekt, min bakgrunn og for min identitet. Akkurat nå tenker jeg mye på Nussir-saken*». På den ene siden, ligner denne interessen på den som mannen i tjuårene oppgav. Den er valgt. Samtidig, er det en utvidet egeninteresse, der det man opplever at er best for familien nordpå kan motivere valgdeltagelse. Av den grunn, er det mulig at de innflyttede er mer tilbøyelige til å oppleve at det nytter å delta i sametingsvalgene, fordi de ser at det nytter for familien deres, eller har konsekvenser for saker som de kjenner bedre til og bryr seg

mer om på grunn av deres oppvekst i samfunnene som preges av disse sakene. Dermed kan en tenke seg at de samene som er født og oppvokst i Sør-Norge engasjerer seg i mindre grad, og at interessen for sametingspolitikken blir mindre i hver nye generasjon som blir til etter at flyttingen har skjedd.

5.2.8 Om Sametingets fjernhet

Samtidig som sametingspolitikken kan oppleves lite relevant for mange av samene i sør, kan den også oppleves fjern. Selle m.fl omtalte dette som «psykologisk avstand». Flere av informantene trakk også frem at sametingssystemet og den samiske offentligheten oppleves fjernt for dem. Dette var et begrep som de selv tok i sin munn, da jeg ikke stilte noen spørsmål der fjernhet var en del av ordlyden. Kvinnen i femtiårene som bodde i Oslo sa at «*Sametinget har nok mer å si for de som bor der oppe. Jeg synes at sametingspolitikken kan bli litt fjern*», mens kvinnen i trettiårene med bosted i Bergen sa at «*Avstanden føles litt lang fra Karasjok til Bergen*». Kvinnen i tjuårene som bodde i en U30-kommune på Østlandet opplevde også at Sametinget var fjernt, og lite relevant for henne.

Jeg har sett på valgbrosjyrene som kommer i posten, men de har ikke engasjert meg. Jeg synes at partiene var like, og det var ingenting ved dem som pekte seg ut for meg. Sakene de snakker om handler om ting i nord, så det ville uansett ikke ha så mye å si for meg, uansett hvem som vant. Det blir som å stemme i kommunevalget til en kommune som jeg ikke bor i. Jeg hadde nok brydd meg mer om det kom en person som ville snakke med meg om sakene, og kunne overbevist meg om at det var viktig for meg å bry meg.

Hun påpeker også at partiene fremstår som like, og at valgbrosjyrene ikke klarte å engasjere henne. Det minner om at mannen i femtiårene som bodde Oslo mente at sametingspolitikken trengte noen politiske stridsspørsmål som i større grad kunne engasjere velgerne. Det mest sentrale i sitatet over, er i mine øyne formuleringen om at «det blir som å stemme i kommunevalget til en kommune som man ikke bor i». Det er en flott analogi, og trolig en måte å omtale Sametingets fjernhet på som flere av de andre informantene ville sagt seg enig i. Mannen i femtiårene som bodde i Oslo fortalte også om en opplevelse av at Sametinget var fjernt, men mente også at det virket slik for mange av samene i Nord-Norge.

Sametinget oppleves fjernt, men jeg har inntrykk av at mange samer i Kautokeino og Karasjok opplever det samme også. Sametinget gir stort sett bare råd, og fungerer ellers bare

som en pengeflytter. Mye av aktiviteten på Sametinget handler om institusjoner og engasjerer nok ikke særlig mange. Sametinget kan fort fremstå som et supperåd med liten reell makt, som stort sett fyller en symbolsk funksjon.

Det er interessant at han mener at Sametinget ikke oppleves fjernt bare for samene sørpå, men for de fleste, uavhengig av landsdel. Han hadde tidligere bodd i Finnmark, og hadde fortsatt kontakt med flere av samene der. Det gir tyngde til påstanden. Kvinnen i tjuårene bosatt i Oslo som aldri hadde stemt i et sametingsvalg hadde et lignende inntrykk av Sametinget. Hun støtter ideen om et sameting, men opplever at det ikke er relevant for henne, men har heller ikke inntrykk av at det er så relevant for samene i Nord-Norge.

For å være helt ærlig, sliter jeg med å forstå relevansen av Sametinget slik det er i dag. I prinsippet er jeg for at samer har sitt eget demokratiske organ, men det virker også for meg som at Sametingets makt er mer symbolsk enn reell. Jeg bor i Oslo, og opplever at Sametinget har liten politisk påvirkning der. Samtidig, blir så vidt jeg vet ikke engang familien min i Finnmark påvirket i særlig grad av Sametingets politikk.

Dersom det er tilfellet at dette er et utbredt syn blant samene, selv i Nord-Norge, vitner det om en institusjon som har vanskeligheter med å engasjere personene den er ment å representere. Det er i så fall en alvorlig utfordring for Sametinget, som åpner for en rekke spørsmål om hvorvidt og hvordan Sametinget burde være en annerledes institusjon. Mens det er en interessant og svært viktig problemstilling som etter mitt syn er berettiget en egen studie, er det en separat problemstilling fra spørsmålet om hvorvidt Sametinget oppleves fjernt, eller til og med særlig fjernt for samene som bor sørpå. Den andre kvinnen i femtiårene som bodde i en U30-kommune på Vestlandet, som også var innflyttet fra Nord-Norge, opplevde det slik.

Jeg tror at det for mange samer, inkludert meg, oppleves veldig fjernt det som skjer på Sametinget. Distansen er veldig stor, og det som diskuteres der er ikke alltid så relevant for oss. Dessuten er det mye juss og internasjonale urfolkskonferanser. De ser ikke at jeg sitter her som en bitteliten same på Vestlandet og lengter etter å få vite mer om mitt folk og min kultur.

Dette sitatet oppsummerer på mange vis klagemålene som flere av intervjuobjektene hadde. Sametinget oppleves fjernt. Det skyldes ikke bare at den geografiske avstanden er stor, men også at sametingspolitikken i liten grad preger livet i sør. Det står lite om den i mediene, og det snakkes lite om den der. Utfallet av de ulike politiske prosessene som foregår på Sametinget er heller ikke særlig merkbare. I tillegg, trekker flere av informantene frem deres opplevelser av at de som velgere i Sør-Norge ikke gis særlig oppmerksomhet av Sametinget. Dersom flere av samene i Sør-Norge opplever at de sitter upåaktet hen som «små» samer full av lengsel etter å få vite mer om deres folk og deres kultur, mens Sametinget driver med ting som i liten grad har med dem eller deres klagemål å gjøre, vitner det om at Sametinget er i utakt med mange av de stemmeberettigede i deres nest største, og en dag muligens største valgkrets. Det er en opplevelse som kan komme til uttrykk i form av lavere valgdeltagelse, eller i form av politiske partier som forsøker å mobilisere velgere på bakgrunn av en slik konflikt mellom sentrum og periferi. Det er også mulig at det for noen av samene som ikke har meldt seg inn i Sametingets valgmanntall er denne opplevelsen som motiverer dem til å ikke gjøre det.³³ Mine informanter var i hovedsak ganske eller svært interesserte i sametingspolitikken, og de fleste opplevde at det var viktig for dem, om ikke en moralsk plikt å stemme i valg, herunder også sametingsvalg. Det er lett å forstå at det for velgerne som ikke opplever det som viktig å delta i sametingsvalg, eller ikke er særlig interesserte i sametingspolitikken, fremstår som lite nyttig å gi stemme i sametingsvalg. I hvert fall om det er de instrumentelle motivene som legges til grunn.

5.2.9 Om samisk identitet

Hva angår de ekspressive motivene, virket det på meg som at disse var viktige for flere av personene som jeg intervjuet. For noen av dem, var de viktigere enn de instrumentelle motivene for deltagelse. Enkelte av dem snakket om at de stemte i sametingsvalg fordi de ville vise støtte til selve ideen om et sameting. Den andre kvinnen i femtiårene som bodde i en U30-kommune på Vestlandet sa at det var derfor hun begynte å stemme: «*Jeg har stemt ved alle valg. Jeg begynte nok å stemme for å vise støtte til Sametinget. Sametinget er vår mulighet til å få bedre fokus på samiske spørsmål. Jeg er opptatt av demokrati, og Sametinget er en demokratisk institusjon for samer*». Det vanligste ekspressive motivet derimot, var at de ville uttrykke sin samiske identitet, og at det var en handling som var viktig for dem, også fordi det var en måte å få bekreftet at de hadde en sann tilknytning til det samiske samfunnet. Disse motivene er ikke så ulike de ekspressive motivene for innmeldelse i

---

33 Jeg intervjuet flere informanter som ikke var innmeldt i Sametingets valgmanntall da jeg skrev bacheloroppgave om det samme temaet. Flere av dem hadde lignende begrunnelser for at de ikke ønsket å melde seg inn. Etter min mening er dette et spørsmål som fortjener sin egen studie.

Sametingets valgmanntall, som vi alt har diskutert. Flere av dem sa at behovet for å uttrykke deres samiske identitet skyldtes at den ikke var utviklet i oppveksten, men i godt voksen alder, fordi deres opphav ikke var kjent for dem. For eksempel, fortalte kvinnen i trettiårene som var bosatt i Bergen at: *«Jeg oppdaget for omtrent femten år siden at mine besteforeldre var samiske, og nå har flere av familiemedlemmene mine begynt å ta tilbake det samiske»*. Kvinnen i femtiårene som bodde i Oslo fortalte at mens hun var omringet av samisk kultur i oppveksten, var det ikke kjent for henne at det var samisk: *«Det var mye sjøsamisk kultur i oppveksten, men jeg visste ikke at dette var sjøsamisk kultur. Faktisk visste jeg ikke at jeg var samisk før i godt voksen alder»*.

Kvinnen i tjuårene som var bosatt i Oslo, og aldri hadde stemt i et sametingsvalg sa også at hun fant motivasjonen til å stemme i et ønske om å være en del av det samiske samfunnet, og at hun ved å gjøre det ville uttrykke sin samiske identitet, og dermed tilknytning til dette samfunnet. Denne motivasjonen var like sårbar som hennes samiske selvsikkerhet, og mens hun var i tvil om hvorvidt hun hadde «retten» til å kalle seg samisk, var det ikke til hjelp at en av hennes samiske venninner sa til henne at hun ikke burde det. Mannen i tjuårene fra en U30-kommune på Østlandet snakket også om at det fantes en holdning blant enkelte av de samiskspråklige samene om at samene som ikke er samiskspråklige ikke hadde rett til å omtale seg som samisk, eller engang å være med i Sametingets valgmanntall. I Bergh m.fl (2018) sine ord kan dette betegnes som en konflikt mellom samer med ulik grad av samisk integrasjon. Hva ønsket om å gjøre porten til det samiske samfunnet lavere og smalere er bunnet i, har jeg ikke grunnlag for å uttale meg sikkert om. Det finnes flere forklaringer som kan tenkes å være sanne i noen tilfeller, noen steder. En mulighet, er at det følger av et enkelt spørsmål om definisjon, der tilhørighet til en folkegruppe er betinget av språket de snakker. Dersom man er prinsipiell i dette synet, ville man ikke omtalt sine egne barn som samiske, hvis de aldri fikk lære seg språket. En annen mulighet, er at det er uttrykk for en uro over at sametingspolitikken skal bli diktert av personer med løs tilknytning til det samiske samfunnet, og som tenkelig kan ha større sympati for de norske myndighetene i saker der norske og samiske interesser er i konflikt. Det kan også tenkes å være uttrykk for et slags kulturelt snobberi, noe som ikke ville være unikt for samene. En kan hevde at det finnes mye av det i den norske diskursen om innvandring og integrering, og at dette i så fall ville være et uttrykk for det samme.

Uavhengig av hva holdningen er grunnet i, virker den engasjerende på mange. På NRK sine nettsider kunne man i 2017 lese en nyhetssak om at Rolf Rødven i anledning 100-årsmarkeringen til samefolkets dag den 6. februar hadde publisert en melding på sin Facebook-profil der han slo fast at han ikke var litt, men helt samisk. Det var en melding som vekket et ganske stort engasjement, både

i en norsk og en samisk sammenheng. Gjennom nyhetsartikkelen vises det til den større diskusjonen om hvem som er samiske, eller når de er fullstendig samiske. Her lanseres flere begreper som har et utgangspunkt i prosentandeler, eller brøker, som kvart-, halv-, og åttendedelssamer (NRK, 2017).³⁴ Hensikten med disse begrepene er å kunne betegne noen som «litt», og ikke fullstendig samisk. De brukes ikke nødvendigvis kun som en indikator på hvor mange av ens foreldre, besteforeldre eller oldeforeldre som var samer, men kan også brukes for å hevde at noen i kraft av deres manglende samiske språkferdigheter eller begrensede kjennskap til samisk kultur ikke er fullt samiske. Dette temaet ble tatt opp av flere av informantene. Kvinnen i trettiårene som var bosatt i Bergen fortalte for eksempel at mens hun var kjent med at slike begreper brukes, ville hun ikke godta dem: «*Når man forteller til folk at man er samisk, spør de gjerne hvor mange prosent samisk du er. Jeg tenker ikke på det sånn. Jeg er samisk, og da var det fint å få den bekreftelsen av min samiske identitet som jeg fikk ved å melde meg inn i Sametingets valgmanntall*». Dette sitatet er også et godt eksempel på at innmeldelse i Sametingets valgmanntall ikke bare tjener det instrumentelle formålet at man ved å bli innmeldt får muligheten til å delta i sametingsvalget, men også et ekspressivt formål. For henne, og trolig flere, ses innmeldelsen i valgmanntallet på som et gyldighetsstempel for deres samiskhet. Flere av sitatene som jeg har vist til i dette kapitlet viser at den samiske identiteten kan være skjør, og sårbar for andres vurdering av den. Dette presset handlet ikke bare om nordmenns vurdering av deres samiskhet, men også andre samers vurdering av den. Deltagelsen på bakgrunn av ekspressive motiver, som for mange velgere trolig er det eneste motiver som kan få dem til å delta, står og faller på deres samiske identitet. I nyhetssaken over, ble også begrepet «supersamer» introdusert. Det er en nedsettende betegnelse på de samene som har en høy grad av samisk integrasjon, og gjerne har, eller fremstår som om de har, en nedlatende holdning ovenfor samene som i mindre grad snakker et samisk språk, eller er kjent med samisk kultur (NRK, 2017). Ingen av mine informanter tok dette begrepet i sin munn, men snakket likevel om opplevelser som kan falle under begrepets definisjon. En av de to kvinnene i femtiårene som var bosatt i en U30-kommune på Vestlandet var blant dem.

Når jeg er nordpå, føler jeg meg ofte ekskludert fordi jeg ikke snakker samisk. Det vipper meg litt av pinnen. Det snakkes mye om eliter for tiden, og de finnes i det samiske samfunnet også. Jeg beundrer Vibeke Larsen. Ikke nødvendigvis for politikken, men fordi hun turte å holde nyttårstalen på norsk. Sametinget og sametingsrepresentantene burde bli bedre

---

34 Jeg er selv kjent med at det første spørsmålet mange nordmenn stiller når de får høre at noen er samiske eller har samisk bakgrunn, er «hvor» samiske de er. De neste spørsmålene som stilles er gjerne om hvorvidt man snakker et samisk språk. Mens slike spørsmål trolig er ment harmløse, og grunner i nysgjerrighet, er de en del av de krevende omgivelsene som mange samers identitet, skjør som den kan være, må ivaretas og utvikles på tross av.

til å inkludere, og ha mer respekt for de norskspråklige samene. Mange av oss har ikke fått sjansen til å lære språket.

Vibeke Larsen er en tidligere sametingspresident. Hun hadde posisjonen i litt under et år, fra hun ble valgt av Sametingets representanter i desember 2016 i kjølvannet av et mistillitsvotum som felte det sittende sametingsrådet, og gikk av etter sametingsvalget i 2017 (Berg-Nordlie, 2017). Hun var den første, og så langt eneste sametingspresidenten som ikke var samiskspråklig. Av den grunn, valgte hun å holde sin nyttårstale på norsk, der hun tok opp at hun ikke er den eneste samene i Norge som ikke snakket et samisk språk. Det var et valg som, ikke overraskende, var svært kontroversielt. Jeg spurte ikke mine informanter om deres syn på Vibeke Larsen, eller deres overordnede tanker om hvorvidt sametingspresidenten, eller sametingsrepresentantene, burde kunne et samisk språk. Ingen av informantene som tok opp temaet på egenhånd gav uttrykk for det. Tvert imot, var de få som tok opp temaet positive til Vibeke Larsens valg. For eksempel, sa mannen i tjuårene som var bosatt i en U30-kommune på Østlandet at: *«Vibeke Larsens nyttårstale var et veldig sterkt øyeblikk for meg. Representanter og forbilder som ikke har språket er viktige for fremtiden»*. Spørsmål om hvem som er samiske, eller samiske nok, er trolig svært presserende for mange av samene i Norge, og kanskje særlig i Sør-Norge. Det er trolig at mange av samene der har liten selvsikkerhet når det kommer til deres samiske identitet. Denne kan komme under press ikke bare i møte med nordmenns holdninger til dem, men også – og kanskje særlig, samenes. Det kan oppleves som et krysspress som gjør at det oppleves utrygt å skulle uttrykke sin samiske identitet, eller engang å tilkjenne den. Det kan også gjøre at man mister motivasjonen til å stemme i sametingsvalg, selv på bakgrunn av de ekspressive motivene knyttet til identitet og tilhørighet. Kvinnen i tjuårene fra Oslo som aldri hadde stemt i et sametingsvalg hører til i sistnevnte gruppe. Dersom det finnes flere som har lignende opplevelser, eller på samme vis tviler på sin rett til å omtale seg som same, kan det hende at en vesentlig andel av de valgmanntallsførte samene i Sør-Norge meldte seg inn, eller forblir innmeldt i valgmanntallet for å få bekreftet deres samiske identitet, men siden tier stille om den, eller i det minste lar være å ta del i sametingsvalgene. Dette fortjener også forskningens oppmerksomhet.

6.0 Diskusjon

Jeg innledet analysekapitlet ved å forsøke å finne ut mer om selve valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets. Det første spørsmålet var hvordan den varierer mellom de ulike fylkene som valgkretsen består av. Det neste spørsmålet handlet om hvordan valgdeltagelsen varierer mellom de to gruppene av kommuner der man kan stemme på valgdagen, eller er nødt til å forhåndsstemme. Jeg forsøkte å besvare disse spørsmålene ved å ta utgangspunkt i et datasett som jeg utviklet ved å koble sammen dataene fra valgprotokollene fra sametingsvalget i 2017 med en oversikt som Sametinget gav meg, der antallet valgmannfallsførte i valgkretsens ulike kommuner i forkant av valget stod oppført. Ved å analysere disse dataene, fant jeg at valgdeltagelsen ved sametingsvalget i 2017 varierte i stor grad mellom de ulike fylkene. Tre av de totalt fjorten fylkene bidro til å trekke opp den gjennomsnittlige valgdeltagelsen, mens ti fylker bidro til å trekke den ned. De positive bidragsyterne var Hordaland, Rogaland og Oslo. Valgdeltagelsen i Buskerud var tilnærmet lik gjennomsnittet, og kan derfor ikke sies å ha bidratt til å trekke den hverken opp eller ned. Hva angår valgdeltagelsen i og utenfor U30-kommunene, fant jeg at den også varierte betraktelig.

Jeg gjorde tidligere en antagelse om at den lavere valgdeltagelsen i U30-kommunene i de to foregående valgene til dels kunne tilskrives en sjokkeffekt. På bakgrunn av mitt funn om at gapet i valgdeltagelse tvert imot så ut til å ha økt, er jeg nødt til å trekke den konklusjon at innføringen av U30-regelen har hatt en varig, negativ virkning på valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets. Mens det ikke har vært del av denne avhandlingens problemstilling, er det tenkelig at det samme også gjelder i de andre valgkretsene. Dette gapet var omlag like stort innen alle fylker der det fantes både O30- og U30-kommuner, med unntak av Buskerud, der valgdeltagelsen var omtrent like høy i begge disse kommunegruppene. Hvorfor dette fylket skiller seg ut, har jeg ikke et grunnlag for å uttale meg om. Det bør derimot påpekes at Buskerud både hadde den laveste valgdeltagelsen i sin O30-kommune, og den høyeste valgdeltagelsen i sine U30-kommuner, når man sammenligner det med andre fylker der det fantes både O30- og U30-kommuner. Dette bør ikke tas til inntekt for sammenligninger eller antagelser om valgdeltagelsen i de flere O30-kommunene i Akershus, da tallet for dette fylket er et mål på den samlede valgdeltagelsen i seks kommuner.

Min andre antagelse om at valgdeltagelsen er høyere i Oslo enn andre steder i valgkretsen, av den grunn at de instrumentelle overveielserne tilsier det bør derfor avvises. Mens Oslo har en særlig høy valgdeltagelse, kan bare deler av det tilskrives at det for velgerne der i større grad oppleves som nyttig å avlegge stemme, eller at det er større tilgang på samiske miljøer der, enn på de fleste andre steder. Valgdeltagelsen er ikke bare høyere i Oslo enn ellers, men faktisk høyere i hele gruppen av

O30-kommuner, sammenlignet med U30-kommunene. Det kan likevel ikke utelukkes at det også er andre faktorer ved de valgmanntallsførte i O30-kommunene som gjør at de skiller seg fra den omlag like store gruppen av stemmeberettigede i U30-kommunene, som deres utdanning, alder, borgerplikt eller graden av samisk integrasjon. Dette er et spørsmål som jeg overlater til fremtidig forskning.

Jeg gjennomførte også en rekke intervjuer med valgmanntallsførte samer bosatt i Sør-Norge valgkrets. Mens de fleste av dem pleide å stemme i sametingsvalg, gav de flere interessante bidrag til mine analyser. Det var også flere som aldri hadde stemt i et sametingsvalg, og en som stemte av og til. De fleste spørsmålene som jeg stilte dem var avledet av de ulike teoretiske begrepene som ble introdusert i kapittel 3. Her inngikk Aldrichs generelle teori om rasjonell beslutningstaking, i tillegg til Riker og Ordeshooks rasjonelle modell der blant annet kostnader ved og motivasjoner til å delta inngikk, Brennan og Lomaskys begrepspar om ekspressive og instrumentelle motiver, og Selle m.fl sitt begrep om psykologisk avstand. De fleste av betraktningene og opplevelsene til informantene kan forstås og tolkes innen rammene av begrepene kostnader og motivasjon.

Kostnadene kom i mange ulike former. Det drives i liten grad valgkamp til sametingsvalget i Sør-Norge, og det skrives lite om sametingspolitikken i de norske mediene. Flere av informantene opplevde at de samiske mediene var mindre tilgjengelige for dem, enten fordi de opplevde språklige barrierer i møte med nyhetssaker som var skrevet på samiske språk, eller fordi større deler av disse medienes innhold fikk dem til å fremstå mer som lokal- og regionalaviser enn nasjonale aviser for samer. Flere av informantene opplevde de samiske mediene som mindre relevante for dem av disse årsakene. Overlatt til den spede informasjonen om sametingspolitikken som er i de norske mediene, kan man hevde at mange av samene i Sør-Norge opptrer i et informasjonsvakuum som vanskelig lar seg fylle.

En del av intervjuobjektene trakk frem at deres samiske nettverk var meget viktige kilder til informasjon om sametingspolitikken for dem, og en av dem sa at hun ved hjelp av andre samer i sitt nettverk kunne forsere de språklige barrierene som hun ellers ville ha opplevd i møte med de disse samiskspråklige mediesakene. Samiske nettverk kan derfor betraktes som en viktig kostnadslettende faktor, i tillegg til at de er viktige for å pleie både samisk identitet og den samepolitiske interessen. Flere av informantene trakk frem at deres samiske nettverk i de sosiale mediene som Facebook var viktige for alle disse formålene. Tilgangen på samiske nettverk, være de seg manifeste eller digitale, er derimot ressurser som i svært ulik grad er fordelt eller tilgjengelige i Sør-Norge. Det er vanskelig å tilegne seg eller ivareta en samisk omgangskrets om det knapt finnes samer i kommunen der man bor, og tilgangen til de digitale nettverkene forutsetter at man har kjennskap til dem, og gis adgang

til dem. Dermed kan de tenkes å utgjøre en form for digital samisk offentlighet der borgerne i ulik grad har tilgang. Det er en problemstilling som det ikke er enkelt å finne et svar på. Facebook er et sosialt medium der dets deltagere selv kan velge deres grad av privatliv ovenfor andre brukere. Det ville derfor være søkt å kreve at viktige diskurser som foregår i deltagernes private grupper, eller på tidslinjene til deres private profiler skal gjøres allment tilgjengelige for overværelse eller deltagelse.

Omlag halvparten av de stemmeberettigede i Sør-Norge valgkrets er nødt til å avgi stemme på forhånd dersom de ønsker å delta i sametingsvalg. Mens dette i liten grad så ut til å bry de fleste av mine informanter, vil jeg hevde at mange av dem var blant de mest interesserte, best informerte og i størst grad engasjerte valgmanntallsførte samene som bor i Sør-Norge valgkrets. En av dem trakk derimot frem at han syntes at det var leit at han måtte forhåndsstemme, fordi han likte å kle seg i fintøyet for å avlegge stemme på valgdagen. For en del av de valgmanntallsførte samene som ikke har særlig stor interesse for politikken, men opplever at motivasjonen til og gleden over å stemme i valg kommer av disse ekspressive aspektene der man stiller opp på valgdagen for å stemme til ære for demokratiet, er det tenkelig at U30-regelen fører til at de ikke ønsker å delta likevel. Derfor er det viktig for den fremtidige forskningen at det vies større oppmerksomhet til ekspressive motiver for deltagelse.

En av informantene fortalte at han ved sametingsvalget i 2009 ikke fikk til å stemme, fordi han ikke var kjent med at U30-regelen hadde blitt innført. Han var svært interessert og informert. På bakgrunn av det, foreslo jeg at mens gapet i valgdeltagelse mellom gruppene av valgmanntallsførte i og utenfor U30-kommunene ikke bare har vedvart, men ser ut til å ha økt, kan det tenkes at det ved hvert sametingsvalg er en andel nyinnmeldte av uviss størrelse som ikke får deltatt i valget fordi de ikke er kjent med at de må forhåndsstemme. Dette kan omtales som en gjentakende sjokkeffekt som følger av manglende informasjon. Dersom det er hold i denne teorien, kan man anta at velgerne som ikke får stemt på grunn av denne sjokkeffekten vil avgi stemme i senere sametingsvalg. Derfor bør det etter min mening i de fremtidige sametingsvalgundersøkelsene stilles flere oppfølgingsspørsmål til respondenter som ikke avgav stemme i valget, der de blant annet spørres om de ønsket å stemme i valget, men ikke fikk gjort det fordi de ikke kjente til at de måtte avlegge stemme på forhånd. Det hadde også vært interessant om det etter spørsmålet om hvorvidt man stemte i det foregående valget kunne bli stilt lignende oppfølgingsspørsmål i de tilfellene der respondentene svarer nei.

Flere av personene som jeg intervjuet fortalte at de hadde opplevd at valgarbeiderne ikke var forberedt til å ta imot sametingsstemmer. De fleste som tok opp dette temaet, sa at det tok lengre tid fordi valgarbeiderne måtte lese seg opp om hvordan man skulle håndtere sametingsvelgerne. Dette

er episoder som kan øke kostnadene ved å delta for mange. Både fordi det tar lengre tid, men også fordi det er pinlig. En annen informant opplevde at det manglet valglistene i stemmelokalet ved flere sametingsvalg. Det er et alvorlig problem, fordi det er et brudd på prinsippet om frie og rettferdige valg. Dessuten kan det bidra til at tilliten til valgets integritet undergraves. Mens det stilles spørsmål i velgerundersøkelsene om hvorvidt det opplevdes enkelt å stemme eller ikke, er dette til dels svært alvorlige problemstillinger som bør undersøkes nærmere. Derfor burde det stilles flere spørsmål om selve deltagelsen i valget.

Hva angår motivasjonen til å delta i sametingsvalg, var dette et tema som også hadde en lang rekke undertemaer. De sorteres best under begrepsparet til Brennan og Lomasky om ekspressive og instrumentelle motiver for deltagelse. Mens de instrumentelle motivene kan ta flere former, handler de i hovedsak om graden av, og differansen i nytte som de valgmanntallsførte knytter til forskjellige valgutfall, og kostnadene som påløpes ved å delta i valget. For velgere med svært høy interesse for sametingspolitikken, vil den forventede nytten være svært høy. De fleste av informantene opplevde derimot at sametingspolitikken var lite relevant for dem selv, og at nytten de kunne forvente av de ulike valgutfallene dermed var mindre for dem og deres liv i Sør-Norge, enn tilfellet var for samene lengre nord. En av informantene forklarte at tanken på å stemme i sametingsvalg for henne lignet på tanken om å stemme i kommunevalget til en kommune man ikke bor i. Det er et veldig sterkt bilde av hvor fjernt sametingsvalget kan fremstå for noen, og muligens mange av de stemmeberettigede i Sør-Norge valgkrets. Noen av informantene så derimot på sametingsvalgets manglende betydning for samene i Sør-Norge som et spørsmål om Sametingets prioriteringer. Det er en oppfatning som, hvis utbredt, kan lede til at partier som driver valgkamp på bakgrunn av konflikt mellom sentrum og periferi gjør gode valg blant de valgmanntallsførte samene i Sør-Norge, om ikke i flere valgkretser. Det hadde vært interessant om man i de fremtidige velgerundersøkelsene stilte flere spørsmål til de stemmeberettigede i de ulike valgkretsene om hvorvidt de opplevde at deres valgkrets ble prioritert for lite, sammenlignet med de andre valgkretsene. Dersom man først stiller slike spørsmål, bør man også spørre dem om hvilket eller hvilke av de samiske folkene de anser seg som en del av, og om de opplever at denne gruppen, eller disse gruppene i tilstrekkelig grad prioriteres. Det er derimot trolig at det vil bli svært dyrt å inkludere mange slike spørsmål i undersøkelsene. Samtidig tror jeg at det kan bli aktuelt, dersom det oppstår flere partier som, eller noen av de allerede eksisterende partiene på Sametinget, begynner å føre valgkamp på bakgrunn av konflikt mellom sentrum og periferi, eller med utgangspunkt i de ulike samiske folkegruppene.

Noen av informantene snakket om at mens det fantes mange samiske saker som var viktige for

dem, var de ikke nødvendigvis sametingspolitiske saker. Med andre ord, opplevde de at Sametinget sine myndigheter var for begrensede, og burde utvides. Dersom det er et utbredt synspunkt, kan det lede til krav om at Sametinget overføres flere oppgaver, eller gis flere myndigheter som i større grad vil merkes utenfor det samiske språkforvaltningsområdet. Det er et synspunkt som trolig vil vise seg å være svært kontroversielt blant majoritetsbefolkningen i Norge, om det i større grad blir forfektet fra sametingspolitisk hold.

Flere av informantene snakket også om at de opplevde Sametinget som fjernt. Det er dette Selle m.fl omtalte som psykologisk avstand. Denne opplevelsen kommer gjerne av at Sametinget i liten grad er relevant for livet til samene i Sør-Norge, samtidig som det for mange er vanskelig å bli informert om det som skjer der. Man skal heller ikke undervurdere betydningen av samiske miljøer, eller mangelen på sådan i dette henseendet. En av informantene mente også at det Sametinget virket fjernt fordi dets oppmerksomhet var rettet for mye mot internasjonale urfolkskonferanser og juss, og i for liten grad mot samene som ikke snakket et samisk språk. Dersom flere er av den oppfatningen, vitner det om at Sametinget er i utakt med preferansene til store deler av personene som den er ment å representere, og å være en forkjemper for.

Mens de fleste av informantene opplevde sametingspolitikken som mindre relevant for dem selv, og kunne synes at Sametinget virket fjernt, pleide de likevel å delta i sametingsvalg. Flere av dem gjorde det på bakgrunn av ekspressive motiver, knyttet til deres samiske identitet, og et ønske om å oppleve tilhørighet til det samiske samfunnet. Noen oppgav også at de ville stemme for å vise at de støttet Sametinget som institusjon. Disse motivene lignet på de ekspressive motivene som lå til grunn for flere av informantenes valg om å melde seg inn i Sametingets valgmanntall. En god del av informantene omtalte det i ordelag som å få det «svart på hvitt» at de var samiske, eller at de ville få en bekreftelse av deres samiske identitet ved å bli innmeldt. Vi bør likevel ikke gjøre den antagelsen at motivene for innmeldelse og deltagelse er de samme. Flere av informantene fortalte at selv om de hadde meldt seg inn for å uttrykke eller få bekreftet sin samiske identitet, hadde de siden fått større interesse for, og i større grad begynt å delta for å påvirke sametingspolitikken. Derfor mener jeg at det i fremtidige velgerundersøkelser bør stilles spørsmål til respondentene som i større grad gjør det mulig å skille mellom daværende motiver for innmeldelse i valgmanntallet, nåværende motiver for å forbli innmeldt, og de ulike motivene som ligger til grunn for deltagelse i sametingsvalg. Slik man kan se av flere av sitatene fra flere av mine informanter, er ikke disse motivene nødvendigvis like.

Flere av de ekspressive motivene var et uttrykk for en sårbarhet rundt den samiske identiteten. Flere av informantene fortalte om deres opplevelser av at deres samiske identitet, eller tilhørighet til

det samiske folket kunne bli trukket i tvil av både nordmenn og samer. For en av informantene, var det på grunn av ønsket om å uttrykke hennes samiske identitet at hun ble motivert til å ville stemme i sametingsvalget, og på grunn av senere tvil knyttet til om hun hadde rett til å kalle seg samisk at hun lot være. Det hardeste slaget mot hennes samiske selvsikkerhet kom da en samisk venninne sa til henne at hun ikke var samisk, fordi hennes samiske språkferdigheter ikke var gode nok. Det er mulig at hun ikke er den eneste som ville stemt på bakgrunn av ekspressive motiver, men lar være fordi man er i tvil om, eller har fått betvilt, hennes samiske identitet. Det er trolig at mange samer i Sør-Norge i liten grad opplever seg selvsikre når det kommer til deres samiske identitet. I møte med samer som i større grad er det, og som kanskje attpåtil feller dom over disse personenes samiskhet, eller deres rett til å kalle seg samiske, kan det godt hende at selvtilliten blir ytterligere undergravet for mange. For disse, kan opplevelsen av å ikke være, eller å attpåtil bli fortalt at de ikke er samisk nok for hverken nordmennene eller samene oppleves som et krysspress som gjør at de ikke engang vil delta i sametingsvalg på bakgrunn av ekspressive motiver. Dersom dette er utbredt, vil det bety at det blant de innmeldte i valgmannallet er en andel samer av uviss størrelse som meldte seg inn for å få bekreftet deres samiske identitet, men som siden tier stille om det, eller i hvert fall lar være å delta i sametingsvalg fordi de ikke opplever at de er rustet for å svare på spørsmål om deres grad av samiskhet, eller om de engang har retten til å delta i selve valget. Dette er først og fremst en trist tanke, men det er også en tanke som bør vies mer oppmerksomhet innen forskningen.

6.1 Konklusjon

Alt i alt, ser vi at Bergh m.fl (2018) treffer godt. U30-regelen er uten tvil den aller viktigste enkeltfaktoren i forklaringen både av den lave valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets, men også av variasjonen innad i valgkretsen. Vi ser også at Selle m.fl (2015) sitt begrep om psykologisk avstand er svært viktig, fordi det oppsummerer opplevelsen som mange av samene i Sør-Norge har både av Sametinget, og av den samiske offentligheten. Det ser derimot ikke ut til å være et begrep som i stor grad forklarer valgdeltagelsen, eller i hvert fall dets nivå. Det er derimot et begrep som kan forklare både at mange melder seg inn i Sametingets valgmannaltall på bakgrunn av ekspressive motiver, men også at mange deltar i sametingsvalg på bakgrunn av disse.

Med henvisning til den mer generelle valgforskningen, kan jeg trekke den konklusjon at selv om flere av dets begreper er teoretisk nyttige, virket ikke alle like relevante i mine analyser av den empirien som jeg samlet. Aldrichs teoretiske bidrag om rasjonalitet, og den rasjonelle modellen til Riker og Ordeshook var svært nyttige i utformingen av mine intervju spørsmål, og tenkningen rundt

hva som kan påvirke valgdeltagelsen i Sør-Norge valgkrets. Det samme var Brennan og Lomaskys begrepspar om ulike ekspressive og instrumentelle motiver for deltagelse. Det virker derimot ikke på meg som at nytten, *B* i Riker og Ordeshooks modell, eller de instrumentelle motivene, er særlig egnet til å forklare eller forstå deltagelsen i Sør-Norge valgkrets. Selv om de fleste av informantene fortalte at de hadde gjort instrumentelle overveielser av om det var mer nyttig enn brysomt å delta i sametingsvalg, og i de fleste tilfeller hadde funnet at det ikke var det, så de likevel at de stemmer i sametingsvalg. Årsaken til dette, handlet om ekspressive motiver. Disse kunne ta form av opplevd borgerplikt, slik det gjorde hos flere av dem, men de handlet også, og oftest om et ønske om å utvise støtte til ideen om Sametinget, eller å uttrykke deres samiske identitet, og at de ved å delta fikk oppleve tilhørighet til den samiske folkegruppen.

Dette er til dels i tråd med Blais (2000) sitt funn om at de instrumentelle overveielsene kun er utslagsgivende hos stemmeberettigede som ikke har særlig interesse for politikk, eller opplever en moralsk plikt til å gjøre det (Blais 2000 i Aardal, 2002, s. 27). Jeg skriver til dels, da de ekspressive motivene i sametingsvalg ikke nødvendigvis handler om borgerplikt, eller om sametingspolitikken. Slik innmeldingen i Sametingets valgmanntall kan virke som et instrument for mange av samenes identitetsmessige behov, kan også selve deltagelsen i sametingsvalget gjøre det. Selv om flere av informantene fortalte at sametingspartiene var til forveksling like, og at de ikke trodde at mye ville endres om det ene eller andre partiet vant valget, ønsket de å avgi stemme. Det tyder på at det særlig er de ekspressive motivene som bør vies mer oppmerksomhet i den fremtidige forskningen på sametingsvalg, og kanskje særlig i Sør-Norge.

Selv om de instrumentelle overveielsene ikke så ut til å være utslagsgivende for så mange av mine informanter, kan vi ikke utelukke at de er det for andre. De fleste opplevde at Sametinget var lite relevant for dem, og at kostnadene ved å delta var svært høye. Det er ikke hvorvidt det stemmer at Sametinget ikke er relevant, eller gjør noe for dem som er viktig, men at det ikke oppleves slik av mange. Det kan være et spørsmål om informasjon, eller faktisk være tilfellet. Opplevelsen finnes. Kostnader betyr noe, og kanskje mer enn nytte. Det kan ikke utelukkes at kostnadene også kan veie tyngre enn ekspressive motiver. Det er vanskelig å bli informert om sametingspolitikken, og mens det føres valgkamp blant samene i og rundt Oslo, er det vanskelig å påstå at det føres valgkamp i Sør-Norge valgkrets. Tilgangen til samiske miljøer og nettverk, og særlig de digitale, ser ut til å bety svært mye for mange. Ikke bare for informasjonen de gir, men også for den samiske identiteten og tilhørigheten. Samtidig er begge deler i ulik grad tilgjengelige for samene i Sør-Norge valgkrets. I mange av U30-kommunene bor det bare en håndfull samer, og det kan godt tenkes at de ikke vet om

hverandre engang. Tilværelsen som same i Sør-Norge kan være ensom, og den samiske identiteten, som for mange er drivkraften i deres ekspressive motiver for deltagelse i sametingsvalget, kan bli svekket, eller til og med lagt øde av at de ikke blir oppfattet som samiske nok, enten av dem selv, av nordmenn eller av andre samer. Derfor bør også kårene til samene som har en liten grad av samisk integrasjon, som Bergh m.fl kaller det, gis mer oppmerksomhet. Ikke bare innenfor den fremtidige forskningen, men også i sametingspolitikken.

Problemstillingen som lå til grunn for denne masteravhandlingen var spørsmålet om hva som kan forklare den gjennomgående lave valgdeltagelsen ved sametingsvalg i Sør-Norge valgkrets. Det enkleste svaret på dette spørsmålet, er tautologisk. Valgdeltagelsen er gjennomgående lav, fordi det gjennomgående er en lav andel som stemmer i sametingsvalget. Det er ikke et tilfredsstillende svar. Av den valgforskningen som allerede forelå, og av mine videre analyser, kan vi nå trekke den videre konklusjonen at den største bidragsyteren er regelen om forhåndsstemming i kommuner med færre enn tretti valgmanntallsførte, som i størst grad omfatter, eller heller rammer, Sør-Norge valgkrets. Den bidrar trolig til at de minst interesserte, og de minst integrerte faller fra. Likevel har det ved de fleste valg vært lav valgdeltagelse i Sør-Norge valgkrets. Det handler også til dels om interessen for sametingspolitikken, men i størst grad om hvor integrert man er i det samiske samfunnet. Det er et begrep som favner om samiske språkferdigheter og om tilgangen til samiske miljøer. Begge deler er gjenstand for stor variasjon, og mangel i Sør-Norge valgkrets. Sametinget er også langt borte, og det har liten innvirkning på livet i sør hva som diskuteres eller vedtas der. De samiske mediene skriver ikke om livet i sør, og mediene i sør skriver lite om samiske anliggender. Derfor er det trolig at den psykologiske avstanden bestandig har vært en del av livet som same i Sør-Norge, og at U30-regelen har realisert dets potensial i en stor andel av de stemmeberettigede der. Det var ikke uten grunn at jeg valgte å gi denne masteravhandlingen hovedtittelen «Den sametingspolitiske utkanten». Sør-Norge valgkrets er den sørligste valgkretsen i sametingssystemet, og lengst unna dets sentrum. For noen, er det kanskje noe vakkert, eller til og med poetisk over at Sør-Norge generelt, og Oslo spesielt kan omtales som en utkant, som selve periferien i et politisk system i Norge. Med tanke på at Sør-Norge har blitt den nest-største valgkretsen i sametingssystemet, og en dag muligens blir den aller største, er det hverken vakkert eller poetisk, men et alvorlig problem.

Litteraturliste

Aldrich, J. (1993). Rational Choice and Turnout. *American Journal of Political Science* (37) 1.

Bergh J, Dahlbergh, S, Mörkenstam, U, og Saglie, J. (2018). Participation in Indigenous Democracy: Voter Turnout in Sámi Parliamentary Elections in Norway and Sweden. *Scandinavian Political Studies* (41) 4.

Bergh, J, og Saglie, J. (2011). Valgdeltakelsen ved sametingsvalg: Hvor viktig er tilgjengeligheten? I E. Josefsen, og J. Saglie (Red.), *Sametingsvalg – Velgere, partier, medier* (s. 85 – 112). Oslo: Abstrakt Forlag AS.

Berg-Nordlie, M. (2017). Vibeke Larsen, *Store Norske Leksikon*.

Hentet fra: https://snl.no/Vibeke_Larsen 13.05.19

Bjerkli, B, og Selle, P. (2015). Den samepolitiske utviklingen etter århundreskiftet. I B. Bjerke og P. Selle (Red.), *Samepolitikkens utvikling* (s. 15 – 39). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Braun, V, og Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, (s. 77 – 101).

Brennan, G, og L. Lomasky (1993). *Democracy and decision: The pure theory of electoral preference*. Cambridge: Cambridge University Press.

Broderstad, E. G, H-K, og Jenssen, S. (2015). Konsultasjoner – prinsipper og gjennomføring. I B. Bjerke og P. Selle (Red.), *Samepolitikkens utvikling* (s. 91 – 121). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Forskrift om område for samisk språk, § 1 (2018). Forskrift om forvaltningsområdet for samisk språk § 1 (FOR-2005-06-17-657).

Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-06-17-657>

Geys, B. (2006). Explaining voter turnout: A review of aggregate-level research. *Electoral Studies* (25).

Gottardis, A, og Skogerbø, E. (2017). Pressens dekning av sametingsvalgene i Norge og Sverige. I E. Josefsen, U. Mörkenstam, R. Nilsson og J. Saglie (Red.), *Ett folk, ulike valg* (s. 129 – 145). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Jacobsen, D, I. (2016). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utgave. Oslo: Cappelen Damm

Josefsen, E, og Aardal, B. (2011). Valgordningen ved sametingsvalg – en viktig rammebetingelse. I E. Josefsen, og J. Saglie (Red.), *Sametingsvalg – Velgere, partier, medier* (s. 85 – 112). Oslo: Abstrakt Forlag AS.

NRK (2018, 24. september). Det var ulovlig å være Agnete. Norsk Rikskringkasting AS
Hentet fra: <https://www.nrk.no/sapmi/agnete-loras-er-arets-same-2018-1.14361594> 17.01.19

NRK (2013, 12. september). Mot historisk lav valgdeltakelse. Norsk Rikskringkasting AS
Hentet fra: <https://www.nrk.no/sapmi/historisk-lav-valgdeltakelse-1.11237318> 08.10.18

NRK (2017, 12. februar). Når er man samisk nok? Norsk Rikskringkasting AS
Hentet fra: https://www.nrk.no/finnmark/xl/nar-er-man-samisk-nok_-1.13364696 10.05.19

Regjeringen (2018). Regjeringen foreslår å lovfeste konsultasjonsretten.
Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-foreslar-a-lovfeste-konsultasjonsretten/id2610701/> 06.02.19

Sametinget (2016). Byavtaler.
Hentet fra: <https://sametinget.no/Politikk/Samarbeidsavtaler/Byavtaler> 08.02.19

Sametinget (2018). *Sametingets budsjett 2018*. (Sak 65/18).
Hentet fra: <https://www.sametinget.no/Politikk/Budsjett> 06.02.19

Sametinget. (2017). Valgordningen og valgkretsene.

Hentet fra: <https://www.sametinget.no/Valg/Valgordningen-og-valgkretsene> 23.01.19

Samisk Hus (2018). Om Samisk Hus.

Hentet fra: <https://www.samiskhus.no/om-samisk-hus> 30.01.19

Samisk Hus (2018). Samisk Hus Oslo blir språksenter.

Hentet fra: <https://www.samiskhus.no/news/samisk-hus-oslo-blir-spraksenter> 06.02.19

Sápmi (2016). *Antalet samer i Sápmi*.

Hentet fra: <http://samer.se/samernaisiffror> 04.02.19

Selle, P., Semb, A., Strømsnes, K., og Å. Nordø. (2015). *Den samiske medborgeren*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Skogerbø, E, Josefsen, E, og Bhroin, N, N (2015). Samepolitikk på dagsordenen. I B. Bjerke og P. Selle (Red.), *Samepolitikken utvikling* (s. 250 – 273). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Statistisk Sentralbyrå (2018). Befolkningen.

Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/befolkningen> 15.01.19

Statistisk Sentralbyrå (2017). Førehandsrøystene lyfta valdeltakinga i sametingsvalet.

Hentet fra: <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/forehandsroystene-lyfta-valdeltakinga-i-sametingsvalet> 23.01.19

Statistisk Sentralbyrå (2017). Sametingsvalget.

Hentet fra: <https://www.ssb.no/valg/statistikker/sametingsvalg> 08.10.18

Statistisk Sentralbyrå (2017). Stortingsvalget.

Hentet fra: <https://www.ssb.no/valg/statistikker/stortingsvalg> 24.01.19

Statsministerens kontor (2018). Hvem er urfolk?

Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtspalte/hvem-er-urfolk/id451320/> 23.01.18

Pettersen, T (2010). *Sámi logut muitalit 3. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2010/ Samiske tall forteller 3. Kommentert samisk statistikk 2010*. (Rapport nr. 1) Alta: Samisk Høyskole.

Pettersen, T (2011). Valgmanntall og valgdeltakelse. I E. Josefsen og J. Saglie (Red.), *Sametingsvalg – Velgere, partier, medier* (s. 56 – 84). Oslo: Abstrakt Forlag AS.

Valgdirektoratet (2017). Tall for hele Norge.

Hentet fra: <https://valgresultater.no/?type=sa&year=2017> 03.04.19

Østerud, Ø (2007). *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aardal, B. (2002). Demokrati og valgdeltakelse – en innføring og oversikt. I B. Aardal (Red.), *Valgdeltakelse og lokaldemokrati* (s. 11 - 43). Oslo: Kommuneforlaget AS.